

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
PRIVATINĖS TEISĖS INSTITUTAS

KRISTINA PANAVAITĖ
CIVILINĖ TEISĖ

SAVININKO TEISIŲ APSAUGA IR GYNIMAS: TEISMŲ PRAKTIKOS ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
doc. dr. Asta Jakutytė - Sungailienė

Vilnius, 2016

TURINYS

ĮVADAS	3
1. SAVININKO TEISIŲ Į NUOSAVYBĘ TURINYS BEI APSAUGA.....	9
1.1. Savininkas bei jo teisės	9
1.2. Nuosavybės sąvoka bei jos daugiaprasmiškumas šiuolaikinėje civilinėje teisėje	14
1.3. Savininko teisių apsaugos bei gynimo mechanizmas Lietuvoje.....	21
2. KAI KURIE VINDIKACINIO IEŠKINIO YPATUMAI TEISMŲ PRAKTIKOJE	29
2.1. Vindikacinio reikalavimo šalys	30
2.2. Vindikacinio reikalavimo objektas	34
2.3. Taikytina teisė reiškiant vindikacinį ieškinį bylose su tarptautiniu elementu	39
2.4. Vindikacinio ieškinio santykis su prievolinais savininko teisių gynimo būdais	44
3. KAI KURIE NEGATORINIO IEŠKINIO YPATUMAI TEISMŲ PRAKTIKOJE.....	51
3.1. Negatorinio ieškinio faktinis pagrindas	52
3.2. Negatorinio ieškinio reikalavimai.....	58
3.3. Negatorinio ieškinio galimybė ginant bendraturčių nuosavybės teises	64
3.4. Proporcingumo principo įgyvendinimas nagrinėjant bylas pagal pareikštą negatorinį ieškinį.....	67
IŠVADOS.....	71
PASIŪLYMAI	73
LITERATŪROS SĄRAŠAS	74
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS	87
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA	88
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA.....	89
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....	90

IVADAS

Teisė į nuosavybę visada buvo suvokiama kaip viena svarbiausių ar net pagrindinių asmens teisių. Pasaulyje vykstantys socialiniai, politiniai, o ypač ekonominiai pokyčiai žmogaus gyvenime nuosavybei, kaip asmens saugumo, stabilumo ir nepriklausomumo garantui, suteikia vis didesnę reikšmę. Šiuolaikinėje visuomenėje nuosavybės santykiai sudaro valstybės ekonominės sistemos pagrindą, todėl šie santykiai yra pagrindinis civilinio teisinio reglamentavimo objektas¹. Tokia nuosavybės teisinių santykių svarba lemia kiekvienos valstybės pareigą užtikrinti tinkamą bei veiksmingą savininko teisių į jo nuosavybę apsaugą bei gynimą. Nuosavybės teisių visapusiškas įgyvendinimas neįmanomas nenumačius šių teisių gynimo priemonių.

Dažnas diskusijas teisės doktrinoje kelia nuosavybės objekto klausimas. Nuo pat civilinės teisės susikūrimo nuosavybės teisės objektu buvo įprasta laikyti materialius daiktus. Sudėtingėjant civilinei apyvartai materialiuosius pasaulio dalykus ėmė keisti nematerialus turtas. Neišvengiamai ėmė formuotis „teisės į teisę“ reiškinys², reiškiantis, jog nuosavybės teisės objektais imti laikyti ir nematerialūs dalykai (pvz. turčinės teisės). Vis dėlto, neabejotina, kad Lietuvos civilinė teisė priklauso kontinentinei civilinės teisės tradicijai³, kurioje nuosavybės teisė yra suvokiama kaip gryna daiktinė teisė su visais jai būdingais rūšiniais daiktinių teisių požymiais, tarp kurių – daiktiniai savininko teisių gynimo būdai⁴. Palaikant šį dar senovės Romos laikais susiformavusį kontinentinės civilinės teisės tradicijos požiūrį į nuosavybės objektą bei nuosavybės teisę suvokiant kaip asmens subjektinę daiktinę teisę, šis magistro baigiamasis darbas bus skirtas būtent daiktinių savininko teisių gynimo būdų – vindikacinio bei negatorinio ieškinio analizei.

Baigiamojo darbo aktualumas. Teisės normos, įtvirtinančios daiktinius savininko teisių gynimo būdus, Lietuvos teisiniame reguliavime yra pažįstamos jau daugelį metų. Nuosavybės teisės apsaugos bei gynimo institutas siauresne apimtimi nei dabar buvo įtvirtintas dar 1964 m. civilinio kodekso XIV skirsnyje⁵ bei jau daugiau nei 15 m. yra reglamentuojamas naujajame Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse (toliau - CK)⁶. Nepaisant to, savininko teisių apsaugą

¹ Vytautas Pakalniškis, „Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 72.

² Justas Sakavičius, „Kai kurios daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai,“ *Jurisprudencija* 5 107 (2008): 42-49.

³ Ramūnas Birštonas, „Dvi nuosavybės teisės istorijos: civilinio ir konstitucinio požiūrių susidūrimas,“ iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui. Mokslinių straipsnių rinkinys*, Juozas Žilys et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014), 225.

⁴ *Ibid.*, p. 227.

⁵ „Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas,“ *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymų sąvadas* 19, 138 (1964).

⁶ „Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas,“ *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).

ir gynimą liečiantys klausimai bei su jais susijusios išskylančios problemos Lietuvos teisinėje sistemoje iki šiol išlieka aktualūs dėl kelių priežasčių.

Pirmiausia, šio darbo aktualumą lemia tyrimo objektas. Nuosavybės teisė savo turiniu yra laikytina plačiausia asmens subjektine teise, o nuosavybės teisiniai santykiai, kaip minėta, sudaro visos valstybės ekonominės sistemos pagrindą. Toks nuosavybei bei su ja susijusiems teisiniams santykiams suteikiamas reikšmingumas suponuoja, kad nuosavybė yra viena svarbiausių teisinės sistemos kategorijų⁷, lemiančių ypatingą nuosavybės apsaugos svarbą. Dėl šios priežasties vindikacinio bei negatorinio ieškinio, kaip neatsiejamai su nuosavybės teisės apsauga susijusio teisės normų komplekso, analizė yra aktuali kiekvienoje teisinėje valstybėje.

Antra, šio darbo aktualumą lemia tyrimo dalykas. Nors pagrindinis šaltinis, kuriuo remiantis Lietuvos teisinėje sistemoje yra įgyvendinama savininko teisių į nuosavybę apsauga bei gynimas, yra norminiai teisės aktai, vis dėlto, suteikiant prioritetą norminių teisės aktų loginei prasmei teigtina, kad teisinėje valstybėje faktiškai yra taikomi ne įstatymai, o teisė, turinti įstatymų išraišką⁸. Pagrindinį vaidmenį taikant teisę bei aiškinant teisės aktų tekstinę prasmę atlieka teismai. Ginčai, susiję su daiktinių savininko teisių gynimo būdų taikymu, Lietuvos teismų praktikoje buvo nagrinėti ne kartą ir tam tikrais vindikacinio bei negatorinio ieškinio taikymo klausimais teismų praktika yra susiformavusi ir nekintanti ne vienerius metus. Visgi, iki šiol teismų praktikoje susiduriama su daiktinius savininko teisių gynimo būdus reglamentuojančių teisės normų taikymo ir aiškinimo klaidomis ar kitais neaiškumais. Tai lemia poreikį išgryninti svarbiausius pastarųjų metų Lietuvos teismų praktikos ypatumus ar teismų praktikoje kylančius probleminius klausimus, liečiančius vindikacinio ir negatorinio ieškinio taikymą, tiek siekiant geriau suprasti patį savininko teisių gynimo būdų institutą, tiek tobulinat savininko teisių gynimo praktinį įgyvendinamumą.

Baigiamojo darbo mokslinis naujumas ir tiriamos problemos ištyrimo lygis. Savininko teisių apsaugos bei gynimo tematika teisės doktrinoje nėra naujiena. Vis dėlto, kai kurie aspektai, susiję su teismų praktikos ypatumais ar kylančiomis problemomis, nagrinėjant bylas pagal pareikštą vindikacinį ar negatorinį ieškinį, iki šiol nėra atskleisti. Teisės doktrinoje daugiausia dėmesio yra skiriama daiktinių savininko teisių gynimo būdų bendrajam aptarimui. Išsamesnio tyrimo, kuris būtų koncentruotas konkrečiai į pastarųjų metų teismų praktikos analizę, apimtų teismų praktikoje išskylančių savininko teisių gynimo įgyvendinimo problemų aptarimą, siektų atskleisti jų priežastis bei apžvelgtų teismų pozicijos aiškinant ar taikant vindikacinį bei negatorinį ieškinį reglamentuojančias teisės normas ypatumus, nerasime. Šio darbo mokslinis

⁷ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 222.

⁸ Alfonsas Vaišvila, "Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose," *Jurisprudencija* 8, 86 (2006): 7.

naujumas pasireiškia tuo, kad atliekant kritišką bylų dėl nuosavybės teisių pažeidimo analizę, orientuotą į paskutiniųjų penkerių metų teismų praktiką, darbe siekiama iškelti naujus, neaptartus arba tik fragmentiškai paliestus vindikacinio bei negatorinio ieškinio taikymo probleminius klausimus, turinčius didelės reikšmės savininko teisių apsaugos užtikrinimui.

Kai kurie negatorinio ir vindikacinio ieškinio taikymo klausimai bei kiti su jais susiję aspektai jau buvo nagrinėti Lietuvos teisininkų. Nuosavybės objekto problematiką bei daiktinių ir prievoliųjų teisių gynimo aspektus trumpai yra apžvelgęs J. Sakavičius⁹, nuosavybės teisės objekto problemą¹⁰ ir nuosavybės teisės turinio klausimus taip pat nagrinėjo V. Pakalniškis¹¹, R. Ruškytė¹², A. Jakutytė – Sungailienė¹³ bei R. Birštonas, kuris taip pat yra ryškiausiai iškėlęs nuosavybės kategorijos daugiareikšmiškumo klausimą¹⁴. Nagrinėdami nuosavybės teisės objekto problematiką šie autoriai nuosavybės teisės gynimo aspektų neapdarinėjo. Tiesa, R. Birštonas, analizuodamas nuosavybės teisės sampratą¹⁵, palietė vindikacinio ieškinio taikymo bei apribojimų klausimus, tačiau kitų šio gynimo būdo ypatumų neanalizavo.

Savininko teisių gynimo priemonių teisinę prigimtį, jų sistemą bei tarpusavio konkurencijos klausimus yra nagrinėjęs V. Pakalniškis¹⁶, savo darbe V. Papirtis ir I. Karulaitytė - Kavainauskienė¹⁷ yra fragmentiškai palietę negatorinio ieškinio kilmės klausimą bei jo požymius, o vindikacijos ir restitucijos santykio problemą yra iškėlus A. Dambrauskaitė¹⁸. Vis dėlto, šių autorių tyrimai buvo labiau teorinio pobūdžio ir daiktinių savininko teisių gynimo būdų problematikos teismų praktikoje nenagrinėjo. Išsamiausiai vindikacinį ieškinį tiek teoriniu, tiek praktiniu aspektu teisės mokslo doktrinoje analizavo V. Mikelėnas¹⁹. Visgi, kadangi jo analizė atlikta daugiau nei prieš 10 m., manytina, kad aktualios vindikacinio ieškinio taikymo problemos lieka neatskleistos. Didelį dėmesį teismų praktikai nagrinėjant sąžiningo įgijėjo ir savininko teisių sandūros konfliktą vindikacijos taikymo atvejais skyrė B. Tranavičiūtė²⁰ bei

⁹ Justas Sakavičius, *supra* note 2, p. 42-49.

¹⁰ Vytautas Pakalniškis, "Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje," *Jurisprudencija* 71, 63 (2005): 76 – 85.

¹¹ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 1, p. 71 – 72.

¹² Ramutė Ruškytė, "Nuosavybė ir nuosavybės apsauga Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje," *Konstitucinė jurisprudencija* 2, 14 (2009): 267-288.

¹³ Asta Jakutytė-Sungailienė, "Turto samprata Lietuvos civilinėje teisėje," *Socialinių mokslų studijos* 3, 3 (2009): 213-227.

¹⁴ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 222.

¹⁵ Ramūnas Birštonas, "Valdymas ir nuosavybės teisė," iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*, Vytautas Pakalniškis et al. (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 519-557.

¹⁶ Vytautas Pakalniškis, "Valdymas ir valdymo gynimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse," *Jurisprudencija* 54, 46 (2004): 29-40.

¹⁷ Virginijus Papirtis ir Inga Karulaitytė - Kvainauskienė, "Kai kurie civilinių teisių gynimo ypatumai taikant prenečinę ieškinį," *Jurisprudencija* 69, 61 (2005): 99-106.

¹⁸ Asta Dambrauskaitė, "Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos," *Jurisprudencija* 37, 29 (2003): 79-88.

¹⁹ Valentinas Mikelėnas, "Vindikacija ir jos taikymas," *Justitia* 1, 55 (2005): 2-13.

²⁰ Brigita Tranavičiūtė, "Ar nėra pažeidžiamos sąžiningo įgijėjo teisės, kai CK 4.96 straipsnyje numatytais atvejais iš jo galima išreikalauti turtą, buvusį negaliojančio sandorio dalyku?," *Teisės apžvalga* 1, 7 (2011): 65-112.

A. Dambrauskaitė²¹, tačiau paties vindikacinio ieškinio neanalizavo. Daiktiniai savininko teisių gynimo būdai yra trumpai aptarti ir daugelyje civilinės teisės vadovėlių²², tačiau juose gilesnės analizės šiai temai neskirta.

Užsienio literatūroje taip pat galime sutikti darbų, liečiančių savininko teisių gynimo klausimus. Nors teorines vindikacijos bei negatorinio ieškinio taikymo įvairiose Europos valstybėse galimybes yra apžvelgę S. M. Santisteban ir P. Sparkes²³, tačiau aktualūs problematiniai klausimai liko neaptarti. Analizuodami Vokietijos teisinę sistemą vindikacinį bei negatorinį ieškinį yra paminėję N. Foster ir S. Sule²⁴ bei A. Rahmatian²⁵, o apie vindikacijos galimybę Prancūzijoje yra užsiminę M. Bussani ir F. Werro²⁶. Vis dėlto, šie autoriai daiktinių savininko teisių gynimo būdų praktinio taikymo aspektų nepaliečia. Apžvelgus užsienio literatūrą nagrinėtinos temos ribose, galima teigti, kad plačiausiai bei išsamiausiai daiktinių savininko teisių gynimo priemonių taikymo užsienio valstybėse galimybes bei bendrąsias sąlygas pateikia Europos bendrųjų principų sistemos projekto (toliau - DCFR) komentaras²⁷.

Tiriama problema. Analizuojant Lietuvos teismų atliekamą daiktinius savininko teisių gynimo būdus įtvirtinančių teisės normų taikymą bei aiškinimą bylose dėl nuosavybės teisės pažeidimo, darbe keliamas klausimas: ar Lietuvos teismų praktikoje yra užtikrinama efektyvi savininko teisių į nuosavybę apsauga bei gynimas?

Baigiamojo darbo reikšmė. Šis magistro baigiamasis darbas civilinės teisės srityje teikia tiek teorinę, tiek praktinę reikšmę. Teorinė nauda pasireiškia tuo, kad Lietuvos teismų praktikos analizės metu pabrėžti daiktinių savininko teisių gynimo būdų ypatumai atskleidžia gilesnį žvilgsnį į patį savininko teisių gynimo institutą, padeda geriau suvokti jo turinį. Žvelgiant iš praktinės pusės, šio darbo metu atskleista teismų praktikos problematika nagrinėjant bylas dėl nuosavybės teisės gynimo gali būti naudinga kitiems mokslininkams vykdant tolesnius mokslinius tyrimus negatorinio bei vindikacinio ieškinio taikymo klausimu, taip pat teismams tobulinant teisės normų aiškinimo bei taikymo procesą ar vienodinant praktiką bylose dėl pažeistų savininko teisių gynimo.

²¹ Asta Dambrauskaitė, "Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga," *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 23-33.

²² Dalia Vasarienė, *Civilinė teisė: paskaitų ciklas* (Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002); Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010); Vytautas Mizaras et al., *Civilinė teisė. Bendroji dalis* (Vilnius: Justitia, 2009); Egidijus Baranauskas et al., *Civilinė teisė: bendroji dalis* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007).

²³ Sonia Martin Sansisteban ir Peter Sparkes, *Protection of immovable in European Legal System* (Cambridge: Cambridge University Press, 2015).

²⁴ Nigel Foster ir Satish Sule, *German legal system and laws* (Oxford University Press: USA, 2010).

²⁵ Andreas Rahmatian, "A Comparison of German Moveable Property Law and English Personal Property Law," German law archive, žiūrėta 2016 m. rugsėjo 29 d., <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=340>.

²⁶ Mauro Bussani ir Franz Werro, *European Private Law: a handbook* (Stampfli Publishers Ltd: Berne, 2009).

²⁷ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *Acquisition and loss of ownership of goods*. (Berne: Stampfli Publishers Ltd, 2011).

Tyrimo tikslas. Išsamiai išanalizuoti daiktinių savininko teisių gynimo būdų ypatumus bei jų taikymo ir aiškinimo problematiką pastarųjų penkerių metų Lietuvos teismų praktikoje, įvertinti praktinį nuosavybės gynimo užtikrinimą.

Tyrimo uždaviniai. Siekiant aukščiau nurodyto tikslo darbe keliami šie uždaviniai:

1. Atskleisti savininko teisių turinį ir nuosavybės objekto daugiaprasmiškumo problematiką, aptarti savininko teisių apsaugos mechanizmą Lietuvoje.
2. Atlikti išsamią pastarųjų metų Lietuvos teismų praktikos analizę nagrinėjant bylas pagal pareikštą vindikacinį ir negatorinį ieškinį, atskleisti ryškesnius šių savininko teisių gynimo būdų taikymo ypatumus bei probleminius aspektus.
3. Nustatyti, kokios aplinkybės nulemia daiktinių savininko teisių gynimo būdų taikymo specifiką teismų praktikoje, palyginti Lietuvos teismų praktikoje išreikštos pozicijos panašumus/skirtumus su kitomis Europos valstybėmis.
4. Įvertinti, ar Lietuvos teismai tinkamai taiko bei aiškina daiktinius savininko teisių gynimo būdus reglamentuojančias teisės normas bei laikosi suformuotos teismų praktikos, pateikti galimus teismų praktikoje kylančių problemų sprendimų variantus ar kitus pasiūlymus.

Tyrimo metodika. Siekiant atlikti visapusišką savininko teisių apsaugos ir gynimo Lietuvos teismų praktikoje analizę bei pasiekti užsibrėžtus magistro darbo tikslus buvo naudojami šie mokslinio tyrimo metodai: abstrakcijos, sisteminės analizės, lyginamasis, loginis – analitinis, apibendrinimo.

Abstrakcijos metodas vyrauja viso magistro darbo metu. Šio metodo pagalba apžvelgus bei išanalizavus aktualią Lietuvos teismų praktiką siekiama atskleisti ryškiausius vindikacinio bei negatorinio ieškinio ypatumus, identifikuoti praktiniame teisės normų taikyme iškylančius su savininko daiktinių teisių gynimu susijusius probleminius klausimus, nustatyti, su kokiais sunkumais susiduria asmenys, siekdami apginti savo nuosavybės teises teisminėse institucijose, atskleisti teisės aiškinimo procese teismų daromas klaidas.

Sisteminės analizės metodas padėjo atskleisti sąvokų „apsauga“ ir „gynimas“ reikšmes, nustatyti daiktų, kaip civilinių teisių objektų, vietą Lietuvos teisinėje sistemoje.

Lyginamasis metodas taikytas siekiant atskleisti nuosavybės teisės sąvoką konstitucinės bei civilinės teisės sandūros aspektu, apžvelgti savininko teisių gynimo būdų santykį, įvertinti Lietuvos teismų praktikos panašumus ir/ar skirtumus su kitomis Europos valstybėmis.

Loginio – analitinio bei apibendrinimo metodo pagalba yra nustatomi probleminiai negatorinį bei vindikacinį ieškinį reglamentuojančių teisės normų taikymo bei aiškinimo aspektai bei jų reikšmė ginant savininkų nuosavybę, siekiama atskleisti teismų praktikos ypatumus

nagrinėjamos temos aspektu, reziumuojami atlikto mokslinio tyrimo rezultatai, formuluojamos teismų praktikos analizės metu padarytos išvados bei teikiami pasiūlymai.

Tyrimo struktūra. Šis magistro baigiamasis darbas susideda iš 3 dalių. Pirmajame šio tyrimo skyriuje yra aptariami bendrieji savininko teisių į nuosavybę aspektai: atskleidžiamas savininko teisių turinys, jo apsaugos teisinėje sistemoje mechanizmas, analizuojama nuosavybės sąvoka civilinėje teisėje. Antrasis darbo skyrius skirtas vindikacinio ieškinio taikymo teismų praktikoje specifikai atskleisti, o trečiajame šio tyrimo skyriuje nagrinėjami negatorinio ieškinio ypatumai bei problematika teismų praktikoje.

Ginamieji teiginiai.

1. Lietuvos teismų klaidos, aiškinant bei taikant daiktinius savininko teisių gynimo būdus reglamentuojančias teisės normas bei laikantis suformuotos teismų praktikos, apsunkina savininko teisių gynybą bei užtikrinimą.

1. SAVININKO TEISIŲ Į NUOSAVYBĘ TURINYS BEI APSAUGA

Savininko teisių apsauga bei gynimas – tai vienas iš sudėtinių nuosavybės teisės elementų. Šis civilinės teisės institutas yra neatsiejamai susijęs su kitomis nuosavybės teisinius santykius reglamentuojančiomis teisės normomis, tiesiogiai lemiančiomis apsaugos bei gynimo mechanizmus, taikomus Lietuvoje. Esminiai savininko teisių apsaugos bei gynimo klausimus lemiantys elementai yra du: savininkas ir nuosavybė, be kurių aptariamasis institutas apskritai netektų savo reikšmės. Siekiant suvokti savininko teisių turinį, pirmiausia yra tikslinga išsiaiškinti, kas apskritai yra savininkas ir kokias teises Lietuvos įstatymai jam suteikia. Šio turinio samprata yra labai reikšminga nustatant nuosavybės apsaugos ir gynimo ribas²⁸. Tik aptarus minėtus klausimus galima identifikuoti, kokie trečiųjų asmenų veiksmai yra laikomi pažeidžiančiais savininko teises, nuo kurių savininkas yra saugomas, bei koks savininko elgesys nėra suderinamas su jam suteikiamomis įstatyminėmis garantijomis. Nuosavybės neliečiamumo ir gynimo riboms nustatyti taip pat labai svarbus ir nuosavybės teisės objekto apibrėžimas²⁹. Savininko teisių apsaugos neįmanoma įgyvendinti neišsiaiškinus, kokiam nuosavybės teisės objektui yra taikoma apsauga, o kokiam turėtų būti taikomos kitos apsauginės teisės normos. Siekiant apibrėžti savininko teisių apsaugos bei gynimo ribas, šiame skyriuje bus nagrinėjami savininko teisių turinio bei nuosavybės objekto sampratos klausimai. Juos aptarus - tikslingai apžvelgiama bendroji Lietuvoje veikianti savininko teisių apsaugos bei gynimo sistema, padėsianti suprasti patį nuosavybės apsaugos mechanizmo veikimą.

1.1. Savininkas bei jo teisės

Siekiant atskleisti savininko teisių turinį, svarbu nustatyti pačios savininko sampratos reikšmę. Lietuvos teisės aktuose specialios savininkui apibrėžti skirtos definicijos nerasime, tačiau praktinių problemų aiškinant, kas yra savininkas, paprastai ir nekyla. Tiek teisės doktrinoje, tiek teisės praktikoje savininku įprastai yra laikomas asmuo, kuriam priklauso nuosavybės teisė į tam tikrą turtą. Tokia savininko sąvoka išplaukia aiškinant bei nagrinėjant CK normose įtvirtintą teisinį reguliavimą. Iš įvairių CK normų (pvz. 4.37 str., 4.40 str., 4.48 str. ir kt.) matyti, jog savininkas, kaip civilinių santykių subjektas, dalyvauja teisiniuose santykiuose, susijusiuose su nuosavybe. Potencialių nuosavybės teisės turėtojų ratas civilinėje teisėje yra platus. Remiantis CK, savininkais gali būti tiek fiziniai ir juridiniai (įmonės, įstaigos, organizacijos), tiek viešieji (valstybė, savivaldybė, jų institucijos) ir privatieji asmenys. Taigi,

²⁸ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 1, p. 80.

²⁹ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė, supra* note 22, p. 68 psl.

savininkas – nuosavybės teisinių santykių subjektas, kurį sieja ypatingas ryšys su jam priklausančiu turtu (nuosavybe), lemiantis savininko santykį su visais kitais trečiaisiais asmenimis, turinčiais pareigą netrukdyti savininkui naudotis jo teisėmis.

Savininko teisių turinys teisinėje sistemoje paprastai yra atskleidžiamas per nuosavybės teisės turinį. Nuosavybės teisės sąvoka gali turėti objektyvią arba subjektyvią reikšmę³⁰, tačiau nagrinėjant savininko teisių turinį, mums aktuali subjektyvioji samprata. Lietuvos civilinėje teisėje subjektyvusis nuosavybės teisių turinys yra pateikiamas CK 4.37 str. 1 d., kurioje numatyta, jog nuosavybės teisė – tai teisė savo nuožiūra, nepažeidžiant įstatymų ir kitų asmenų teisių ir interesų, valdyti, naudoti nuosavybės teisės objektą ir juo disponuoti. Ši definicija grupuoja savininko teises į tris blokus, t. y. teisę valdyti, teisę naudoti ir teisę disponuoti. Valdymą galime suprasti kaip išskirtinę savininko teisę fiziškai turėti daiktą savo kontrolėje, naudojimą – kaip savininko teisę naudoti daiktą siekiant gauti iš jo asmeninę naudą, malonumą bei teikiamas pajamas, o disponavimą – kaip savininko teisę nuspręsti kaip elgtis su daiktu bei kam leisti juo naudotis (teisę nustatyti turto teisinį statusą)³¹. Įstatyme vartojama žodžių kombinacija „savo nuožiūra” leidžia suprasti, kad naudotis minėtomis teisėmis asmeniui yra suteikiama visiška autonomija. Tai reiškia, jog su nuosavybės teisių įgyvendinimu susijusį elgesio variantą savininkas kiekvienu atveju renkasi savarankiškai, neveikiamas kitų asmenų valios, o vieninteliai jį ribojantys veiksniai – įstatymai ir kitų asmenų teisės bei interesai. Taigi, nuosavybės teisė reguliuoja ne tiek asmens (savininko) santykį su daiktais ar kitu turtu, kiek asmenų (savininko ir visų jį supančių asmenų) tarpusavio santykį dėl tam tikro turto (nuosavybės)³².

Lietuvos civilinėje teisinėje sistemoje įtvirtinta vadinamoji savininko teisių „triada” yra plačiai kritikuotina, kaip šiuolaikinėje visuomenėje neatspindinti tikrojo nuosavybės teisių turinio. XIX-XX a. pirmojoje pusėje Vakarų Europoje išryškėjo koncepcija, kuri valdymo nebelaiko pagrindine savininko teise – svarbiau tai, kas turi teisę gauti naudą iš nuosavybės, o kalbant apie komercinį nuosavybės naudojimą, skirtumas tarp naudojimo ir disponavimo išnyksta (kaip tai suprantama pagal triados doktriną)³³. Puikus civilinės teisės doktrinoje pateikiamas savininko teisių „triados” klaidingumo pavyzdys – nuomos teisiniai santykiai. Atskirais atvejais nuomos pagrindu nuomininkas turi teisę ne tik valdyti ir naudoti turtą, tačiau sutartyje numatytais atvejais taip pat gali jį ir pernuomoti kitam asmeniui arba pagerinti turtą

³⁰ Objektyvioji reikšmė – nuosavybės teisė suprantama kaip visuma teisės normų, reguliuojančių nuosavybės teisinius santykius; subjektyvioji reikšmė – nuosavybės teisė suprantama kaip savininko teisė naudotis jam priklausančiomis nuosavybės teisėmis.

³¹ Patricia Smith, *The nature and process of law: an introduction to legal philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1993), 370.

³² Karolis Jovaišas, „Nuosavybės teisinis režimas“, *Teisės problemos* 3, 53 (2006): 61.

³³ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė, supra* note 22, p. 60, 69.

pakeisdamas pirminę turto būseną. Tokiu atveju visos trys savininkui priklausančios nuosavybės teisių turinį sudarančios teisės pereina nuomininkui, tačiau pastarasis netampa išnuomoto turto savininku³⁴. Taigi, CK įtvirtintas nuosavybės teisių turinys nėra visiškai tikslus. Minėtoji triada buvo ir iki šiol yra naudojama Rusijoje ir NVS³⁵ šalyse³⁶. Dėl istorinių priežasčių Rusijos nuosavybės teisės doktrina stipriai paveikė ir Lietuvos teisinę sistemą, todėl priežastis, kodėl ši savininko teisių triada nugulė į CK, yra suprantama. Palyginus senojo 1964 m. CK 96 str. nuostatą³⁷ su dabartine CK įtvirtinta nuosavybės teisių formuluote, matyti, jog savininko teisių triada buvo patobulinta įterpiant žodžius „savo nuožiūra“, tačiau šio fakto sureikšminti nereikėtų, nes, net ir papildyta, teisės norma neatskleidžia tikrosios nuosavybės teisės esmės³⁸. Be Rusijos padarytos įtakos civilinės teisės sistemoje vyraujančią unitarinę nuosavybės teisės sampratą iki šiol palaikė ir toji aplinkybė, jog pagrindinis Lietuvos teisės mokslininkų dėmesys ilgą laiką buvo nukreiptas dažniausiai į statiškąjį nuosavybės teisės aspektą, t. y. į savininko teisių turinį ir jo įgyvendinimo ribas³⁹. Vis dėlto, šiuolaikinėje išsivysčiusioje ir pažengusioje visuomenėje, kuriose vis daugiau dėmesio yra skiriama asmens teisėms bei laisvėms, nuosavybės teisė yra suprantama kaip asmens prigimtinei bei absoliuti teisė, todėl toks statiškas požiūris į nuosavybės teisę turinį, koks šią dieną yra įtvirtintas CK, nepagrįstai riboja savininko teises bei neatitinka Europoje vyraujančių tendencijų.

Šiais laikais tarptautiniu lygiu yra palaikomas ekstensyvus požiūris į savininko teisių turinį. Teisės aktuose vengiama pateikti konkrečias nuosavybės turinio definicijas. Siekiant savininko teisėms suteikti universalumo ir absoliutumo nuosavybės teisių turinys paprastai yra apibrėžiamas nepateikiant baigtinio sąrašo galimų teisių, o savininko teisių samprata formuluojama labai plačiai. Pvz., Vokietijos CK 903 str. numato, jog daikto savininkas gali elgtis su jam priklausančiu turtu savo nuožiūra ir pašalinti kitus asmenis nuo bet kokio jam daromo poveikio tiek, kiek tai neprieštaruja įstatymui ar trečiųjų asmenų teisėms⁴⁰, Prancūzijos CK 554 str. įtvirtina, jog nuosavybės teisė yra teisė naudotis bei disponuoti turtu labiausiai absoliučiu būdu, kiek tai neprieštaruja įstatymams⁴¹, remiantis Belgijos CK 537 str., kiekvienas

³⁴ Egidijus Baranauskas et al., *Civilinė teisė: bendroji dalis*, supra note 22, p. 428.

³⁵ NVS – nepriklausomų valstybių sandrauga. Tai 1991 m. sukurta valstybių sąjunga, susidedanti iš valstybių, buvusių Sovietų Sąjungos sudėtyje.

³⁶ Egidijus Baranauskas et al., *op. cit.*, p. 427.

³⁷ 1964 m. CK 96 str. numatė, jog savininkui priklauso teisės turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti įstatymo nustatytose ribose

³⁸ Vytautas Pakalniškis, supra note 10, p. 80.

³⁹ Ramūnas Birštonas, supra note 15, p. 543.

⁴⁰ “German Civil Code,” žiūrėta 2016 m. spalio 6 d., http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p3699

⁴¹ “France Civil Code,” žiūrėta 2016 m. spalio 6 d., https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/7754/105592/version/4/file/Code_civil_20130701_EN.pdf

asmuo turi teisę laisvai disponuoti jam priklausančiu turtu, kiek tai neprieštaruja įstatymui⁴². Įstatymuose apibrėžta savininko teisė savo nuožiūra spręsti kaip elgtis su daiktu yra vadinama pozityviaja nuosavybės teisės puse, o pareiga naudojantis savo teisėmis nepažeisti kitų asmenų interesų – negatyviaja nuosavybės teisės puse⁴³. Kaip matyti, nei vienoje iš aptartų valstybių nėra įtvirtintos statiškos nuosavybės teisių triados. Vengiama konkrečiai apibrėžti nuosavybės teisių ribas. Nuosavybės teisė čia pasižymi absoliutumu, t. y. savininkas turi teisę netrukdomas ir laisvai disponuoti turimomis nuosavybės teisėmis, tačiau taip pat numatyti ir tam tikri nuosavybės teisės apribojimai, susiję su įstatymų nuostatomis ar kitų asmenų teisėmis. Plačiąją nuosavybės turinio sampratą pateikia ir tarptautiniai teisės aktai. DCFR VIII knygos 1:202 str. numatyta, jog nuosavybės teisė – tai pati išsamiausia teisė, kokią tik asmuo (savininkas) gali turėti turto atžvilgiu, įskaitant išimtinę teisę naudoti, mėgautis, keisti, naikinti, disponuoti ir atgauti nuosavybę, kiek tai yra suderinama su teisiniu reguliavimu bei savininkui suteiktomis teisėmis⁴⁴. Nors DCFR pateikiamoje nuosavybės teisių formuluotėje yra vardijama eilė savininkui priklausančių, su nuosavybe susijusių teisių, tačiau skirtingai nuo Lietuvos CK, DCFR leidžia suprasti jos šis sąrašas nėra baigtinis, taip suteikiant nuosavybės teisei absoliutumo požymį. Šiuolaikinėje visuomenėje nėra priimtina nuosavybės turinio ribas nustatyti taikant triadą. Kitu atveju būtų pažeistas asmens autonomiškumo principas, leidžiantis kiekvienam asmeniui savarankiškai spręsti, kaip elgtis su savo nuosavybe⁴⁵.

Užsienio valstybių praktika bei europinės tendencijos neliko nepalietusios ir Lietuvos teisinės sistemos. Nors po nepriklausomybės atkūrimo bendrosios kompetencijos teismų bei Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau - LRKT) praktikoje dar ilgą laiką buvo įprasta savininko teisių turinį aiškinti per nuosavybės teisių triadą, tačiau dabar retai sutiksime atvejų, kai į nuosavybės teises yra žvelgiama tik per valdymo, naudojimo ir disponavimo prizmę. Svarbų lūžį savininko teisių turinio reikšmės prasme padarė LRKT 2006 m. kovo 14 d. nutarimas, kuriame pirmą kartą buvo pateikta plačioji nuosavybės teisės turinio definicija, nurodant, jog „pagal Konstituciją savininkas turi teisę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet kuriuo būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės“⁴⁶. Kaip matyti, LRKT suformavo daug platesnę nei CK nuosavybės teisės turinį atspindinčią sampratą. R. Birštono manymu, tokia

⁴² “Code Civil Belge,” žiūrėta 2016 m. spalio 3 d. http://lexinter.net/Legislation/des_biens_dans_leurs_rapports_avec_ceux_qui_les_possedent.htm

⁴³ Murray Raff, *Private Property and Environmental Responsibility: A comparative study of German real property law* (Hague: Kluwer Law International, 2003), 193.

⁴⁴ “Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR),“ žiūrėta 2016 m. spalio 6 d., http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

⁴⁵ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė, supra* note 22, p. 60.

⁴⁶ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04,“ LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content>

LRKT pozicija greičiausiai buvo susijusi su V. Pakalniškio išsakyta triados kritika⁴⁷. Sunku nepastebėti, jog pokyčiai LRKT praktikoje padarė didelę įtaką ir bendrosios kompetencijos teismams. Po 2006 m. LRKT nutarimo žemesniųjų instancijų teismai, aiškindami nuosavybės teisės turinį, ėmė arba tiesiogiai cituoti LRKT nutarimų nuostatas su naujai suformuota nuosavybės teisių samprata, arba ėmė CK 4.37 str. 1 d. str. interpretuoti plačiąja prasme. Vis dėlto, sutinkama ir tam tikrų diskutuotinių teismo nutarčių, su klaidinančiu nuosavybės teisės aiškinimu. 2015 m. birželio 12 d. byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (toliau - LAT) pažymėjo, jog „Konstitucijos 23 str. nustatyta asmens konstitucinė teisė į nuosavybę reiškia, kad savininkas turi teisę turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti, t. y. atlikti su jam priklausančiu turtu bet kokius veiksmus, išskyrus uždraustus įstatymu, naudoti savo turtą ir lemti jo likimą bet kuriuo būdu, kuriuo nepažeidžiamos kitų asmenų teisės ir laisvės“⁴⁸. Lingvistinis LAT nutarties aiškinimas leidžia manyti, jog teismas CK įtvirtintą nuosavybės teisių triadą tapatina su plačiąja LRKT suformuluota nuosavybės teisių samprata. Tačiau tarp šių dviejų formuluočių lygybės ženklo dėti nederėtų. Savininko teisė atlikti su jam priklausančiu turtu bet kokius veiksmus apima savininko teisę turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti. Tačiau savininko teisių triados turinys neapima savininko teisės atlikti su jo turtu bet kokius veiksmus. Triados turinys yra daug siauresnis. Gaila, bet negalime sakyti, kad Lietuvos teismai visiškai atsiribojo nuo senojo nuosavybės teisės sampratos suvokimo. Ne tik žemesniųjų instancijų teismuose, tačiau ir LAT praktikoje vis dar sutinkami atvejai, kai savininko teisių turinys yra aiškinamas per savininko teisių triadą⁴⁹. Bet net ir tokie pasitaikantys atvejai negali paneigti to, kad Lietuvos teisinėje sąmonėje susiformavo naujas šiuolaikinis požiūris į savininko teisių turinį. „Mokslas ir informacinės technologijos, civilinės apyvartos praktika sukuria vis naujas nuosavybės teisės įgyvendinimo priemones, kurios negali būti ribojamos iš anksto nustatytomis teisinėmis formomis“⁵⁰, todėl šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje savininko teisės apima laisvę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, kiek tai neprieštarauja įstatymams ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms.

⁴⁷ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 233.

⁴⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-377-611/2015,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1058926?nr=1>

⁴⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-527/2009,” ETEISMAI, <http://eteismai.lt/byla/48674124833823/3K-3-527/2009>; “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/827333?nr=1>

⁵⁰ Egidijus Baranauskas et al., *Civilinė teisė: bendroji dalis*, *supra* note 22, 427.

1.2. Nuosavybės sąvoka bei jos daugiaprasmiškumas šiuolaikinėje civilinėje teisėje

Sąvokai „nuosavybė“ gali būti suteikiamos įvairios teisinės reikšmės. Ja galima apibūdinti tris skirtingus santykius tarp asmenų ir daiktų. Nuosavybės terminas gali būti vartojamas kaip būdvardis, apibūdinantis asmeniui priklausančios teisės rūšį (pvz. nuosavybės teisė), kaip būdvardis, apibūdinantis kelių asmenų tarpusavio santykius (pvz. nuosavybės teisiniai santykiai), arba kaip daiktavardis, suteikiantis reikšmę daiktui (pvz. asmeniui priklausanti nuosavybė)⁵¹. Siekiant atskleisti savininko teisių turinį, šiame darbe sąvokai „nuosavybė“ suteiksime trečiąją – daiktavardžio prasmę.

Civilinės teisės ištakos prasideda senojoje romėnų teisėje. „Nuosavybės teisės institutas, sukurtas Romos valstybės laikotarpiu [...], iki šių dienų yra pagrindinis atsparos taškas Europoje ir kitose valstybėse sprendžiant su šia tema susijusias pagrindines teorines ir praktines problemas“⁵². Siekiant atskleisti nuosavybės teisės objekto sąvoką, tikslinga aptarti, kaip nuosavybę suvokė patys nuosavybės teisės kūrėjai – romėnų teisininkai. Aiškiai apibrėžtos nuosavybės sampratos romėnų teisėje nerasime. Antikos teisės šaltinių apžvalga atskleidžia, kad nuosavybės teisė senovės Romoje buvo suvokiama kaip asmens subjektinė daiktinė teisė. Kaip savo tyrimuose pažymi M. Jonaitis „ilgą laiką Romos jurisprudencija nuosavybei nusakyti vartojo ne kokius nors konkrečius terminus, bent būtent šią aprašomojo pobūdžio formulę: *Meum esse aio ex iure Quiritium*, t. y. „tvirtinu, kad daiktas priklauso man pagal krivitų teisę“⁵³. Visgi, vėliau nuosavybės teisei apibrėžti buvo pradėti vartoti lotyniški terminai *dominium* ir *proprietas*, pasak kurių nuosavybės teisė buvo suvokiama kaip pati plačiausia subjektinė teisė, kokią tik asmuo galėjo turėti santykyje su daiktu, ir kuri dar dabar formuoja visų kapitalistinių valstybių teisinės sistemos pagrindą⁵⁴. Senovės romėnai nuosavybės teisę suvokė kaip asmens ryšį su konkrečiu jam priklausančiu daiktu (lot. - *res*), kuris ir buvo laikomas nuosavybės teisės objektu.

Daikto sąvokai romėnai suteikė platesnę reikšmę nei daugelis gali įsivaizduoti. Senovės Romos teisininkai daiktus skirstė į materialius (lot. - *res corporales*) ir nematerialius (lot. - *res incorporales*). Materialūs daiktai buvo suvokiami kaip daiktai, prie kurių galima prisiliesti (pvz. žemės sklypas, drabužis, auksas), o nematerialūs – daiktai, prie kurių prisiliesti negalima bei kurie yra susiję su asmens turimomis teisėmis (pvz. uzufruktas, palikimas)⁵⁵. Nematerialiųjų daiktų kategorijai yra priskiriama ir prievolė (lot. - *obligatio*)⁵⁶. Toks daiktų skirstymas

⁵¹ Alison Clarke ir Paul Kohler, *Property law: commentary and materials* (Cambridge: Cambridge University Press, 2005), 17.

⁵² Ipolitas Nekrošius et al., *Romėnų teisė* (Vilnius: Justitia, 2007), 121.

⁵³ Marius Jonaitis, *Romėnų privatinė teisė* (Vilnius: Mykolas Romeris universitetas, 2014), 203.

⁵⁴ Deon Hurter Van Zyl, *History and Principles of Roman Private Law* (Durban: Butterworths, 1983), 127.

⁵⁵ *Gajaus institucijos – Gai institutiones* (Vilnius: registrų centras, 2012), 113.

⁵⁶ Marius Jonaitis, *op. cit.*, p. 310.

suponuoja, jog nuosavybės teisės dalyku gali būti labai platus ratas įvairių objektų – tiek materialių, tiek nematerialių. Kai kurių teisininkų manymu, tokia nuosavybės sąvokos taksonomija kilo dėl romėnų noro visas su turimu turtu susijusias asmeniui priklausančias teises reguliuoti paprasčiausiu būdu bei buvo grindžiama romėnų pastebėjimu, kad nuosavybė apima visą materialaus daikto ekonominį potencialą⁵⁷. Nors prievolių teisė yra neatsiejamai susijusi su daiktine teise⁵⁸, tačiau pačios prievolės, reiškiančios kelių subjektų tarpusavio teisinį santykį, negalima laikyti nuosavybės teisės objektu. Tokią išvadą leidžia daryti romėnų teisės pateikiamos nuosavybės teisės gynimo formos. Senovės Romoje daiktiniais savininko teisių gynimo būdais (lot. - *actio in rem*) buvo galima ginti tik iš materialių objektų atsirandančias teises, nes tik jie galėjo būti nuosavybės teisės objektais. O pažeistos teisės, kylančios iš nematerialių objektų, galėjo būti ginamos tik prievolinių savininko teisių gynimo būdais (lot. - *actio in personam*)⁵⁹. Taigi, nors romėnų teisė daikto terminui suteikė labai plačią reikšmę, tačiau nuosavybės teisės saugomu objektu galėjo būti tik materialūs objektai. Kitos asmens teisės, priklausančios nematerialių daiktų kategorijai, buvo ginamos ne nuosavybės teisės, bet prievolinės teisės normomis.

Romėnų teisė turėjo didelės įtakos kontinentinės civilinės teisės tradicijos, kuriai šiais laikais priklauso daugelis Vakarų Europos valstybių, tarp jų ir Lietuva, formavimuisi. Romėnų teisės atspindžiai kontinentinės civilinės teisės sistemoje yra ryškūs – daugelis romėnų teisės institutų yra perimti, pritaikyti ir iki šiol naudojami įvairių valstybių teisinėse sistemose. Senovės romėnų sukurtas nuosavybės teisės institutas taip pat tapo svarbiu šiuolaikinių valstybių nuosavybės teisės pagrindu. Vis dėlto, XX a. pradžioje Vakarų Europos nuosavybės teisės doktrinoje įvykę esminiai pokyčiai⁶⁰, kuriems didelę įtaką padarė ypatingas civilinės apyvartos bei visuomeninių santykių sudėtingėjimas, išskėlė naują iki šių dienų teisės teorijoje ir teisės praktikoje keliamą nuosavybės teisės objekto sampratą klausimą.

Šiandien daugelio Europos valstybių teisinėse sistemose nuosavybės teisės objektas yra suprantamas kur kas plačiau, nei anksčiau buvo įprasta manyti pagal tradicinės kontinentinės teisės tradicijas. Dabar civilinėje teisėje nuosavybe yra laikomi ne tik materialūs bei fiziškai apčiuopiami daiktai, tačiau ir nematerialaus pobūdžio turtas, kurį sudaro neapibrėžtas ratas įvairių turtinių teisių. Pvz., Olandijos CK 3:1 str. nurodo, kad turtą sudaro daiktai ir visos kitos turtinės teisės; Italijos CK 810 str. numato, kad daiktais nuosavybės teisės prasme yra laikomi bet kokie teisių objektai⁶¹; Belgijos CK 529 str. prie nuosavybės sąvokos priskiria ir prievolės

⁵⁷ Mauro Bussani ir Franz Werro, *supra* note 26, p. 68.

⁵⁸ Marius Jonaitis, *supra* note 53, p. 310.

⁵⁹ Ipolitas Nekrošius et al., *supra* note 52, 99.

⁶⁰ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 1, p. 69.

⁶¹ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė*, *supra* note 22, p. 69 - 70.

bei veiksmus⁶²; Prancūzijoje nuosavybės teisės objektu be materialių gėrių taip pat gali būti ir nematerialūs dalykai, tokie kaip originali idėja ar energija⁶³. Užsienio teisininkų nuomone, turto skirstymas į materialų ir nematerialų yra paremtas aplinkybe, dėl kokių priežasčių tas turtas yra vertinamas, t. y. materialus turtas yra vertinamas dėl jo vidinių bruožų, o nematerialus – dėl vertės, kurią jis suteikia⁶⁴.

Siekdamas didinti civilinės teisės veiksmingumą pliuralistinę civilinių teisių objekto doktriną taip pat pasirinko ir Lietuvos įstatymų leidėjas⁶⁵. CK 4.38 str. numatyta, jog nuosavybės teisės objektu gali būti daiktai ar kitas turtas. CK suteikia nuosavybės teisės objektui plačiąją prasmę, t. y. netapatina jo tik su materialiais daiktais, tačiau nuosavybei suteikia ir platesnę kito turto reikšmę, kurio sąvoka įstatyme nėra pateikta. Kai kurie teisininkai aiškina, kad nuosavybės teisės objekto turinį atskleidžia CK 1.97 str., apibrėžiantis civilinių teisių objektų sąrašą⁶⁶. Įstatyme pateikiamas nuosavybės objekto apibrėžimas, neatskleidžiantis „kito turto“ reikšmės, nėra visiškai konkretus, todėl atveria kelia įvairioms interpretacijoms ir diskusijoms tarp teisininkų. Neaiškumą šiuo atveju kelią ir tai, jog nuosavybės teisinius santykius reglamentuojančios teisės normos yra įtvirtintos ketvirtojoje CK daiktinės teisės knygoje. CK 4.1. str. pateiktas daiktų sąvokos apibrėžimas daiktus tapatina su materialiais iš gamtos pasisavintais arba gamybos procese sukurtais pasaulio dalykais. Tai leidžia daryti prielaidą, jog nuosavybės teisė priklauso daiktinių teisių rūšiai. Manytina, kad tokius CK normų prieštaravimus lėmė šiuolaikinės Vakarų Europos ir tradicinės kontinentinės teisės doktrinų susipynimas bei ypatingos aplinkybės, kuriomis buvo priimtas CK⁶⁷. Naujajam CK gana daug įtakos turėjo tiek daugelį metų tiesioginį poveikį Lietuvos teisei dariusi Rusijos teisinė doktrina⁶⁸, nuosavybės teisės objektą tapatinusi tik su daiktais, tiek kitų išsivysčiusių ir ekonomiškai pažengusių valstybių teisinės sistemos, kuriose nuosavybės teisės objektui buvo suteikiama plačioji sąvoka.

Nuosavybės teisės objekto sąvokos išplėtimas, suteikiant nuosavybei ne tik materialaus objekto reikšmę, bet ir tapatinant ją su asmens turtinėmis vertybėmis, neturinčiomis materialumo požymio, tapo diskusijų objektu įvairiose valstybėse. Išsiskiria du pagrindiniai požiūriai: konservatyvesni teisininkai, palaikantys tradicinį požiūrį, neigia bet kokią nuosavybės sąvokos išplėtimo galimybę. Novatoriškesni mokslininkai pripažįsta, kad keičiantis žmogaus poreikiams, būtina keisti ir patį požiūrį į žmogaus nuosavybę. Visgi, tiek užsienio, tiek Lietuvos civilinėje

⁶² *Supra* note 42.

⁶³ Uggo Mattei, *Basic principles of property law: a comparative legal and economic introduction* (Greenwood: Greenwood Publishing group, 2000), 75.

⁶⁴ Alison Clarke ir Paul Kohler, *supra* note 51, 50.

⁶⁵ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 10, p. 76.

⁶⁶ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė*, *supra* note 22, p. 69.

⁶⁷ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 1, p. 69.

⁶⁸ *Ibid.*, p. 72.

teisėje vienareikšmiškai vyrauja inovatyvus požiūris⁶⁹. Pasak pliuralistinę nuosavybės sampratą palaikančių teisininkų, pagrindinis veiksnys, lemiantis poreikį nuosavybės objektui suteikti platesnę reikšmę, yra sudėtingėjantys ekonominiai santykiai. V. Pakalniškio nuomone, tradicinė „nuosavybės teisės doktrina tapo nepriimtina, nes išplėtotoje civilinėje laisvos rinkos apyvartoje [...] greta materialių daiktų atsirado ir nematerialūs objektai – kreditoriaus reikalavimo teisės, turtiniai įsipareigojimai, asmeninės neturtinės vertybės ir t. t., kurie pagal daiktinės teisės doktriną negali būti nuosavybės teisės objektai“⁷⁰. Požiūrio į nuosavybę kaitą taip pat skatina ir naujų visuomeninių poreikių formavimasis - be įprastų materialių poreikių atsirado ir dvasiniai, kuriems patenkinti susiformavo naujos vertybės, nebeturinčios daikto formos, tačiau kurias asmenys vis tiek laiko savomis, t. y. įvairūs intelektualinės veiklos rezultatai (pvz., išradimai, prekių ženklai)⁷¹. Taip pat pliuralistinį požiūrį lemia ir tam tikri pasaulyje vykstantys visuomeniniai - ekonominiai pokyčiai. Kaip pastebi A. Jakutyte - Sungailienė, šiuolaikinė visuomenė iš industrinės ekonomikos vis sparčiau žengia link žinių ekonomikos. Šio reiškinio pagrindu randasi naujos turto formos, pvz., intelektualinis kapitalas, susidedantis iš visų ūkio subjekto nematerialių gėrių. Kitaip tariant, intelektualinis kapitalas, susidedantis iš informacijos ir žinių, šiuolaikiniame pasaulyje tampa svarbiausiu ūkio subjekto, veikiančio žinių ekonomikos sąlygomis, turtu⁷². Intensyvus visuomenės, ekonomikos, technologijų bei kitų sričių tobulėjimas šiais laikais yra akivaizdus. Formuojantis daiktinės teisės doktrinai civilinė apyvarta buvo nesudėtinga, todėl materialus požiūris į nuosavybės teisės objektą buvo priimtinas ir jokių nesklandumų praktikoje nekėlė⁷³. Vis dėlto, per šimtus metų civilinėje apyvartoje įvykę pokyčiai nebepateisina tradicinės nuosavybės objekto sąvokos. Teisė, kaip visuomeninius santykius reguliuojantis reiškinys, privalo prisiderinti prie gyvenimiškų aktualijų, todėl negali būti statiška. Visa tai lemia vyraujančią pliuralistinę nuosavybės sampratą požiūrį.

Nors dėl aukščiau nurodytų priežasčių Lietuvos civilinės teisės teorijoje ir doktrinoje nuosavybės teisės objektas paprastai yra suprantamas plačiąja prasme, tačiau yra nuomonių, jog tokia teisinėje literatūroje išreikšta pozicija nėra suderinama su pačia Lietuvos teisine sistema. Kaip nurodo R. Birštonas, „dažnai lieka nepakankamai įvertinta aplinkybė, kad siaura nuosavybės objekto (materialaus daikto) samprata neišvengiamai išplaukia iš vienos pagrindinių pandenktinės sistemos (kurią Lietuva yra perėmusi) daiktų bei veiksmų priešpriešos ir dabartinė Lietuvos civilinės teisės struktūra [...] bei sąvokų sistema daugiausia yra jos nulemta“⁷⁴. Suteikus nuosavybei nematerialų pobūdį iš esmės yra paneigiama pati Lietuvos civilinės teisės sistema,

⁶⁹ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 229.

⁷⁰ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 1, p. 77.

⁷¹ Asta Jakutyte - Sungailienė, *supra* note 13, p. 216.

⁷² *Ibid.*, p. 217.

⁷³ Vytautas Pakalniškis, *op. cit.*, p. 76-77.

⁷⁴ Ramūnas Birštonas, *op. cit.*, p. 229

paremta vokiškosios teisės tradicijomis. Romėnų teisės pagrindu išplėtota Vokiečių teisės sistema, susidedanti iš uždaru institucijų, terminų ir teiginių⁷⁵, pasižymi ryškia daiktinės ir prievolių teisės perskyra⁷⁶. Ši perskyra pasireiškia tuo, kad daiktinių ir prievolių teisių institutai yra aiškiai atskirti: jie reguliuoja skirtingo pobūdžio santykius, skiriasi civilinių teisinių santykių subjektai, objektas, esminiai principai, gynimo būdai, įvairūs ribojimai ir kiti aspektai. Faktą, jog Lietuvos civilinė teisė yra paremta pandektine teisine sistema, pasižyminčia aiškia prievolių ir daiktinių teisių takoskyra, patvirtina ir CK, kuriame daiktinės teisės klausimams reguliuoti yra skirta ketvirtoji CK knyga, o prievolinei teisei – šeštoji. Remiantis struktūrine CK analize atrodytų, jog nuosavybės teisės institutas, įterptas į daiktinės teisės knygą, turėtų suponuoti nuosavybės objekto pripažinimą materialiu daiktu. Atkreiptinas dėmesys, jog LAT ne vienoje byloje pareiškęs, jog „nuosavybės teisė, kaip daiktinė teisė, yra absoliutaus pobūdžio“⁷⁷ taip pat pripažino nuosavybę teisei būdingą daiktiškumą – būtent tokia pozicija iki šiol yra palaikoma Vokietijoje. Vokietijos CK 90 str. įtvirtina pagrindinį principą, jog pagal įstatymą nuosavybe gali būti tik materialūs objektai - daiktai⁷⁸. Taip pat reikia paminėti, jog griežtas sisteminis civilinių teisių skirstymas į daiktines bei prievolinių teises lemia, kad nuosavybės teisei yra būdingi visi rūšiniai daiktinių teisių požymiai (absoliutumas; įgyvendinamumas paties teisės turėtojo veiksmai, nesikreipiant į kitą asmenį, turi sekimo savybę ir prioritetą prieš prievolinių teises; būdingas viešumas; ginama daiktiniai gynimo būdais ir t.t.)⁷⁹. Vokiškosios civilinės teisės subtradicijos nulemtose Lietuvos civilinėje teisėje įtvirtintam nuosavybės teisės institutui taip pat turėtų būti būdingi visi rūšiniai daiktinių teisių požymiai. Tuo tarpu CK pateikta nuosavybės definicija, asmens turtines teises priskirianti nuosavybei, neatitinka minėtų požymių. Lietuvoje įtvirtintas tradicinės nuosavybės sąvokos išplėtimas prieštarauja pandektinės sistemos principams bei griaua prieš tūkstančius metų sukurtą skiriamąją ribą tarp daiktinės bei prievolių teisės.

Viena pagrindinių priežasčių, lemiančių civilinėje teisėje palaikomą pliuralistinį nuosavybės objekto reikšmės aiškinimą – nepagrįstas nuosavybės sąvokos, pateikiamos tradicinėje civilinėje teisėje, sugretinimas su konstitucine nuosavybės sąvoka. Teisės doktrinoje vis dažniau keliama problema, kad praktikoje civilinės teisės suformuotas nuosavybės teisės institutas yra aiškinamas kaip konstitucinių teisės normų išraiška civiliniuose santykiuose⁸⁰.

⁷⁵ Konrad Zwugwrt ir Hein Kotz, *Lyginamosios teisės įvadas* (Vilnius: Eugrimas, 2001), 129.

⁷⁶ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 227

⁷⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2008, “ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/89679?nr=1>; *supra* note 49.

⁷⁸ Mauro Bussani ir Franz Werro, *supra* note 26, p. 72-73.

⁷⁹ Ramūnas Birštonas, *op. cit.*, p. 227.

⁸⁰ *Ibid.*, p. 222.

Tokia ydinga Lietuvos teismų praktika lemia, jog civilinėje teisėje nuosavybei yra suteikiamos reikšmės, kurios nėra būdingos šios teisės šakos tradicijoms bei prigimčiai.

Lietuvos Respublikos Konstitucija (toliau - Konstitucija) konkrečios nuosavybės sąvokos nepateikia. Visgi, Konstitucijos 23 str. įtvirtintas nuosavybės neliečiamumo ir apsaugos principas⁸¹ lemia, jog savo praktikoje LRKT nagrinėja bylas, susijusias su asmenų nuosavybės apsauga bei, taikydamas konstitucines teisės normas, tiesiogiai ar netiesiogiai formuoja nuosavybės objekto reikšmę. Nagrinėjant LRKT praktiką galima pastabėti, kad nuosavybės sąvoka konstitucinėje teisėje yra aiškinama plačiai, t. y. nuosavybė nėra siejama tik su materialiais objektais, o tapatinama ir su įvairiomis asmens turtinėmis ar prievolinėmis teisėmis. LRKT nuosavybės teisės objektu ne kartą yra pripažinęs asmens teisę į teisingą apmokėjimą už darbą⁸², asmens teisę į pensiją⁸³, asmens teisę į fonduose sukauptas lėšas⁸⁴, asmens intelektualios nuosavybės teises⁸⁵. LRKT pateikiama nuosavybės samprata apima platesnę asmens interesų grupę nei ta, kuri yra pripažįstama tradicinėje civilinėje teisėje. Konstitucinei teisei būdingas pliuralistinis nuosavybės suvokimas yra pateisinamas ir lengvai paaiškinimas. Konstitucinė nuosavybės samprata yra grindžiama žmogaus teisių apsaugos tradicija⁸⁶, pasižyminčia universalumu ir visuotinumu. Toks konstitucinės nuosavybės pobūdis lemia, jog atsižvelgiant į naujai atsirandančius asmenų interesus⁸⁷ konstitucinis nuosavybės suvokimas gali kisti ir plėstis priklausomai nuo nuosavybės santykių dinamiškumo⁸⁸. Siekiant visapusiškos žmogaus teisių apsaugos, konstitucinėje teisėje nuosavybė yra aiškinama plačiai. Be kita ko, LRKT formuojamai praktikai labai didelę įtaką daro ir Europos žmogaus teisių teismo (toliau - EŽTT)

⁸¹ “Lietuvos Respublikos Konstitucija,” *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

⁸² “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2015 m. liepos 9 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT20-N13/2015,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1474/content>; “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 m. gegužės 8 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT17-N6/2014,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta20/content>; “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta90/content>

⁸³ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 09/06-30/06-01/07-30/08,” LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta511/content>; “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 39/2009-40/2009-46/2009-48/2009-51/2009-10/2010-23/2010-137/2010-7/2011-38/2011,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta122/content>; “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT31-N20/2015,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1528/content>

⁸⁴ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT50-N16/2014,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta30/content>; “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 39/2009-40/2009-46/2009-48/2009-51/2009-10/2010-23/2010-137/2010-7/2011-38/2011,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta122/content>

⁸⁵ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 13/2008,” LRKT, <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta142/content>; “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 33/06,” LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta515/content>

⁸⁶ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 226.

⁸⁷ Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė*, *supra* note 22, p. 66.

⁸⁸ Ramutė Ruškytė, *supra* note 12, p. 274.

praktika. Pastebėta, jog po Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK arba Konvencija) ratifikavimo LRKT, atskleisdamas Konstitucijos nuostatų turinį, vis dažniau remiasi ir jas aiškina naudodamasis Konvencijos normomis ir EŽTT išaiškinimais⁸⁹. Tuo tarpu EŽTT formuojamas nuosavybės apibrėžimas bei EŽTK protokolo 1 str. vartojama nuosavybės sąvoka neapsiriboja tik daiktų, kaip nuosavybės teisės objektų apsauga, bet apima ir visas kitas turtines teises⁹⁰. Būtent toks EŽTT formuojamas požiūris, konstruoja platųjį LRKT požiūrį į nuosavybę. Tuo tarpu, civilinė nuosavybės samprata yra nulemta visai kitos – konservatyvios civilinės teisės tradicijos, nuosavybę tapatinančios su daiktu⁹¹, todėl jai nėra būdingas toks platus požiūris į nuosavybę. Skirtinga konstitucinės ir civilinės nuosavybės sampratos kilmė suponuoja, jog šiose dvejose teisės šakose nuosavybės sąvoka savo esme nėra tapati.

Konstitucinės ir civilinės nuosavybės sampratos susidūrimas pastebimas dviejose sferose: LRKT savo praktikoje remiasi civilinės teisės terminais, o bendrosios kompetencijos teismai sprenddami civilines bylas vadovaujasi LRKT suformuota nuosavybės objekto samprata. Tai, jog LRKT savo praktikoje skolinasi teisinę sąvoką iš civilinės teisės, savaime nėra neigiamas reiškinys, nebent, kaip pastebi R. Birštonas, civilinės nuosavybės sąvokos taikymas konstitucinėje teisėje gali stabdyti konstitucinės nuosavybės sampratos plėtrą⁹². Faktas, jog bendrosios kompetencijos teismai savo praktikoje remiasi Konstitucijos normomis iš esmės taip pat nėra neigiamas reiškinys. Konstitucija, kaip aukščiausias juridinę galią turintis teisės aktas, yra taikoma visose teisės šakose. Vis dėlto, automatinis LRKT suformuotos nuosavybės sampratos vartojimas sprendžiant civilines bylas nėra pateisinamas. Kiekviena civilinė nuosavybės teisė kartu yra konstitucinė nuosavybės teisė, tačiau negalima teigti atvirkštinės lygybės⁹³. Skirtingos civilinės ir konstitucinės nuosavybės sampratos kilmės ištakos nulėmė skirtingą nuosavybės suvokimą abejose teisės šakose. Civilinėje teisėje nuosavybės teisės objektas išskirtinai išsiskiria apibrėžtumo ir specialumo požymiais, nulemtais daiktinės teisės prigimties⁹⁴. Tuo tarpu konstitucinėje teisėje pateikiama plačioji nuosavybės sąvoka naikina subjekcinę nuosavybės teisės civilinėje teisėje išskirtinumą. Reiktų paminėti, kad net pats LRKT vienoje iš savo bylų yra pažymėjęs, jog civilinės ir konstitucinės nuosavybės sampratos nėra tapačios. 2012 m. vasario 6 d. nutarime, sprenddamas pensijų perskaičiavimo ir mokėjimo

⁸⁹ Karolina Bubnytė, „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos poveikis Lietuvos konstitucinei jurisprudencijai – jo būdai ir leistinos ribos,“ *Teisė* 89 (2013): 139.

⁹⁰ Vytautas Mizaras, „Nuosavybės turinys pagal Europos teisę,“ *Teisė* 34 (2000): 34-35.

⁹¹ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 224.

⁹² *Ibid.*, p. 234.

⁹³ Gadis Abdullajevič Gadžijev, *Aktualnyje problemy prava sobstvennosti* (Moskva: Jurisprudencija, 2007), 11, (Cituota iš: Kristina Saukaliene, „Nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo probleminiai aspektai statybos rangos teisiniuose santykiuose,“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015), 46, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14402/25107_48_disertacija_Saukaliene_WEB.pdf?sequence=1).

⁹⁴ Ramūnas Birštonas, *op. cit.*, p. 227.

klausimus, LRKT nurodė, jog konstitucinė teisė į pensiją, kaip tam tikro dydžio periodinę piniginę išmoką, samprata negali būti tapatinama su nuosavybės teisės samprata ordinarinėje teisėje, *inter alia* civilinėje teisėje⁹⁵. Vis dėlto, bendrosios kompetencijos teismai dažnai nesigilindami į skirtingą civilinės ir konstitucinės teisės genezę, mechaniškai perkeldami konstitucinę nuosavybės sampratą į civilinių ginčų sprendimą, griaua esamą civilinės teisės sistemą⁹⁶.

Kaip matyti, dėl civilinės apyvartos sudėtingėjimo bei spartaus gyvenimo dinamiškumo klasikinė romėnų teisės suformuota civilinė nuosavybės samprata vis sparčiau praranda savo tapatumą. Tradicinis daiktinis požiūris į nuosavybę transformuojasi - įgauna vis daugiau reikšmių. Nuosavybės sąvokos plėtimas įtraukiant į ją ir nematerialaus pobūdžio turtą, nėra suderinamas su Lietuvos civilinės teisės sistema, sukurta vokiškosios civilinės teisės subtradicijos pagrindu, ir griaua takoskyrą tarp daiktinės ir prievolinės teisės bei konstitucinės ir civilinės teisės. V. Pakalniškio manymu, vienas iš būdų įveikti prieštaravimą tarp naujos realybės ir tradicinio kontinentinės teisės požiūrio į nuosavybės ir civilinių teisių objektą – sukurti universalesnes definicijas⁹⁷, t. y. civilinėje teisėje formuoti tokius apibrėžimus, kurie neribotų galimybių prisiderinti prie kintančių aplinkos sąlygų. Tuo tarpu R. Birštonas teigia, kad panaikinti daikto ir veiksmo (prievolės) priešpriešą įmanoma tik iš esmės keičiant dabartinę civilinės teisės sistemą⁹⁸. Darbo autoriaus nuomone, definicijų civilinėje teisėje keitimas nėra pakankama priemonė siekiant įveikti nuosavybės objekto daugiaprasmiškumo klausimą. Tai neišspręstų pačioje civilinės teisės sistemoje kylančių prieštaravimų, susijusių su pandektinės teisės sistemos esme.

1.3. Savininko teisių apsaugos bei gynimo mechanizmas Lietuvoje

Įtvirtinant tokį teisinį reguliavimą, kuris asmeniui suteikia teisę į nuosavybę, būtina užtikrinti ir šios teisės apsaugos bei gynimo galimybes. Kitu atveju nuosavybės teisė prarastų visą savo esmę. Prieš aptariant Lietuvoje veikiančią savininko teisių apsaugos bei gynimo mechanizmą, svarbu atskleisti sąvokų „apsauga“ ir „gynimas“ reikšmes. Nors šie terminai teisės aktuose yra sutinkami, tačiau jų definicijos neapibrėžtos. Aiškinamąjį darbą šiuo atveju atlieka teisės doktrina. Teisine prasme šios dvi sąvokos nėra tapačios, bet viena kitą apimančios.

⁹⁵ “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 46/2010-47/2010-48/2010-49/2010-51/2010-52/2010-70/2010-77/2010-82/2010-83/2010-84/2010-85/2010-86/2010-87/2010-94/2010-100/2010-101/2010-109/2010-114/2010-123/2010-124/2010-128/2010-129/2010-133/2010-134/2010-142/2010-143/2010-1/2011-2/2011-5/2011-8/2011-16/2011-21/2011-23/2011-25/2011-29/2011-32/2011-37/2011-39/2011,” LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta107/content>

⁹⁶ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 240.

⁹⁷ Vytautas Pakalniškis, *supra* note 1, p. 77.

⁹⁸ Ramūnas Birštonas, *op. cit.*, p. 229.

Savininko teisių apsaugą galime suprasti kaip visumą juridinių priemonių, skirtų užtikrinti bei įgyvendinti savininkui priklausančias subjektines teises ir interesus⁹⁹. Esminė savininko teisių apsaugos funkcija yra kaip galima labiau apsaugoti asmeniui priklausančią nuosavybės teisę nuo bet kokių galimų pažeidimų bei neleisti tretiesiems asmenims trikdyti savininko teisių įgyvendinimo. Nuosavybės teisės funkcionavimo požiūriu apsauga yra svarbiausias jos požymis, apimantis eilę įvairių teisinių įrankių, pvz. prevenciją, gynybą, atsakomybę ir pan., kurie savininko nuožiūra gali būti taikomi atskirai arba kartu¹⁰⁰. Savininko teisių gynimas – tai teisės aktuose įtvirtintų galimų teisinių priemonių taikymas su tikslu nutraukti savininko teisių pažeidimą arba atkurti pažeistas savininko teises. Savininko teisių gynybos definicija yra daug siauresnės apimties nei apsauga – tai sudedamoji savininko teisių apsaugos dalis, kuri pradeda veikti tik tuomet, kai yra užfiksuojamas savininko teisių pažeidimas. Skirtingai nuo gynybos, savininko teisių apsauga egzistuoja ir tuomet, kai įvyksta savininko teisių ir interesų pažeidimas arba nėra jokių pažeidimų¹⁰¹. Savininko teisių gynimo būdai numato galimybę gintis tiek nuo aktyvių trečiojo asmens veiksmų, tiek nuo neveikimo, kuris pažeidžia savininko interesus. Pagrindinį darbą formuojant savininko teisių apsaugos sistemą sudarančių priemonių visumą atlieka teisės aktų leidėjai, priimdami teisiškai privalomas nuostatas, įpareigojančias trečiuosius asmenis susilaikyti nuo savininko teises pažeidžiančių veiksmų. Pagrindinis savininko teisių gynybos skirtyje dalyvaujantis subjektas yra pats savininkas, kuris pasinaudodamas teisės aktų jam suteikiamomis teisėmis įgyvendina savo teisių gynimą imdamasis teisės normose numatytų priemonių, pvz. teisės kreiptis į teismą. Aptartos apsaugos bei gynimo sąvokų reikšmės leidžia daryti išvadą, jog savininko teisių gynimas taip pat yra ir savininko teisių apsauga, tačiau savininko teisių apsauga, ne visada yra savininko teisių gynimas.

Nuosavybės teisės apsaugai daug dėmesio skiriama tiek nacionaliniu, tiek tarptautiniu mastu. EŽTK, kurią yra ratifikavusi Lietuva, Pirmojo protokolo 1 str. numato, jog „kiekvienas fizinis ar juridinis asmuo turi teisę netrukdomas naudotis savo nuosavybe. Iš niekieno negali būti atimta jo nuosavybė, išskyrus tuos atvejus, kai tai yra būtina visuomenės interesams ir tikrai įstatymo numatytais sąlygomis bei vadovaujantis bendraisiais tarptautinės teisės principais”¹⁰². EŽTK įtvirtina pamatinę nuostatą, suteikiančią savininkui laisvę nevaržomai naudotis turimomis nuosavybės teisėmis. Žodį „nevaržomai” šiuo atveju reiktų suprasti reliatyviai, kadangi tam tikra nuosavybės teisės ribojimo galimybė, vis dėlto, yra numatyta. EŽTK numatytą netrukdomą nuosavybės turėjimą pagal savo turinį reiktų suprasti kaip apsaugą nuo vienašalio valstybės

⁹⁹ Egidijus Baranauskas, *Daiktinė teisė, supra* note 22, p. 186.

¹⁰⁰ Egidijus Baranauskas et al., *Civilinė teisė: bendroji dalis, supra* note 22, p. 441.

¹⁰¹ *Ibid.*

¹⁰² „Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, garantuojant kai kurias teises ir laisves, be tų, kurios joje nurodytos, Pirmasis protokolai,“ *Valstybės žinios* 15, 386 (1996).

kišimosi į privačius nuosavybės santykius, į kurios turinį taip pat patenka savininko garantijos nuo nuosavybės teisės apribojimų valstybei įgyvendinant reguliacinę funkciją ar nuo vienašališko nuosavybės nusavinimo (paėmimo), valstybei įgyvendinant savo kaip suvereno teises¹⁰³. EŽTK numatyta savininko teisių apsaugą užtikrinanti teisės norma yra nukreipta ne prieš bet kokį trečiąjį asmenį, bet prieš valstybę. Toks reguliacinis Konvencijos pobūdis išplaukia iš pačios Konvencijos taikymo prigimties. Kadangi EŽTK yra sudedamoji Lietuvos teisinės sistemos dalis bei tiesiogiai mūsų valstybėje taikomas teisės aktas, Konvencijos nuostatos taip pat įpareigoja savininko teisių apsaugos nuostatų laikytis ir Lietuvą. Nors EŽTK yra skirtas reguliuoti viešo pobūdžio teisinius santykius bei saugoti privačius savininkus nuo valstybės, tačiau LRKT nuomone, EŽTK nuostatos taip pat galima taikyti ir privatinėje civilinėje teisėje, nes tokią galimybę numato CK normos dėl tarptautinės teisės taikymo civilinėje teisėje¹⁰⁴. Kita vertus, tokia LRKT pozicija neturėtų stebinti. Konstitucionalizacijos procesas, kai civilinėse bylose privatūs asmenys tiesiogiai remiasi EŽTK nuostatomis, nebėra naujiena¹⁰⁵.

Lietuvoje pamatiniai savininko teisių apsaugos principai yra įtvirtinti aukščiausios juridinės galios teisės akte – Konstitucijoje. Konstitucijos 23 str. reglamentuojamos apsauginės savininko teisių normos yra pakankamai lakoniškos, todėl reikalaujančios platesnio aiškinimo. Žinoma, tiksliausių šių pamatinių normų išaiškinimą gali pateikti tik pats LRKT. Konstitucijos 23 str. 1 d. įtvirtintą nuosavybės neliečiamumo principą LRKT išaiškino viename iš pirmųjų savo nutarimų, nurodydamas, jog „nuosavybės neliečiamumas reiškia savininko, kaip subjektinių teisių į turtą turėtojo, teisę reikalauti, kad kiti asmenys nepažeistų jo teisių, taip pat valstybės pareigą ginti ir saugoti nuosavybę nuo neteisėto kėsimosi į ją“¹⁰⁶. Šis LRKT pateiktas išaiškinimas savininkui, kaip nuosavybės teisių turėtojui, suteikia teisę laisvai naudotis turimomis teisėmis, kitus asmenis įpareigojant susilaikyti nuo savininko teisių pažeidimo, o valstybei numato pozityvią pareigą užtikrinti savininko teisių apsaugos bei gynimo įgyvendinimą. Nors konstitucinės teisės prigimtis suponuoja, jog konstitucinės nuosavybės apsaugos nuostatos turėtų būti adresuojamos valstybei, tačiau LRKT praktikoje pateikiamas išaiškinimas leidžia suprasti, jog nuosavybės neliečiamumo principo numatyti įpareigojimai yra tiesiogiai taikomi ir privatiems asmenims.

Sutinkamai su aptariama konstitucine teisės norma teisės doktrinoje taip pat buvo keliamas klausimas, ar Konstitucijoje įtvirtintos nuosavybės teisių garantijos gina tik privačius ar

¹⁰³ Eglė Švilapitė, „Valstybės teisė riboti nuosavybės teisę pagal Europos Žmogaus teisių konvencijos Pirmąjį protokolą,“ *Jurisprudencija* 44, 36 (2003): 25-27.

¹⁰⁴ Pavelas Ravluševičius, „Tarptautinės ir Europos sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise,“ *Jurisprudencija* 2, 92 (2007): 31.

¹⁰⁵ Solveiga Cirtautienė, „Impact of human rights on private law in Lithuania and other European countries: problematic aspects,“ *Jurisprudencija* 20, 1 (2013): 85.

¹⁰⁶ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 3,“ LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta478/content>

ir viešuosius asmenis?¹⁰⁷. Nuomonės šiuo klausimu ne visuomet buvo pastovios. Iš pradžių buvo įprasta manyti, kad konstitucinė nuosavybės apsauga yra taikoma tik privatiems asmenims. Tokį įspūdį sukūrė ne tik faktas, jog Konstitucijos 23 str. yra patalpintas Konstitucijos skirsnyje pavadinimu „Žmogus ir valstybė“, bet ir šiuo klausimu LRKT teisėjų išreikšta pozicija, pasak kurios „konstitucinė prigimtinių žmogaus teisių ir laisvių skirsnio garantija „nuosavybė neliečiama“ suponuoja išskirtinę žmogaus veiklos, besiremiančios privačia nuosavybe, apsaugą nuo valstybės, ir tai duoda pagrindo kalbėti apie įvairialypius nuosavybės santykius apimančio privačios nuosavybės teisės instituto neliečiamumą“¹⁰⁸. Vis dėlto, laikui bėgant į šį klausimą atsakė pats LRKT. Konstatuodamas, jog pagal Konstituciją valstybė yra nuosavybės teisės subjektas¹⁰⁹ LRKT pripažino ir tai, kad konstitucinė nuosavybės apsauga jai yra taikoma. Taigi, nesvarbu kokios rūšies savininkas bebūtų - privatus ar viešasis subjektas, visiems yra taikomi vienodi nuosavybės apsaugos konstituciniai principai.

Jeigu konstitucinis nuosavybės neliečiamumo principas savo prasme yra skirtas nuosavybės teisės apsaugos turiniui nustatyti, tai Konstitucijos 23 str. 2 d. nuostata, įtvirtinanti jog nuosavybės teisės saugo įstatymai, yra skirta nuosavybės apsaugos turinio formai apibrėžti. Pats LRKT aiškindamas šią normą yra pažymėjęs, jog remiantis ja yra garantuojama įstatyminė subjektinių nuosavybės teisių apsauga¹¹⁰, sauganti tiek privačių, tiek viešųjų savininkų nuosavybės teises¹¹¹. LAT, interpretuodamas LRKT pasisakymus, yra konstatavęs, kad nuosavybės teisių įgyvendinimas privalo būti užtikrinamas nustatant tam tikras apsaugines taisykles (ribas)¹¹². Aptariama konstitucinė nuostata daug klausimų nekelia. Ji aiškiai nurodo, kad Konstitucija užtikrinami savininko teisių įgyvendinimo bei apsaugos standartai turi būti įtvirtinti tai įgyvendinančiuose teisės aktuose.

Peržvelgę įstatyminį Lietuvos teisinį reguliavimą, galime pastebėti, jog konstitucinius įpareigojimus įgyvendinančios bei savininko teisių apsaugą užtikrinančios nuostatos yra įtvirtintos CK IV knygoje. CK 4.93 str. 1 d. numato, jog visiems savininkams Lietuvoje yra garantuojama vienoda teisių apsauga. Žodis „visiems“ atskleidžia, jog nuosavybės apsauga yra taikoma tiek privatiems, tiek viešiesiems asmenims. Be kita ko, tai reiškia, jog visų asmenų nuosavybės teisė yra tokios pačios apimties ir nei vieno savininko teisės negali būti

¹⁰⁷ Ramunė Ruškytė, *supra* note 12, p. 270.

¹⁰⁸ Teodora Staugaitienė, Nuosavybė Lietuvos Respublikos Konstitucijoje iš *Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė: konferencijos medžiaga*. Lietuvos žmogaus teisių centras: Vilnius, 1998, 71 psl.

¹⁰⁹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas konstitucin4s justicijos byloje Nr. 40/01,“ LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta288/content>

¹¹⁰ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas konstitucin4s justicijos byloje Nr. 14/02,“ LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>

¹¹¹ „Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas konstitucin4s justicijos byloje Nr. 40/01,“ LRKT, <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta288/content>

¹¹² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2008,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/89679?nr=1>

sumenkinamos. CK 4.93 str. 2 d. numatytos dar dvi savininko teisių garantijos, pasak kurių niekas neturi teisės: 1) paimti iš savininko nuosavybę prievarta, išskyrus įstatymų numatytus atvejus; 2) reikalauti, kad savininkas prieš savo valią sujungtų savo nuosavybę su kito savininko nuosavybe. Šios įstatyminės nuostatos yra siauresnės nei anksčiau aptartoji, taigi – ją detalizuojančios. Garantija, numatanti, kad niekas neturi teisės paimti iš savininko jo nuosavybę prievarta, kaip tikslinanti savininko teisių apsaugos principą, CK yra įtvirtinta tikslingai. Būtent ši savininko teisė, kaip numato tolimesni CK straipsniai, įstatymo pagrindu gali būti ribojama¹¹³. Kaip žinia, nuosavybės teisė yra plačiausios apimties daiktinė teisė, todėl išvardyti visų savininkui suteikiamų su jo teisių apsauga susijusių garantijų yra tiesiog objektyviai neįmanoma. Dėl šios priežasties apsauginės teisės normos teisės aktuose yra formuojamos abstrakčiai.

Nuosavybės teisių visapusiškas įgyvendinimas neįmanomas nenumačius šių teisių gynimo priemonių. Savininko teisių užtikrinimas reikalauja, jog atitinkamai turimai teisei būtų numatytos ir tų teisių gynimą įtvirtinančios teisės normos. Kiekviena subjektinė teisė turi socialinę vertę tiek, kiek ją galima įgyvendinti, kiek galima tenkinti teisės subjekto materialinius ir dvasinius poreikius¹¹⁴. Jeigu asmuo, nors ir teoriškai turėdamas nuosavybės teisę, dėl kitų asmenų veiklos ar neveikimo, negali šios teisės praktiškai įgyvendinti, tokia teisė nebetenka savo prasmės. Kiekvienos valstybės pareiga yra įtvirtinti savininko teisių gynimo būdus, užtikrinančius savininko teisių įgyvendinimą. Nors remiantis romėnų teisės aiškinimais manytina, kad teisė į gynybą lemia ir pačią subjektinę asmens teisę¹¹⁵, tačiau šiuolaikinė civilinės teisės koncepcija atskleidžia, kad materialiuoju teisiniu atžvilgiu savininko teisė į nuosavybės gynimą yra sudedamoji subjektinės nuosavybės teisės dalis¹¹⁶. Savininko teisė į gynybą, kaip ir jam priklausanti nuosavybės teisė, yra savininko galimo elgesio matas, susijęs su teisėsaugos priemonių panaudojimu, t. y. teisę turinčio asmens kreipimasis į kompetentingas valstybės institucijas dėl teisės apgynimo faktiškai reiškia reikalavimą, kad savininko teisių pažeidėjui būtų pritaikytos įstatyme numatytos prievartos priemonės¹¹⁷.

Lietuvos civilinėje teisėje yra išskiriamos dvi pagrindinės savininko teisių gynimo būdų grupės: gynimo būdai, nukreipti į daiktą (daiktiniai), arba gynimo būdai, nukreipti į asmenį (prievoliniai). Daiktiniai savininko teisių gynimo būdai yra tokie, kurie reiškiami remiantis savininkui priklausančia daiktine nuosavybės teise, t. y. taikomi tuomet kai savininko ir jo teisių pažeidėjo nesieja jokie prievoliniai santykiai. Daiktiniai gynimo būdai yra nukreipiami prieš

¹¹³ CK numato, kad nuosavybė gali būti neatlygintinai paimta teismo sprendimu ar nuosprendžiu arba nusavinama visuomeniniams poreikiams teisingai už tai atlyginant

¹¹⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2010,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/161819?nr=6>

¹¹⁵ Egidijus Laužikas et al., *Civilio proceso teisė, I tomas* (Vilnius: Justitia, 2003) 18.

¹¹⁶ Valentinas Mikelėnas, *Civilinis procesas* (Vilnius: Justitia, 1997) 15-19.

¹¹⁷ Valentinas Mikelėnas et al., *Civilinė teisė: vadovėlis* (Kaunas: Vija, 1998), 67.

asmenis, kurie tiesiogiai valdo ginčijamą savininkui priklausantį daiktą arba trukdo juo naudotis. Prievoliniai savininko teisių gynimo būdai yra taikomi remiantis savininkui priklausančiomis prievolinėmis teisėmis, t. y. reiškiami asmeniui, kurį su savininku sieja tarpusavio prievoliniai santykiai (kylantys iš sutarčių arba deliktų). Prievoliniai gynimo būdai yra nukreipti prieš asmenį, pažeidusį savo įsipareigojimus savininkui. Remiantis DCFR, prievolinius bei daiktinius savininko teisių gynimo būdus skiria du pagrindiniai skirtumai: visų pirma, kalbant apie ieškiniui pateikti būtinas sąlygas, daiktiniai savininko teisių gynimo būdai nereikalauja įrodyti atsakovo kaltės ar neatsargumo; antra, daiktinių savininko teisių gynimo būdų *erga omnes* prigimtis lemia, jog savininko teisės bus apgintos net ir tuomet kai, atsakovas yra nemokus¹¹⁸. Taigi, daiktinių savininko teisių gynimo būdų prigimtis tam tikrais aspektais suteikia jiems pranašumą prie prievolinius. Klausimą, kurią gynimo priemonę pasirinkti sąlygoja šalių tarpusavio santykių pobūdis.

CK yra įtvirtinti du daiktiniai savininko teisių gynimo būdai: vindikacinis (CK 4.95 str.) ir negatorinis ieškinys (CK 4.98 str.). Pažymėtina, kad Lietuvoje taikomi daiktinio pobūdžio nuosavybės teisės gynimo būdai yra būdingi ir daugeliui kontinentinės teisės sistemos valstybių, tačiau yra nesuderinami su bendrosios teisinės sistemos valstybių teise. Anglosaksų valstybėse nėra jokių specialių teisės gynimo būdų, skirtų nuosavybės teisės apsaugai, kadangi visi savininko teisinės padėties pažeidimai yra ginami deliktų teisės pagrindu¹¹⁹. Vindikacinio ieškinio pagrindu savininkas turi teisę išreikalauti savo daiktą iš svetimo neteisėto valdymo, nukreipdamas reikalavimą į bet kurį asmenį, kuris valdo daiktą neturėdamas tam jokio teisinio pagrindo. Skirtingai nuo vindikacinio ieškinio, negatorinis reikalavimas yra reiškiamas tuomet, kai savininkas nėra praradęs faktinio daikto valdymo. Jo pagrindu savininkas gali reikalauti pašalinti bet kuriuos jo teisės pažeidimus, nors ir nesusijusius su valdymo netekimu. Taigi esminė šio ieškinio prielaida – trukdymas savininkui visapusiškai naudotis savo turtu, nors ir turint jį savo žinioje. Pagrindinė negatorinio reikalavimo esmė yra tvirtinimas, kad savininko nuosavybė yra laisva nuo bet kokio pobūdžio apribojimų (pvz. servituto)¹²⁰. Nors tiek vindikacinis, tiek negatorinis ieškinys yra daiktinio pobūdžio reikalavimai, tačiau jų dalykai nėra tapatūs. Vindikacijos dalyku yra konkretus daiktas, o negatorinio ieškinio dalykas – reikalavimas pašalinti su nuosavybės valdymu susijusius pažeidimus. Vienas iš pagrindinių vindikacijos bei negatorinio ieškinio, kaip daiktinių teisių gynimo būdų, požymių yra tai, jog šie teisių gynimo būdai seka paskui ginamą daiktinę teisę, nes yra su ja neatsiejamai susiję¹²¹. Tai reiškia, jog teisė reikšti minėtus reikalavimus priklauso asmeniui, kuris turi nuosavybės teisę į daiktą tuo metu,

¹¹⁸ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1226.

¹¹⁹ *Ibid.*

¹²⁰ Marius Jonaitis, *supra* note 53, p. 233.

¹²¹ Valentinas Mikelėna, *Prievolių teisė: pirmoji dalis* (Vilnius: Justitia, 2002), 44.

kai reikalavimas yra reiškiamas. Perleidus nuosavybės teisę, su ja naujajam savininkui kartu pereina ir teisė naudoti daiktinius savininko teisių gynimo būdus. Išsamiau daiktiniai savininko teisių gynimo būdai bus analizuojami kituose šio darbo skyriuose.

Prievoliųjų savininko teisių gynimo būdų sąrašas yra nepalyginamai platesnis už daiktinius, t. y. apima visas CK 1.138 str. numatytas savininko teisių gynimo priemones. Tai įvairūs reikalavimai, nukreipti į asmenį, pažeidusį savininko nuosavybės teises. Prievoliuosius savininko reikalavimus galima skirstyti į dvi pagrindines grupes: 1) ieškinius, kylančius iš deliktų, ir 2) ieškinius, kylančius iš sutartinių santykių. Į pastarųjų grupę patenka įvairūs savininko reikalavimai dėl sandorių nutraukimo ar pripažinimo negaliojančiais, restitucijos taikymo, ar žalos atlyginimo¹²². Tokią didelę prievoliųjų savininko teisių gynimo būdų apimtį lemia tai, jog prievolių teisė yra viena plačiausių civilinės teisės sričių, apimanti didelį ratą įvairių teisinių santykių, kylančių iš sandorių ar kitokių juridinių faktų. Prievoliųjų savininko teisių gynimo būdų dalykas – tai savininko reikalavimas, nukreiptas į asmenį, pažeidžiantį jo nuosavybės teises. Teismų praktikoje dažniausiai yra sutinkami savininko ieškiniai dėl jo nuosavybei padarytos žalos atlyginimo, kuriuos reiškiant yra būtina įrodyti visas civilinės atsakomybės sąlygas (CK 6.245 str.), kas nėra būdinga daiktiniams savininko teisių gynimo būdams. Prievolinės savininko teisių gynimo priemonės neseka paskui daiktą. Teisę pareikšti prievolių teisių gynimo būdą turi asmuo, kuris buvo savininkas tuo metu, kai jo teisės buvo pažeistos, o ne tas asmuo, kuris yra savininkas ieškinio pareiškimo momentu (pvz. jeigu savininkas perleidžia sugadintą daiktą kitam asmeniui (naujajam savininkui), jis vis tiek išsaugo teisę reikalauti atlyginti nuostolius, jeigu sutartis nenumato, ko kita)¹²³. Dėl itin plačios prievolių teisės apimties sudėtinga pateikti visus galimus prievoliuosius savininko teisių gynimo būdus.

Lietuvos teisinėje sistemoje sutinkama prievoliųjų ir daiktinių savininko teisių gynimo būdų perskyra yra tiesiogiai susijusi su ankstesniame šio darbo poskyryje aptarta nuosavybės teisės objekto problematika. Nuosavybės teisės ištakos prasideda senovės Romoje, kurioje daiktų skirstymas į materialius ir nematerialius, sukūrė prielaidą atsirasti dviem civilinės teisės šakoms – daiktinei bei prievolinei. Vienas iš svarbiausių šių teisių šakų skirtumas – skirtingas reguliavimo objektas. Senovės Romoje susiformavusi tradicinė civilinė teisė, pasižyminti statiškumu ir apibrėžtumu, nuosavybės teisės objektu pripažino tik materialius daiktus. Atitinkamai nuosavybės teisei apginti buvo naudojami tik daiktiniai savininko teisių gynimo būdai. Kitos, ne daiktinės, asmens teisės buvo ginamos prievolinėmis gynimo formomis. Nuosavybės teisės objektu ėmus laikyti ne tik materialius daiktus, bet ir kūniško pavidalo neturinčias turtines teises, prasidėjo prievoliųjų bei daiktinių teisių suartėjimo procesas. Tai nulėmė, jog nuosavybės teisės

¹²² Egidijus Baranauskas et al., *Daiktinė teisė*, supra note 22, p. 188.

¹²³ Valentinus Mikelėnas, supra note 121, p. 44.

gynimo būdais civilinėje teisėje pripažinti ne tik daiktinio, bet ir prievolinio pobūdžio gynimo mechanizmai, skirti turtinėms asmens teisėms apsaugoti. Tačiau, Lietuvos teismų praktikoje lyg šiol sutinkama teismo nutarčių, kuriose savarankiškais savininko teisių gynimo būdais yra laikytinos tik daiktinio pobūdžio gynimo priemonės¹²⁴. Akivaizdu, jog šiuolaikiniai ekonominiai santykiai, palyginus su tais, kuriems reguliuoti senovės Romoje buvo sukurta civilinė teisė, yra neabejotinai pakitę. Kartu su visuomeniniais santykiais pasikeitė ir civilinės teisės turinys. Prievolinės ir daiktinės teisės suartėjimas, atsižvelgiant į šiuolaikinius teisinius poreikius, yra neišvengiamas. Vis dėlto, antrinant R. Birštono išreikštai pozicijai, jog esamai Lietuvos civilinės teisės sistemai palaikyti yra būtina išlaikyti nuosavybės teisei priskiriamus konservatyvumo ir statiškumo požymius, be kurių, nuosavybės teisė, kaip viena svarbiausių daiktinių teisių, netektų savo skiriamųjų požymių¹²⁵, vienas kurių – daiktiniai savininko teisių gynimo būdai, šiame darbe bus analizuojami ir nagrinėjami tik du savarankiški nuosavybės teisės gynimo būdai: vindikacinis ir negatorinis ieškinys.

Apžvelgus Lietuvos bei užsienio teisinį reguliavimą, galima sakyti, kad užsienio valstybių teisės įtakos dėka Lietuvos teisinėje sąmonėje susiformavo naujas platus požiūris į savininko teisių turinį. Šiuolaikinėje civilinės teisinės sistemoje savininko teisės apima laisvę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, kiek tai neprieštarauja įstatymams ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms. Nors remiantis klasikine romėnų teise, nuosavybės teisės objektu nuo seno buvo įprasta laikyti tik materialius daiktus, tačiau civilinės apyvartos sudėtingėjimas nulėmė, kad daugelyje Europos valstybių nuosavybės objektais imtos laikyti ir įvairios turtinės teisės. Toks pliuralistinis nuosavybės objekto suvokimas atitinka šiuolaikinius ekonominius poreikius, tačiau nėra suderinamas su vokiškosios teisės subtradicijos pagrindu sukurta Lietuvos civilinės teisės sistema. Nepaisant nuosavybės objekto daugiaprasmiškumo problematikos Konstitucija, kiti nacionaliniai teisės aktai bei tarptautiniai teisės aktai Lietuvos teisinėje sistemoje sukuria tinkamas teises prielaidas teisės į nuosavybę visapusiškai apsaugai užtikrinti¹²⁶. CK įtvirtinti daiktiniai bei prievoliniai savininko teisių gynimo būdai savininkui, kaip subjektinių daiktinių teisių turėtojui, suteikia plačias jo teisių apsaugos bei gynimo ribas.

¹²⁴“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2011,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/227681?nr=1>

¹²⁵ Ramūnas Birštonas, *supra* note 3, p. 227.

¹²⁶ Solveiga Cirtautienė ir Dalia Vasarienė, “Social purpose of private property,“ *Jurisprudencija* 4, 118 (2009): 118.

2. KAI KURIE VINDIKACINIO IEŠKINIO YPATUMAI TEISMŲ PRAKTIKOJE

Savininko teisių apsaugos srityje naudojamas vindikacinis ieškinys yra vienas iš seniausių senovės Romoje sukurtų teisinių instrumentų, skirtų civilinėms asmens teisėms ginti. Vindikacijos paskirtį bei tikslus atskleidžia lotyniškas terminas „*vindicatio*”, reiškiantis gynimą, saugojimą, reikalavimą pagal teisę¹²⁷. Pagrindinė vindikacijos paskirtis – savininko teisių apsaugos įgyvendinimas. Vindikacinis ieškinys yra pagrįstas senovės Romoje susiformavusiu lotynišku principu: „*ubi rem mea invenio, ibi vindico*, t. y. ką rasiu turint mano daiktą, iš to jo reikalausiu”¹²⁸. Ši daiktinio pobūdžio gynimo priemonė būdinga daugeliui romėnų teisės pagrindų paremtų teisinių sistemų. Ji yra laikoma neatskiriama nuosavybės teisės apsaugos dalimi, be kurios visapusiškas savininko teisių įgyvendinimas yra neįmanomas. Vindikacinis ieškinys yra įtvirtintas daugelio Europos valstybių teisinėse sistemose: Portugalijoje, Ispanijoje, Italijoje, Austrijoje, Vokietijoje, Olandijoje ir kt.¹²⁹. Teisę savininkui pareikšti vindikacinį reikalavimą užtikrina ne tik nacionaliniai teisės aktai, tačiau ir švelniosios teisės (angl. - *soft law*)¹³⁰ instrumentai, kuriems Lietuvos privatinėje civilinėje teisėje yra skiriama vis didesnė praktinė reikšmė. DCFR VIII knygos 6:101 str. 1 d. numato, jog kiekvienas savininkas turi teisę atgauti bei susigrąžinti jam priklausantį daiktą iš bet kurio trečiojo asmens valdymo, nebent tokią teisę asmeniui suteikia tarpusavio teisiniai santykiai su savininku (pvz. nuoma). Beveik tokia pati teisinė nuostata yra įtvirtinta Lietuvos teisinėje sistemoje. Užtikrinant savininkui teisę faktiškai valdyti jam priklausantį turtą CK 4.95 str. suteikia galimybę išreikalauti daiktą iš svetimo neteisėto valdymo pareiškiant vindikacinį reikalavimą. Nors CK įtvirtinta vindikacinio ieškinio definicija leidžia suprasti patį reikalavimo pobūdį ir taikymo aplinkybes, vis dėlto, ji yra labai lakoniška ir visų vindikacijos subtilybių neatskleidžia. Pagrindinį vaidmenį aiškinant vindikacinio reikalavimo turinį atlieka teismai. Lietuvos teismų praktikoje vindikacinis ieškinys yra suprantamas kaip „nesutartinis nevaldančiojo daikto savininko reikalavimas faktiniam valdytojui grąžinti daiktą natūra”¹³¹. LAT savo ilgametėje praktikoje yra suformulavęs pagrindines vindikacinio ieškinio taikymo sąlygas: „1) ieškovas turėjo ir turi nuosavybės [...] teisę į daiktą ieškinio pareiškimo momentu ir iki daiktą neteisėtai užvaldant atsakovui, iš kurio reikalaujama grąžinti daiktą; 2) savininkas daikto valdymo teisę prarado be savo valios; 3) daiktą valdo atsakovas; 4) daiktą atsakovas valdo neteisėtai; 5) daiktas yra natūra; 6) bylos šalių nesiejo

¹²⁷ Kazimieras Kuzavinis, *Lotynų-lietuvių kalbos žodynas* (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996), 924.

¹²⁸ Marius Jonaitis, *supra* note 53, p. 229.

¹²⁹ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1230.

¹³⁰ Soft law – rekomendacinio pobūdžio tarptautiniai teisės šaltiniai (UNIDROIT, PECL, DCFR, PETL principai).

¹³¹ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1/2011,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/188723?nr=13>

ir nesieja prievoliniai santykiai”¹³². Šių sąlygų turinys atsiskleidžia teismų praktikoje. Kadangi, vindikacinio ieškinio esmė bei ypatumai ryškiausiai atsiskleidžia praktiniame jo taikyme, todėl šis darbo skyrius bus skirtas pastarųjų metų Lietuvos teismų praktikos, nagrinėjant bylas dėl pažeistos savininko valdymo teisės, analizei.

2.1. Vindikacinio reikalavimo šalys

CK 4.95 str. aiškiai nurodo, kad teisę pareikšti vindikacinį ieškinį turi daikto valdymą praradęs savininkas. Specialių, savininko asmeniui taikomų reikalavimų, įstatyme nenumatyta. Vindikacinį ieškinį gali pareikšti tiek fizinis, tiek juridinis asmuo, ar net pati valstybė, atstovaujama valstybės pareigūnų, pvz. prokurorų, ginančių viešąjį interesą¹³³. Asmeniu, galinčiu pareikšti vindikacinį ieškinį, laikomas subjektas, kuris daiktą prieš jį prarandant valdė tiek tiesiogiai, tiek netiesiogiai. Netiesioginiu valdymu galime laikyti tokias situacijas, kai savininkas įsigyja daiktą, tačiau daiktas lieka pas pardavėją¹³⁴ ar daikto praradimo momentu buvo pas kitą trečiąjį asmenį. Savininkui nebūtina fiziškai valdyti daiktą, jog galėtų kreiptis dėl prarasto daikto valdymo pažeidimo. Ieškovo klausimas praktikoje daug problemų nekelia. Sudėtingesni yra nuosavybės teisės įrodinėjimo aspektai. Vienų Europos valstybių civilinio proceso taisyklės numato gana griežtus reikalavimus įrodinėjant nuosavybės teisės faktą, kitų valstybių įrodinėjimo taisyklės griežtumu nepasižymi. Štai Ispanijoje ieškovui tenkanti įrodinėjimo pareiga yra apsunkinta, kadangi jis privalo įrodyti ne tik galiojantį savininko titulą, tačiau ir buvusių savininkų nuosavybės teises (lot. - *probatio diabolica*), o Austrijoje įrodinėdamas nuosavybės faktą ieškovas privalo tiksliai apibūdinti daiktą pagal jam pateiktus klausimus¹³⁵. Švelnesnė įrodinėjimo našta tenka asmenims, savo nuosavybės teises ginantiems Prancūzijoje – jeigu valdymą savininkas prarado dėl nesąžiningo neteisėto valdytojo kaltės, užtenka įrodyti prieš tai buvusį valdymo faktą, jeigu daiktas buvo pavogtas – papildomai reikia įrodyti ir savininko titulą¹³⁶. Formuodamas vindikacinio reikalavimo tenkinimo sąlygas LAT yra aiškiai nurodęs, kad reikšdamas vindikacinį ieškinį bei siekdamas pagrįsti nuosavybės faktą asmuo privalo įrodyti, kad: 1) turėjo nuosavybės teisę į daiktą iki jį neteisėtai užvaldant atsakovui; 2) turi nuosavybės teisę į daiktą ieškinio pareiškimo momentu¹³⁷. Taigi, savininkui reikia įrodyti

¹³²“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282-686/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1049425?nr=3>

¹³³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-297/2014,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/828614?nr=1>

¹³⁴ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1233.

¹³⁵ *Ibid.*, p. 1250.

¹³⁶ *Ibid.*, p. 1253.

¹³⁷“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-451-686/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1071881?nr=1>

ne tik esamą nuosavybės faktą, bet ir nuosavybės fakto egzistavimą daikto valdymo praradimo momentu. Nuosavybės teisės įrodinėjimo aspektu Lietuvoje numatytas įrodinėjimo procesas neturi *probatio diabolica* principui būdingų bruožų, tačiau vis tiek reikalauja nemažai pastangų.

Pareiga įrodyti, kad vindikuojamas daiktas savininkui priklauso ieškinio pareiškimo momentu, yra suprantama ir paaiškinama. Vindikacinis reikalavimas yra pagrįstas nuosavybės teise, todėl praradęs šią teisę asmuo taip pat netenka ir teisės išsireikalauti prarastą daiktą iš svetimo neteisėto valdymo¹³⁸. Tokiu būdu apribojama galimybė šiuo savininko teisių gynimo būdu pasinaudoti asmenims, kuriems daiktas nuosavybės teise nepriklauso. Remiantis LAT praktika, nustatymas, kas yra tikrasis turto savininkas, byloje turi lemiamą reikšmę, kadangi daiktinių teisės normų pagrindu turtas yra išreikalaujamas tik tuomet, kai jo savininkas nėra perleidęs nuosavybės teisių į tą turtą¹³⁹. Byloje dėl prarasto valdymo pažeidimo nustačius netinkamą ieškovą apskritai dingsta pagrindas nagrinėti pareišką vindikacinį ieškinį. Aplinkybė, kad ieškinį reiškia ginčo daikto savininkas, yra viena iš sąlygų vindikacinio ieškinio pareiškimui, o jos nesant - taip pat nėra ir teisinio vindikacijos pagrindo¹⁴⁰. Asmuo, kuris nėra savininkas ieškinio pareiškimo momentu, yra netinkamas ginčijamo materialinio teisinio santykio dalyvis. Tą pripažįsta ir kitos užsienio valstybės, tokios kaip Vokietija, Austrija ar Olandija¹⁴¹.

Teismų praktikoje suformuotas reikalavimas vindikacinį ieškinį reiškiančiam savininkui įrodyti nuosavybės teisės faktą daikto valdymo praradimo momentu yra kritikuotinas. R. Birštonas, grįsdamas tokio įpareigojimo abejotinumą, pateikia įpėdinio, priėmusio palikimą bei perėmusio nuosavybės teises į mirusiajam valdymo pažeidimo momentu priklausiusį daiktą, pavyzdį¹⁴². Remiantis nusistovėjusiomis vindikacinio ieškinio tenkinimo sąlygomis, asmuo, įgijęs daiktą, kurio valdymas nuosavybės teisės perėjimo naujam savininkui momentu yra prarastas, netenka teisės pasinaudoti vindikaciniu savininko teisių gynimo būdu. Tokio asmens, nors jis ir yra teisėtas daikto savininkas, teisės į gynybą yra ribojamos. Visa tai suponuoja, kad teismų praktikoje numatytas reikalavimas savininkui įrodyti daikto valdymo praradimo momentu egzistavusią nuosavybės teisę galimai prieštarauja protingumo ir sąžiningumo principams, riboja naujojo savininko galimybę valdyti jam priklausantį daiktą bei visapusiškai naudotis nuosavybės teisėmis. Visgi, reali teismų praktika nagrinėjant bylas dėl vogtų automobilių išreikalavimo, kuriose ieškovai yra draudimo įmonės, įgijusios nuosavybės teisę jau po automobilių vagystės, patvirtina, kad iš ieškovų ne visada reikalaujama įrodyti nuosavybės teisės buvimo iki turtą

¹³⁸ Valentinas Mikelėnas et al., *supra* note 117, p. 332.

¹³⁹“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1344457?nr=2>

¹⁴⁰“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-706/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1266877?nr=4>

¹⁴¹ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1238, 1240, 1247.

¹⁴² Ramūnas Birštonas, *supra* note 15, p. 553.

neteisėtai užvaldant atsakovui¹⁴³. Tą patvirtina ir kitokie praktiniai pavyzdžiai. Pvz., 2014 m. spalio 16 d. Lietuvos apeliacinis teismas nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas kreipėsi į teismą su vindikaciniu ieškiniu, prašydamas įpareigoti atsakovą perduoti ieškovui priklausančias profilių lenkimo stakles. Dėmesį byloje atkreipia tai, kad ieškovas, kaip oficialus staklių savininkas, jų faktiškai niekada nevaldė, o įsigijo iš pardavėjo stakles, kurios dar prieš sudarant pirkimo-pardavimo sandorį buvo neteisėtai valdomas atsakovo. Nepaisant to, apeliacinės instancijos teismas vertino tik aplinkybes, įrodančias bylos nagrinėjimo metu ieškovui priklausančias nuosavybės teises, kurias patvirtinimo pirkimo - pardavimo sutartis. Taigi, ieškovo vindikacinis ieškinys buvo patenkintas, o atsakovas buvo įpareigotas perduoti ieškovui profilių lenkimo stakles¹⁴⁴. Atsižvelgiant į tai, kad ieškovas įgijo nuosavybės teisę į daiktą, kurio valdymas nuosavybės teisės perleidimo momentu jau buvo prarastas, ieškovo ieškinys turėjo būti atmestas neįrodžius, jog nuosavybės teisė ieškovui priklausė daiktą neteisėtai užvaldant atsakovui. Teismas šios aplinkybės apskritai nevertino. Reikalavimas įrodyti nuosavybės faktą daikto valdymo praradimo momentu teismų praktikoje daugeliu atveju yra fiktyvus. Tačiau negalima absoliutinti teiginio, kad teismai visai atvejais nevertina šios aplinkybės. Sutinkama ir tokių bylų, kuriose nuosavybės teisės iki daikto praradimo yra įrodinėtinos¹⁴⁵. Visgi, LAT suformuotos vindikacinio ieškinio sąlygos ne visiškai atitinka šiuolaikinius civilinius santykius. Ieškovui taikomas reikalavimas įrodyti ne tik esamą bet ir buvusį nuosavybės teisės į vindikuojamą daiktą faktą yra perteklinis ir ribojantis savininko teises. Nuosavybės fakto įrodinėjimo sąlyga turėtų būti koreguotina, reikalaujant atsakovą pagrįsti tik esamą nuosavybės teisę.

Senovės romėnų suformuota vindikacinio ieškinio forma atrodė taip, jog kiekviena iš ginčo šalių turėjo įrodinėti nuosavybės teisę į vindikuojamą objektą¹⁴⁶. Laikui bėgant šio vindikacinio modelio buvo atsisakyta, o nuosavybės teisės įrodinėjimo pareiga perkelta tik vienai iš šalių – ieškovui. LAT praktikoje jau prieš daugelį metų buvo suformuota bei iki šiol gyvuojanti prezumpcija, kad „asmuo, valdantis turtą, yra teisėtas valdytojas, o ieškovas privalo paneigti šią prezumpciją, įrodydamas savo nuosavybės teisę“¹⁴⁷. Ši prezumpcija paskirsto įrodinėjimo pareigą tarp šalių, įrodinėjimo našta perkeldama asmeniui, reiškiančiam vindikacinį reikalavimą. Remiantis teismų praktika, nuosavybės faktą gali patvirtinti įvairūs įrodymai: nuosavybės teisės dokumentai, išrašai iš viešųjų registru, sandorius patvirtinantys dokumentai¹⁴⁸.

¹⁴³ Ramūnas Birštonas, *supra* note 15, p. 553.

¹⁴⁴ “Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1332/2014,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/874803?nr=3>

¹⁴⁵ “Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-67-459/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1210305?nr=7>

¹⁴⁶ Sonia Martin Sansisteban ir Peter Sparkes, *supra* note 23, p. 12.

¹⁴⁷ *Supra* note 137.

¹⁴⁸ “Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2016m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-584-241/2016.“ INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1258234?nr=7>

Antriniai (išvestiniai) nuosavybės teisę patvirtinantys dokumentai (pvz. daiktų dokumentai) nėra laikytini tinkamu nuosavybės teisės įrodymu¹⁴⁹. Nesugebėjimas įrodyti nuosavybės teisės tampa viena iš dažniausių priežasčių, lemiančių nesėkmingą teismo procesą. Ieškoviui neįrodžius nuosavybės teisės atsakovas ir toliau gali nevaržomas valdyti daiktą.

Remiantis CK 4.95 str., vindikacinis reikalavimas yra reiškiamas tam asmeniui, pas kurį vindikuojamas turtas yra ieškinio pateikimo momentu¹⁵⁰. Kad vindikacinis ieškiny yra reiškiamas bet kuriam savininko daiktą valdančiam asmeniui buvo aišku jau Senovės Romoje¹⁵¹. Tačiau siekiant susigrąžinti prarasto nekilnojamojo turto valdymą, valdymo praradimo fakto vindikaciniam ieškiniai pateikti nepakanka. Kadangi kilnojamojo ir nekilnojamojo turto vindikacijai yra taikomos skirtingos taisyklės, vindikuojant nekilnojamąjį turtą tinkamu atsakovu laikytinas ne tas asmuo, kuris faktiškai valdo nekilnojamąjį turtą, tačiau tas, kurio vardu nuosavybės teisė yra įregistruota viešuosiuose registruose. Vis dėlto, praktikoje galime sutikti abejotinų bylų, kai teismai, tenkindami vindikacinius ieškinius, priima sprendimus išreikalauti daiktus iš asmenų, kurie ginčo metu jų faktiškai nevaldo. Štai vienoje byloje Kauno apygardos teismas nagrinėjo atsakovo apeliacinį skundą dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriuo iš jo buvo nuspręsta išreikalauti ieškoviui priklausantį automobilį „Mitsubishi Pajero“. Bylos nagrinėjimo pirmojoje instancijoje metu buvo nustatyta, kad atsakovas automobilio faktiškai nebevaldo, kadangi jį prieš keletą metų pardavė trečiajam asmeniui – Kirgizijos piliečiui. Byloje pateikti tai patvirtinantys įrodymai – automobilio prikimo - pardavimo sutartis. Nepaisant to, pirmosios instancijos teismas ieškovo vindikacinį ieškinį patenkino. Tačiau apeliacinės instancijos teismas pastebėjęs aiškią teisės taikymo klaidą, pirmosios instancijos teismo sprendimą panaikino, o ieškovo ieškinį atmetė¹⁵². Panašios aplinkybės buvo susiklosčiusios ir Vilniaus apygardos teisme nagrinėtoje byloje. Skirtingai nuo pirmosios, šioje byloje atsakovas nebebuvo automobilio valdytoju dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių – automobilis buvo pavogtas iš stovėjimo aikštelės. Vagystės faktą patvirtino į bylą pateikta ikiteisminio tyrimo medžiaga. Nors atsakovas ginčo objekto ir nebevaldė, pirmosios instancijos teismas priėmė sprendimą automobilį iš jo išreikalauti¹⁵³. Kaip matyti, žemesniųjų instancijų teismai, vertindami atsakovo tinkamumą, vis dar daro nemažai klaidų. Nustačius, kad atsakovas nebeturi ir nebevaldo vindikuojamo daikto, teismas turėtų pripažinti, kad atsakovas yra netinkama ginčo šalis arba ieškovas turėtų formuluoti kitokio pobūdžio reikalavimą. Vindikacinis ieškiny yra

¹⁴⁹ *Supra* note 137.

¹⁵⁰ *Supra* note 132.

¹⁵¹ Sonia Martin Sansisteban ir Peter Sparkes, *supra* note 23, p. 11.

¹⁵² “Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1321-273/2015,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1148189?nr=16>

¹⁵³ “Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1149-565/2015,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1161157?nr=26>

galimas tik iki to laiko, kol daiktas yra pas neteisėtą valdytoją. Jeigu valdytojas daiktą suvartojo, sunaudėjo ar kitaip sunaikino – galimas tik žalos atlyginimo ieškinys¹⁵⁴. Šiuo aspektu Lietuvos teisinė sistema panaši į Vokietijos. Vokietijoje vindikacinis ieškinys gali būti pareikštas tik esamam valdytojui¹⁵⁵. Kitu atveju ieškinys net nebūtų efektyvus, kadangi vindikacinis ieškinys įpareigoja valdytoją paruošti daiktą grąžinti savininkui bei prisiimti visas to išlaidas¹⁵⁶. Jeigu asmuo valdymą praranda, savininkas nebetenka teisės jam pareikšti ieškinį nepriklausomai nuo to, ar šis asmuo buvo atsakingas už tai, kad savininkas prarado valdymą, ar ne – tokiu atveju savininkas gali pareikšti tik ieškinį dėl nuostolių atlyginimo¹⁵⁷. Suprantama, kad negalima iš asmens reikalauti to, ko jis faktiškai neturi. Tačiau, jeigu jis yra atsakingas už savininkui kilusią žalą, privalo ją atlyginti.

Neteisėtu valdytoju civilinėje teisėje yra pripažįstamas ne tik dėl neteisėto daikto užvaldymo kaltas asmuo, bet ir subjektas, kuris daiktą įsigijo iš asmens, neturinčio teisės jį parduoti¹⁵⁸. Atsakovas gali būti nekaltas dėl neteisėto daikto užvaldymo. Vindikacinis ieškinys gali būti reiškiamas ir asmeniui (sąžiningam įgijėjui), kuris gali net nenumanyti, jog valdo daiktą, kurio nuosavybės teise priklauso kažkam kitam. Panašiomis taisyklėmis vadovaujasi ir užsienio valstybės. Pvz., Austrijoje atsakovu gali būti bet kuris fiziškai daiktą valdantis asmuo, nesvarbu, kas jis bebūtų: vagis, pirkėjas pagal negaliojantį sandorį, sąžiningas įgijėjas ar kt.¹⁵⁹. Manytina, kad savininko teisė reikšti vindikacinį ieškinį bet kuriam daiktą valdančiam asmeniui yra nulemta visapusiško savininko teisių apsaugos siekiu. Vis dėlto, atsakovų pagal vindikacinį ieškinį ratas nėra neribotas. Jeigu asmuo turtą valdo pagal sutartį, sudaryta su savininku, arba kitu teisiniu pagrindu, tokiam asmeniui pareikšti vindikacinio reikalavimo negalima¹⁶⁰. Tokiu atveju savininko teisės ginamos prievolinių savininko teisių gynimo būdais.

2.2. Vindikacinio reikalavimo objektas

Vienas pagrindinių vindikacinį ieškinį nuo kitų civilinių nuosavybės teisių gynbos priemonių skiriančių bruožų yra tai, jog vindikacijos objektu yra ne reikalavimo teisė, o konkretus individualiais požymiais apibūdinamas daiktas. Pasak CK 4.4 str. 1 d., individualiais požymiais yra apibūdinti daiktai, kurie vienais ar kitais būdais yra atskiriami nuo kitų vienarūšių

¹⁵⁴ Valentinas Mikelėnas et al., *supra* note 117, p. 333.

¹⁵⁵ Mary-Rose McGuire, “National Report on the transfer of movables in Germany,” iš *National reports on the transfer of movables in Europe, Volume 3: Germany, Greece, Lithuania, Hungary*, Wolfgang Faber, Brigita Lurger (Munich: European Law publishers, 2011), 31.

¹⁵⁶ Nigel Foster ir Satish Sule, *supra* note 24, p. 507.

¹⁵⁷ Mary-Rose McGuire, *supra* note 155, p. 31.

¹⁵⁸ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 19, p. 4.

¹⁵⁹ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1259.

¹⁶⁰ Valentinas Mikelėnas et al., *supra* note 117, p. 333.

daiktų. Teismų praktikoje individualiai apibrėžtais daiktais yra laikytini daiktai, kurie dėl tam tikrų konkrečių požymių leidžia juos išskirti iš tapačių daiktų visumos¹⁶¹. Pagrindinis kriterijus nustatant ar daiktas yra apibrėžtas individualiais požymiais - vertinimas ar daiktas gali būti išskiriamas iš vienaarūšių daiktų masės. Individualiais požymiais apibūdinami daiktai yra laikomi nepakeičiamais (CK 4.3 str. 2 d.). Toks vindikacijos objekto specifiškumas suponuoja, kad savininkas, reikšdamas vindikacinį reikalavimą, negali reikalauti pateikti jam tokį pat ar panašų daiktą, jei tai nėra tas daiktas, kuris buvo neteisėtai užvaldytas trečiojo asmens.

Eilėje bylų LAT yra pasisakęs, kad vindikuojamas daiktas ieškinio pareiškimo momentu privalo būti išlikęs natūra¹⁶². Daiktas turi būti toks, kokį savininkas prarado. Jis negali būti pakeistas, modifikuotas, perdirbtas ar kitaip fiziškai paveiktas. Reikalavimas, kad vindikuojamo daikto būklė nebūtų pakitusi, numatytas ir Vokietijoje¹⁶³. Esminiu daikto pasikeitimu galima laikyti tokias situacijas, kai daikto savybės yra iš esmės pasikeitusios. Pvz., savininkas praranda garažo valdymą, o neteisėtas garažo valdytojas jį persto ir iš garažo padaro gyvenamąjį namą. Esant tokiai situacijai savininkas turi teisę kreiptis į teismą dėl žalos atlyginimo arba nepagrįsto praturtėjimo¹⁶⁴. Jeigu daikto pasikeitimai yra nežymūs ir daikto savybių iš esmės nepakeičia (pvz. pavogtam automobiliui pakeičiami ratai), tai teoriškai neturėtų turėti reikšmės vindikacinio ieškinio tenkinimui. Daikto vertės pasikeitimas, nekeičiantis esminių daikto požymių, nėra laikomas daikto neišlikimu natūra. LAT, nagrinėdamas akcijų, kurių vertė neteisėto valdymo metu padidėjo, vindikacijos galimybę, konstatavo, kad „to paties juridinio asmens – įmonės – akcijų vertės pasikeitimas nepakeičia šio turto esminių požymių – jo suteikiamų akcijų turėtojui teisių turinio. Dėl to ir akcijų vertės padidėjimas per jų neteisėto valdymo laikotarpį nesudaro pagrindo pripažinti, kad neišliko turto natūra“¹⁶⁵. Taigi, nenustačius esminių daikto savybių pasikeitimo, nėra pagrindo atsisakyti tenkinti vindikacinį ieškinį. Jeigu svetimą daiktą neteisėtai valdantis asmuo nebeturi individualiais požymiais apibūdinti daikto, daikto savininkas nebegali reikšti vindikacinio reikalavimo tuo pagrindu, jos vindikacijos objektas nėra tinkamas.

Nors rūšiniais požymiais apibrėžti daiktai, kurie turi bendrus visai tai daiktų rūšiai požymius (CK 4.4 str. 2 d.), nėra pripažįstami vindikacijos objektais, tačiau tam tikrais atvejais jų atžvilgiu taip pat galima reikšti ieškinį dėl prarasto valdymo atstatymo. Tam būtina sąlyga – rūšiniais požymiais apibrėžto daikto individualizavimas. Kai kurių teisininkų nuomone, teoriškai

¹⁶¹“Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-651-527/2014,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/820945?nr=1>

¹⁶² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2009,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/99553?nr=8>

¹⁶³ Mary-Rose McGuire, *supra* note 155, p. 30.

¹⁶⁴ Valentinus Mikelėnas, *supra* note 19, p. 5.

¹⁶⁵ *Supra* note 139.

galima individualizuoti kiekvieną daiktą¹⁶⁶. Hipotetiniu požiūriu su tokia pozicija galima sutikti. Užtenka bet kokį tapačių daiktų visomoje esantį objektą pažymėti tam tikru ženklu, jog jį būtų galima išskirti ir identifikuoti tos pačios rūšies daiktų masėje, o tam tikrais atvejais daikto individualizavimui užtenka padėti jį į tam tikrą vietą. Pvz., vienoje apeliacinės instancijos teisme nagrinėtoje byloje ieškovė kreipėsi į teismą prašydama iš svetimo neteisėto valdymo išreikalauti jai nuosavybės teise priklausančią turtą – įvairius technikos prietaisus bei statybines medžiagas, tarp kurių buvo ir lentos bei polistirenas. Nors šie vindikacinio reikalavimo objektai yra priskiriami rūšiniais požymiais apibrėžtai daiktų grupei, tačiau byloje individualumo požymį daiktams suteikė tai, kad lentos buvo supjaustytos išskiriančiu būdu (dviem pjūviais), o visi daiktai padėti konkrečioje vietoje – atsakovui priklausančiame sandėlio pastate¹⁶⁷. Pastebima atvejų, kai teismai rūšinius požymius atitinkančius daiktus klaidingai priskiria vindikacijos objektams. Štai 2016 m. gegužės 5 d. Lietuvos apeliaciniame teisme nagrinėtoje byloje vienas iš ieškovų prašė teismo taikyti CK 4.95 str. įtvirtintą civilinių teisių gynimo būdą ir išreikalauti iš atsakovo neteisėto valdymo ieškovui priklausančias pinigines lėšas - 500 000 Eur. Teisės teorijoje yra pripažįstama, kad jeigu pinigai yra individualizuoti, pvz. pažymėti specialiu ženklu ar apyvartoje nesantys senoviniai (numizminiai) pinigai, jie taip pat gali būti vindikacijos objektu¹⁶⁸. Tačiau konkrečiai šioje byloje ieškovas nepateikė jokių jo pinigines lėšas individualizuojančių požymių (pvz. banknotų serijos numerių), kurie leistų išskirti jo tariamai prarastas lėšas nuo kitų tokios pat valiutos banknotų. Nepaisant to, nei pirmosios nei apeliacinės instancijos teismai dėl netinkamo vindikacijos objekto nepasisakė, o ieškovų ieškinį atmetė visai kitu pagrindu - neįrodžius, kad atsakovas valdo jam nuosavybės teise nepriklausančius daiktus natūra¹⁶⁹. Iš pat pradžių identifikavę reikalavimo objekto netinkamumą, teismai net nebūtų turėję pagrindo toliau nagrinėti šį ieškovo reikalavimą. Tokio pobūdžio reikalavimai yra nagrinėjami prievolinių teisės normų pagrindu kaip ieškiniai dėl nepagrįsto praturtėjimo ar turto gavimo. Taigi, tinkamas ieškinio objekto nustatymas turi esminės reikšmės paties reikalavimo dėl prarasto valdymo identifikavimui.

Dar vienas vindikacijos objektui keliamas reikalavimas – materialumas. Vindikacijos objektais gali būti tik daiktai. CK 4.1. str. nurodyta, kad daiktais laikomi iš gamtos pasisavinti arba gamybos procese sukurti materialaus pasaulio dalykai. Lietuvos teismų praktikoje vindikaciniai reikalavimai yra reiškiami dėl įvairaus pobūdžio prarastų daiktų, pvz. galvijų

¹⁶⁶ Rolandas Medžiūnas, "Vindikacijos ribojimas: teorinis aspektas," *Mokslas ir edukaciniai procesai* 2, 8 (2009): 81.

¹⁶⁷ *Supra* note 161.

¹⁶⁸ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 19, p. 5.

¹⁶⁹ "Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-293-236/2016," INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1258526?nr=5>

bandos¹⁷⁰, valymo įrenginių¹⁷¹, meno kūrinių¹⁷², automobilių¹⁷³ ir kt. Reiškiant vindikacinį reikalavimą daikto sąvokos nereiktų suprasti ribotai, t. y. daiktą tik kaip tam tikrą apibrėžtą vienetą. Tinkamu vindikacijos objektu pripažįstamos ir daikto dalys (pvz. pastato dalis). Savininko, kuriam priklauso tik dalinė nuosavybės teisė, interesai privalo būti ginami tokia pat apimtimi kaip ir kiekvieno kito savininko¹⁷⁴. Toks vindikacijos objekto supratimas yra ypač palankus bendraturčių, kurie yra praradę valdymo teisę į jiems su kitu asmeniu bendrąją jungtinės nuosavybės teisę priklausančią daiktą, atžvilgiu.

Teismų praktikoje vindikacijos objektu taip pat pripažįstama ir ypatinga civilinių teisių objektų rūšis – vertybiniai popieriai. Vienoje paskutiniųjų LAT nagrinėtų bylų vindikacijos objektu buvo pripažintos akcijos. Grįsdamas savo argumentaciją daiktinėmis teisės normomis šioje kasacinėje byloje LAT paliko nepakeistą apeliacinės instancijos sprendimą, kuriuo ieškovams pagal vindikacinį ieškinį buvo priteista po 33 proc. akcijų¹⁷⁵. Tokia naujai besiformuojanti teismų praktika kelia abejonių. CK 4.95 str. konkrečiai nurodo, kad vindikacijos objektu gali būti daiktai. Tuo tarpu CK 1.102 str. 1 d. akcijos yra apibrėžiamos kaip vertybiniai popieriai, kuriais yra laikomi dokumentai, patvirtinantys jų išleidusio asmens įsipareigojimus šio dokumento turėtoju (CK 1.101 str.). Vadovaujantis CK 1.97 str., civilinių teisių objektai yra skirstomi į daiktus, pinigus, vertybinius popierius. Lingvistinis CK normų aiškinimas atskleidžia, kad vertybiniai popieriai nėra priskiriami daiktams, tačiau išskiriami kaip atskira civilinių teisių objektų rūšis. Pagal CK 1.102 str. ir 1.97 str. akcija yra savarankiškas civilinių teisių objektas, todėl nebūdama daiktu taip pat neturėtų būti laikoma vindikacijos objektu. Manytina, kad vertybiniai popieriai iš trečiojo asmens galėtų būti išsireikalaujami remiantis prievolinius savininko teisių gynimo būdais, o šiuo konkrečiu atveju – restitucijos pagalba pripažinus sandorius negaliojančiais. Teisės doktrinoje jau daugelį metų yra keliamas vertybinių popierių vietos civilinių teisių objektų sistemoje klausimas¹⁷⁶. Ankstesnėje teismų praktikoje buvo laikomasi nuomonės, kad akcijos nėra daiktais¹⁷⁷. Naujausia LAT praktika leidžia suprasti, kad teismai formuoja naują platesnę požiūrį į vindikacijos objektą. Bylose dėl prarasto daikto valdymo pažeidimo ieškovams yra suteikiama teisė reikšti reikalavimus ne tik dėl daiktų, kaip

¹⁷⁰ *Supra* note 127.

¹⁷¹ *Supra* note 132.

¹⁷² “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2012,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/454500?nr=8>

¹⁷³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-310/2011,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/216017?nr=12>

¹⁷⁴ Valentinas Mikelėnas et al., *supra* note 117, p. 333.

¹⁷⁵ *Supra* note 139 p.

¹⁷⁶ Kęstutis Laurinavičius, “Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje,” *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 53-68.

¹⁷⁷ “Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-186-823/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/826062?nr=1>

juos įprasta suprasti daiktinės teisės požiūriu, bet ir dėl kitų civilinių teisių objektų, kurie yra „kažkur tarp daiktinės ir prievolinės teisės“¹⁷⁸.

Ne visi materialinę išraišką turintys objektai gali būti vindikacijos objektais. Šį teiginį pagrindžia viena iš bylų, kurioje buvo keliamas sintetinės bėgimo takelio dangos pripažinimo vindikacijos objektu klausimas. Įdomu tai, kad šioje byloje sintetinė danga buvo rangos sutartinių teisinių santykių pagrindu sukurtas darbo rezultatas, turintis materialią išraišką. Apeliacinės instancijos teismas, įvertinęs bėgimo takelio, kaip civilinių teisių objekto, prigimtį, nustatė, kad danga nelaikytina kilnojamuoju daiktu. Pagal CK 4.2 str. 3 d. kilnojamieji daiktai pagal prigimtį yra daiktai, kurie iš vienos vietos į kitą gali būti perkelti nepakeitus jų paskirties ir iš esmės nesumažinus jų vertės. Nors teoriškai sintetinę dangą galima nuimti ir perkelti, tačiau apeliacinės instancijos teismo vertinimu, ši išvada nesudarė pagrindo teigti, kad bėgimo takelio sintetinė danga yra kilnojamas daiktas, kadangi jos perkėlimas iš vienos vietos į kitą sąlygotų dangos vertės sumažėjimą. Taigi, rangos darbų rezultatas nėra laikytinas vindikacijos objektu¹⁷⁹. Klausimą šiuo atveju kelia pirmosios instancijos teismo pozicija. Net ir pripažinęs reikalavimo objektą rangos darbų rezultatu, teismas nenustatė vindikacijos objekto netinkamumo, taip sukurdamas teorines prielaidas galimai neteisingam teismo sprendimo priėmimui (vindikacinio ieškinio tenkinimui). Tačiau ieškinį atmetus kitais pagrindais to buvo išvengta. Visgi, tokia teismų praktika leidžia suprasti, kad ne visada materialus objektas yra vindikacijos objektas. Kiekvienu atveju svarbu įvertinti objekto teisinę prigimtį.

Lietuvoje, kaip ir daugelyje užsienio valstybių¹⁸⁰, nekilnojamas turtas taip pat yra laikomas vindikacijos objektu. Nekilnojamojo turto vindikacija yra taikoma susiklosčius kitokioms faktinėms aplinkybėms nei kilnojamojo turto atveju. Ieškiniui dėl prarastos valdymo teisės susigrąžinimo pateikti neužtenka vien tos aplinkybės, kad savininkas negali faktiškai valdyti jam nuosavybės teise priklausančio nekilnojamojo turto. Atsižvelgiant į tai, kad nekilnojamųjų daiktų valdymą savininkas prieš savo valią praranda kur kas rečiau bei į tai, kad nekilnojamesiems daiktams bei daiktinėms teisėms į juos yra taikomi papildomi reikalavimai, kurie nėra būdingi kilnojamųjų daiktų bei teisių į juos atžvilgiu, vindikacinis ieškinyje nekilnojamojo turto atžvilgiu gali būti pareiškiamas tik tuomet, kai savininkas praranda ne tik faktinę bet ir teisinę daikto valdymo galimybę¹⁸¹. Būtent ši aplinkybė turi didelės reikšmės teisiniams ginčo santykių kvalifikavimui. Pasak LAT, nekilnojamųjų daiktų, kaip nuosavybės teisės objektų, specifiką lemia tokių objektų ir teisių į juos registracija Nekilnojamojo turto

¹⁷⁸ Kęstutis Laurinavičius, *supra* note 176, p. 56.

¹⁷⁹ “Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-487-241/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1297516?nr=4>

¹⁸⁰ Graikijoje, Austrijoje, Vokietijoje.

¹⁸¹ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 19, p. 41, 12.

registre. Nekilnojamojo daikto savininko prarasta galimybė faktiškai naudotis daiktu neturi būti tapatinama su valdymo, kaip vieno iš nuosavybės teisės turinio elementų, praradimu¹⁸². Jeigu savininkas praranda faktinį daikto valdymą, tačiau viešuosiuose registruose jis vis dar lieka nurodytas kaip nekilnojamojo turto savininkas – vindikacija nėra galima. Tokiu atveju yra taikomas kitas daiktinis savininko teisių gynimo būdas – negatorinis ieškinys (CK 4.98 str.)¹⁸³. Nuosavybės teisės objekto specifika lemia koku būdu savininkas gali apginti savo teises, t. y. kokį konkretų gynimo būdą pasirinkti.

2.3. Taikytina teisė reiškiant vindikacinį ieškinį bylose su tarptautiniu elementu

Išsivysčiusi ekonominė apyvarta bei intensyvi globalizacija lemia, jog civiliniai teisiniai santykiai neretai peržengia vienos valstybės ribas. Šių veiksnių pagrindu teismuose vis dažniau inicijuojamos bylos, turinčios tarptautinį (užsienio) elementą. Pats tarptautinis elementas nepakeičia tarp šalių susiklosčiusio teisinio santykio esmės, tačiau suteikia jam tam tikro savitumo, pasireiškiančio būtinybe atsakyti į specifinius klausimus¹⁸⁴, turinčius reikšmės bylos nagrinėjimui iš esmės. Tarptautinį elementą civilinėje byloje gali nulemti įvairios aplinkybės: teisinių santykių šalių statusas, teisinio santykio objekto kilmė ir kt. Viena iš aplinkybių, dažnai pasitaikanti bylose pagal pareikštą vindikacinį ieškinį – juridinis faktas. Juridiniais faktais yra laikomos aplinkybės, kurių pagrindu tam tikri teisiniai santykiai atsiranda, pasikeičia arba pasibaigia. Pagrindinė priežastis (juridinis faktas), nulemianti ginčą dėl prarasto daikto valdymo pažeidimo, yra daikto valdymo praradimo faktas. Vindikacinis ieškinys nebūtinai yra reiškiamas toje valstybėje, kurioje savininkas neteko daikto valdymo. Dažnai susiklosto situacijos, jog prarastas daiktas, sąmoningai siekiant jį paslėpti ir taip tęsti teisinį pažeidimą, yra išvežamas į užsienio valstybę, į kurios teismines institucijas savininkas yra priverstas kreiptis. Įprastai tai būdinga situacijose, kai savininkas daiktą paranda dėl nusikalstamos veikos. Būtent vagystės pagrindu prarasto daikto valdymo pažeidimas dažniausiai lemia užsienio elementą bylose dėl prarasto daikto valdymo pažeidimo.

Remiantis Lietuvos teisiniu reguliavimu, aplinkybė, kurioje vietoje įvyko faktinis savininko valdymo teisių pažeidimas, turi esminės reikšmės sprendžiant klausimą dėl ginčui pagal pareikštą vindikacinį ieškinį taikytinos teisės. Į šį klausimą atsako kolizinės, į kitų valstybių teises sistemas nukreipiančios, Lietuvos teisės normos. CK 1.48 str. 1 d. nustatyta, kad nuosavybės teisė ir kitos daiktinės teisės į nekilnojamąjį ir kilnojamąjį daiktą nustatomos

¹⁸²“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189/2011,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/201970?nr=4>

¹⁸³ *Supra* note 132.

¹⁸⁴ Valentinas Mikelėnas, *Tarptautinės privatinės teisės įvadas* (Vilnius: Justitia. 2001), 15.

pagal valstybės, kurioje buvo tas daiktas jo teisinės padėties pasikeitimo metu, teisę. Kadangi vindikacinis ieškinys yra vienas iš savininko teisių gynimo būdų, o savininko teisių gynimas yra sudėtinis nuosavybės teisės elementas, ši nukreipiančioji CK norma taip pat taikoma ir bylose dėl prarasto daikto valdymo pažeidimo. Kolizinių teisės normų taikymo būtinybė yra nulemta poreikio palaikyti tarptautinį ekonominį bendradarbiavimą bei išvengti materialiosios teisės izoliavimo¹⁸⁵. Jeigu nacionaliniai teismai, nepaisydami byloje esančio tarptautinio elemento, automatiškai remtųsi tik Lietuvos teisės aktais, tai nepagrįstai apribotų pačią teisinę sistemą, galimai prasilenktų su savo teisės teismuose ginančių asmenų teisėmis bei prieštarautų tarptautiniams principams. Siekiant išvengti minėtų neigiamų pasekmių Lietuvos teisinėje sistemoje yra taikomos kolizinės, taikytinos teisės klausimą reguliuojančios, teisės normos.

Lietuvos, kaip ir daugelio kitų užsienio valstybių, tarptautinėje privatinėje teisėje, sprendžiant vindikacijai taikytinos teisės klausimą, yra taikomas bendrasis *lex situs* principas¹⁸⁶, reiškiantis, jog taikoma vietos, kurioje buvo turtas, pasikeičiant jo teisinei padėčiai, teisė¹⁸⁷. Remiantis CK 1.48 str. 1 d., teisinės padėties pasikeitimu yra pripažįstamas momentas, kuomet savininkas faktiškai nustojo valdyti jam priklausantį daiktą. LAT praktika aiškinant šią teisės normą bylose dėl vagystės pagrindu prarasto daikto grąžinimo savininkui daugelį metų beveik nesikeitė. Pirmosiose bylose, kuriose buvo iškelti tokio pobūdžio klausimai, LAT pasisakė, jog „tais atvejais, kai Lietuvos teismuose pareiškiamas vindikacinis ieškinys dėl kilnojamojo daikto, pavogto užsienio valstybėje, išreikalavimo iš svetimo neteisėto valdymo Lietuvoje, šio daikto savininko daiktinių teisių gynimui turi būti taikoma užsienio valstybės, kurioje tas daiktas buvo pavogtas, teisė“¹⁸⁸. Tokia pozicija yra palaikoma iki šiol. Vis dėlto, laikui bėgant LAT papildė minėtą išaiškinimą, pasisakydamas, jog aptarta teisės nustatymo taisyklė taikoma ne tik tuomet, kai daiktas pavogtas, bet ir tais atvejais, kai daikto perėmimas įvyksta kitais teisėtais ar neteisėtais būdais, o valdymą praradęs savininkas ieškinį dėl daikto išreikalavimo iš svetimo neteisėto valdymo pareiškia Lietuvoje¹⁸⁹. Suprantama, jog savininkas savo daiktą užsienio valstybėje gali prarasti ne tik dėl įvykdyto nusikaltimo – vagystės. Yra daugybė kitų objektyvių aplinkybių, kuomet asmuo gali netekti turto valdymo. Tokios aplinkybės nebūtinai yra neteisėtos, o kartais gali būti nulemtos net paties savininko (pvz. asmuo daiktą pameta). Plečiamasis LAT išaiškinimas dėl vindikacijai taikytinos teisės yra kur kas tikslesnis už prieš tai buvusį, kadangi apima visas faktines situacijas, kai asmuo praranda savo nuosavybę ne

¹⁸⁵ Valentinas Mikelėnas, *supra* note, 184, p. 24.

¹⁸⁶ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 19, p. 4, 12.

¹⁸⁷ Bryan A. Garner, *A dictionary of modern legal usage* (USA: Oxford University Press, 2001), 526.

¹⁸⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-318/2000,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/18332?nr=1>

¹⁸⁹ *Supra* note 140.

Lietuvoje. Taigi nepagrįstai neapriboja savininko galimybių ginti savo teises vadovaujantis užsienio valstybių teisės normomis tik vagystės atveju.

Taisyklės, kuriomis vadovaujantis nustatoma, kas yra atsakingas už užsienio valstybės teisės turinio nustatymą, yra įtvirtintos CK 1.10, 1.12 bei CPK 808 str.¹⁹⁰. Pareiga nustatyti, kokia teisė taikoma vindikacinio ieškinio pagrindu iškeltoje civilinėje byloje bei išsiaiškinti taikytinos teisės turinį, tenka bylą nagrinėjančiam teismui. CK 1.12 str. 1 d. įtvirtintas principas, kad tarptautinių sutarčių ar įstatymų numatytais atvejais užsienio teisę taiko, aiškina bei jos turinį nustato teismas *ex officio*, t. y. savo iniciatyva¹⁹¹. Tą patį teismui taikomą įpareigojimą numato ir CPK 808 str. 1 d. Pareiga aiškinti užsienio valstybės teisę teismui kyla keliais pagrindais – kai užsienio teisės taikymą byloje numato tarptautiniai arba nacionaliniai teisės aktai. CK 1.48 str. 1 d. šiuo atveju galima priskirti prie vieno iš įstatyme numatytų atvejų, kuomet teismai *ex officio* privalo taikyti užsienio teisę. Visgi, bylose, kuriose sprendžiami vindikaciniai reikalavimai, teisės taikymo klausimai kelia nemažai problemų. Apžvelgus pastarųjų metų Lietuvos teismų praktiką, galima daryti išvadą, kad pagrindinės priežastys, lemiančios taikytinos teisės klausimais kylančias problemas, yra kelios: 1) bylose su tarptautiniu elementu teismai neatlieka savo pareigos išsiaiškinti, kokia teisė taikoma ir remiasi Lietuvos teise; 2) teismai netinkamai nustato taikytinos užsienio teisės turinį. Atkreiptinas dėmesys, kad bylų taikytinos teisės klausimais suaktyvėjimas Lietuvos teismų praktikoje pastebimas nuo 2006 m. Galima daryti prielaidą, jog tai gali būti susiję su V. Mikelėno 2005 m. atlikta vindikacijos ir jos taikymo analize¹⁹², kurioje ryškiausiai buvo iškeltas vindikacijai taikytinos teisės klausimas.

Teismas, nustatęs, kad byla yra su tarptautiniu elementu, privalo išsiaiškinti, kokia teisė taikoma ginčo teisiniui santykiui¹⁹³. Tai yra esminis žingsnis, kurį prieš pradėdant bylą nagrinėti iš esmės turi atlikti kiekvienas teismas, byloje įžvelgęs užsienio elementą. Nors teisės normos taikytinos teisės klausimu yra pakankamai aiškios, o teismų praktika taip pat susiformavusi, tačiau vis dar pasitaiko atvejų, jog teismai neatsižvelgdami į savo pareigą *ex officio* nustatyti byloje taikytiną teisę, automatiškai taiko Lietuvos teisės normas. Pvz., vienoje paskutiniųjų LAT bylų, buvo nagrinėjamas ieškovės (Vokietijos bendrovės) vindikacinis ieškinys, kuriuo ieškovė prašė teismo išreikalauti iš atsakovės (Lietuvos įmonės) jai nuosavybės teise priklausantį automobilį. Byloje buvo nustatyta, kad vindikacinio reikalavimo objektas (automobilis) buvo pavogtas Vokietijoje. Visos faktinės bylos aplinkybės leido spręsti, jog byloje turi būti taikoma Vokietijoje teisė. Nepaisant to, pirmosios ir apeliacinės instancijos

¹⁹⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-110-684/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1049895?nr=1>

¹⁹¹ Jeremy Butterfield, *Fowler's Concise Dictionary of Modern English Usage* (USA: Oxford university press, 2015), 240.

¹⁹² Valentinus Mikelėnas, *supra* note 19.

¹⁹³ *Supra* note 140.

teismai užsienio valstybės teisės netaikė, nors tokią teisę kaip ieškinio teisinį pagrindą nurodė pati ieškovė¹⁹⁴. Kadangi užsienio valstybės teisės taikymas šioje byloje buvo akivaizdus, kyla klausimas, ar teismai Vokietijos teisės byloje netaikė sąmoningai, ar tiesiog nematė tam teisinio pagrindo. Nepaisant tai lėmusių priežasčių, netinkamos teisės taikymas turi esminės reikšmės tinkamai bylos išnagrinėjimui. Teisės doktrinoje V. Mikelėnas yra iškėlęs teoriją, jog taikyti kolizines normas teisėjams gali trukdyti psichologiniai barjerai. Jo nuomone, viena priežasčių, kodėl teismams sudėtinga taikyti užsienio valstybių teisės normas yra ta, jog kolizinės normos teisėjui reiškia „šuoį į nežinią“, t. y. pasako, kurios valstybės teisę taikyti, tačiau paties užsienio valstybės teisės turinio neatskleidžia. Kadangi teisėjai užsienio valstybių teisę išmano nepakankamai, o dažnai jos apskritai neišmano, todėl aplinkybė, kad byloje teiks taikyti užsienio valstybės teisę, teisėją veikia psichologiškai neigiamai¹⁹⁵. Žvelgiant iš psichologinės pusės V. Mikelėno iškelta teorija yra suprantama. Tačiau profesionalaus teisininko, kuriuo laikomas teisėjas, tokie psichologiniai aspektai nagrinėjant bylas paveikti neturėtų. Juo labiau, tai negali būti pagrindu netaikyti užsienio valstybės teisės ir taip pažeisti įstatymo numatytą pareigą.

Užsienio valstybės teisės turinio klausimas yra laikytinas ne fakto, o teisės klausimu¹⁹⁶, dėl to teismui tenka pareiga aiškinti užsienio valstybės teisę vadovaujantis principu *ius novit curia*, reiškiančiu, jog teisėjai žino įstatymus¹⁹⁷. Užsienio teisės turinys nustatomas vadovaujantis *lex fori* (teismo valstybės teisė) procesine teise¹⁹⁸. Taigi užsienio teisės normų turinys yra aiškinamas ir interpretuojamas vadovaujantis tokiais pat principais, kaip ir aiškinant nacionalinius teisės aktus. Sutinkama bylų, kuriose Lietuvos teismai savo pareigą aiškinti užsienio teisės turinį nepagrįstai permeta ieškovui. Šiuo aspektu kritikuotina Vilniaus apygardos teismo 2012 m. balandžio 12 d. nutartis. Šioje byloje buvo nagrinėjamas ieškovo - Italijos bendrovės apeliacinis skundas dėl pirmosios instancijos teismo sprendimo, kuriuo buvo atmestas ieškovo prašymas išreikalauti automobilį BMW X5 iš atsakovo, tuo pagrindu, kad ieškovas nepateikė įrodymų, jog jam priklausantis ginčo automobilis buvo užvaldytas nusikalstamu būdu. Atmesdamas ieškovo apeliacinį skundą apeliacinės instancijos teismas konstatavo, kad ieškovas, grįsdamas savo poziciją, konkrečiai nenurodė kokiais Italijos CK ar kitų įstatymų straipsniais vadovaujasi, tai pat nenurodė Italijos teisminės praktikos nagrinėjamu klausimu. Apeliacinės instancijos teismas taip pat atmetė ieškovo prašymą padėti surinkti informaciją apie taikytiną užsienio teisę, kadangi teismas ieškovui buvo suteikęs pakankamai galimybių ir laiko prašymui

¹⁹⁴ *Supra* note 140.

¹⁹⁵ Valenteinas Mikelėnas, *supra* note 184, p. 24.

¹⁹⁶ *Supra* note 190.

¹⁹⁷ Geoffrey Samuel, *An introduction to comparative law theory and method* (USA: Bloomsbury Publishing, 2014), 72.

¹⁹⁸ *Supra* note 190.

dėl teismo pagalbos, surenkant informaciją apie taikytiną užsienio teisę, pateikti¹⁹⁹. Manytina, jog tokia teismo pozicija nėra suderinama su CK 1.12 str. 1 d. numatyta teismo pareiga *ex officio* taikyti bei aiškinti byloje taikomą užsienio teisę. Pagal CK 1.12 str. 2 d. įtvirtintą taisyklę, teismas šalies prašymu gali padėti jai surinkti informaciją apie taikytiną užsienio teisę tuomet, kai jai nepavyksta įvykdyti įstatyme numatytos pareigos pateikti visus su taikomos užsienio teisės turiniu susijusius įrodymus, atsižvelgdama į tos teisės oficialų aiškinimą, jos taikymo praktiką ir doktriną atitinkamoje užsienio valstybėje. Tačiau pareigą teikti informaciją apie byloje taikytiną teisę ginčo šalis turi tik tuo atveju, jeigu užsienio teisės taikymą byloje numato šalių susitarimas. Tuo tarpu, kai užsienio valstybės teisė taikoma tarptautinių sutarčių ar įstatymų pagrindu, pareiga *ex officio* taikyti ir aiškinti jos turinį tenka bylą nagrinėjančiam teismui²⁰⁰. Tais atvejais, kai teisme yra nagrinėjama byla pagal vindikacinį reikalavimą, ieškovui neturėtų kilti CK 1.12 str. 2 d. str. numatytos pareigos. Atitinkamai, ieškovas neturėtų teismo prašyti pagalbos surenkant informaciją apie taikytiną užsienio teisę, kadangi surinkti šią informaciją yra paties teismo pareiga. Aiškindamas teismų pareigą rinkti informaciją apie užsienio teisę, LAT yra pažymėjęs, jog informacijos rinkimas apima visumą procesinių priemonių, siekiant gauti oficialią informaciją apie taikomos užsienio teisės normų turinį, pagal tos teisės oficialų aiškinimą, jų taikymo praktiką ir doktriną užsienio valstybėje. Procedūriniai tokių įrodymų rinkimo mechanizmai yra apibrėžti 1968 m. Europos konvencijoje dėl informacijos apie užsienio teisę²⁰¹. Negalima vienareikšmiškai teigti, jog ieškovas ginčo dėl prarasto daikto valdymo nagrinėjimo metu neturi jokių, su užsienio teisės aiškinimu susijusių, pareigų. Remiantis CPK 178 str. įtvirtinta pareiga, ieškovas turi įrodyti aplinkybes, kuriomis grindžia savo reikalavimus bei atsikirtimus, o remiantis teismų praktika, ieškovas taip pat privalo teikti duomenis apie užsienio valstybės teisės turinį dėl nuosavybės teisių ir vindikacijos sąlygų²⁰². Tačiau tai nereiškia, jog ieškovui kyla visapusiška pareiga aiškinti visą byloje taikytiną teisę. Kitu atveju būtų paneigtas teismams taikomos pareigos aiškinti užsienio teisę principas.

Bylose pagal pareikštą vindikacinį reikalavimą taikytina užsienio valstybės teisė apima visas ginčo teisinius santykius reglamentuojančias užsienio materialiąsias teisės normas²⁰³. Į taikytinų nuosavybės teisės normų apimtį patenka ne tik įstatyminės užsienio valstybių nuostatos, įtvirtinančios pozityvias savininko teises. Teismų praktikoje sutinkama pozicija, jog savininko nuosavybės teises ribojančios teisės normos taip pat yra nustatomos pagal byloje

¹⁹⁹ “Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-964-467/2012,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/373407?nr=11>

²⁰⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-78/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/509503?nr=1>

²⁰¹ *Supra* note 140.

²⁰² *Ibid.*

²⁰³ *Supra* note 190.

taikytinas užsienio valstybės teisės normas²⁰⁴. Vis dėlto, užsienio teisės taikymas vindikacinio reikalavimo pagrindu pareikštose bylose nėra absoliutus. Nagrinėjant bylas dėl daikto valdymo praradimo Lietuvos teismų praktikoje yra laikomasi nuomonės, jog imperatyvios Lietuvos teisės normos yra taikomos net ir tose bylose, kuriose yra taikoma užsienio valstybės teisė. Aiškindamas CK 1.11 str. 2 d., numatančioje, kad Lietuvos imperatyvios teisės normos yra taikomos nepaisant to, kad šalis savo susitarimu yra pasirinkusios kitokią užsienio teisę, LAT yra konstatavęs, kad ši teisės norma yra taikoma neatsižvelgiant į tai, kas nustato užsienio teisės taikymą – šalių susitarimas, tarptautinės sutartys ar nacionalinės kolizinės normos²⁰⁵. Taigi, imperatyviosios Lietuvos teisės normos yra taikomos išimtinai visais atvejais. Pagrindinis vindikacijos teisiniuose santykiuose sutinkamas imperatyvas – tai CK 4.96 str. 1 d. įtvirtinta teisės norma, skirta sąžiningų įgijėjų, kurių atžvilgiu yra vindikuojamas daiktas, apsaugai. Nustačius, kad atlygintinai įgijęs ir kilnojamąjį daiktą valdantis asmuo yra sąžiningas jo įgijėjas²⁰⁶, teismai, neatsižvelgdami į užsienio teisės turinį, atsisako tenkinti ieškovo vindikacinius ieškinius tuo pagrindu, kad vadovaujantis CK normomis iš sąžiningo įgijėjo daikto išsireikalauti negalima. Tokia teisminė praktika yra grindžiama argumentais, jog užsienio teisės normų taikymas sąžiningo įgijėjo apsaugos garantijų klausimams spręsti būtų rizikingas Lietuvoje esančių daiktų civilinei apyvartai, taip pat sukeltų teisinį netikrumą sąžiningų asmenų atžvilgiu, kadangi jie negalėtų būti tikri, kurios valstybės teisės normos juos gina ir ar apskritai gina²⁰⁷. Tokia teismų argumentacija atrodo protinga ir racionali. Skirtingų teisės normų, reglamentuojančių sąžiningo įgijėjo apsaugos aspektus, taikymas reikštų, kad asmenys, įsigydami kilnojamuosius daiktus, negalėtų būti saugūs ir užtikrinti, kad jų teisės bus saugomos. Jų teisės taptų priklausomos nuo užsienio valstybių teisinio reguliavimo, kurio neišmano ir tai apsunkintų sąžiningų įgijėjų teisių apsaugą.

2.4. Vindikacinio ieškinio santykis su prievolintais savininko teisių gynimo būdais

Viena iš sąlygų, būtinų vindikacinio ieškinio tenkinimui - bylos šalių neturi sieti prievolintais teisiniais santykiais. Kadangi ginčo šalių tarpusavio teisinių santykių prigimtis lemia taikytinus savininko teisių gynimo būdus, todėl ieškovo ir atsakovo santykių kvalifikavimas yra esminis momentas, lemiantis tinkamą materialinių normų taikymą bei teisingą bylos nagrinėjimą. Pagrindinė taisyklė, susijusi su ginčo šalių tarpusavio teisinių santykių

²⁰⁴“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2010,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/178465?nr=13>

²⁰⁵ *Ibid.*

²⁰⁶ Sąžiningas įgijėjas – asmuo, kuris nežinojo ir neturėjo žinoti, kad daiktą įgyja iš asmens, kuris neturėjo teisės jo perleisti nuosavybėn

²⁰⁷ *Supra* note 204.

kvalifikavimu ir teisės gynimo būdų taikymu, yra tokia: jeigu ginčo šalis sieja prievoliniai teisiniai santykiai - savininkas gali savo pažeistas teises ginti prievoliniais teisių gynimo būdais, jeigu šalis sieja daiktiniai teisiniai santykiai – taikomi daiktiniai savininko teisių gynimo būdai. Nors šios esminės taisyklės atrodo aiškios ir paprastos, tačiau teismų praktikoje susiduriama su situacijomis, kai teismai nesugeba tinkamai kvalifikuoti tarp šalių susiklostančių teisinių santykių ir bylose taiko netinkamus savininko teisių gynimo būdus. Klaidingas teisinių santykių kvalifikavimas gali turėti esminės įtakos teisingam bylos išnagrinėjimui²⁰⁸. Atsižvelgiant į šią praktikoje vyraujančią problemą bei galimas neigiamas to pasekmes, svarbu aptarti vindikacinio ieškinio ir prievolių savininko teisių gynimo būdų tarpusavio santykį.

Negalima paneigti, kad daiktinė ir prievolių teisė tarpusavyje yra glaudžiai susijusios, nepaisant to, egzistuoja nemažai jas skiriančių bruožų²⁰⁹. Būtent šių dviejų teisės institutų skirtybės neleidžia tapatinti daiktinių ir prievolių savininko teisių gynimo būdų, o kelia būtinybę juos atriboti. Tiek Lietuvos civilinė teisė, tiek LAT formuojama praktika nenumato vindikacinio ieškinio bei kitų prievolių gynimo būdų konkurencijos²¹⁰. Asmuo negali pasirinkti, kurį – daiktinį ar prievolių savininko teisių gynimo būdą rinktis. Gynimo būdo taikymą lemia konkrečiu atveju tarp šalių susiformavęs teisinis santykis. Toks vindikacinio ieškinio sąryšis su prievoliniais savininko teisių gynimo būdais yra nulemtas jų prigimties. Kaip yra pažymėjęs LAT, „daiktinės teisės gynimo būdai skirti tiesiogiai ginti nuosavybę kaip absoliučią subjektinę teisę, nesusietą su prievole, ir turi tikslą arba atkurti disponavimą, naudojimą, valdymą savininkui jam priklausančiu daiktu, arba pašalinti kliūtis ar abejones įgyvendinant šias teises. Vindikacinis ieškinys suprantamas kaip nesutartinis nevaldančiojo daikto savininko reikalavimas faktiniam valdytojui grąžinti daiktą natūra”²¹¹. Tuo tarpu prievoliniai savininko teisių gynimo būdai neturi absoliutumo požymio. Prievolių teisių gynimo būdą asmuo gali nukreipti tik į subjektą, su kuriuo jį sieja prievoliniai teisiniai santykiai, t. y. šalių tarpusavio teisės ir pareigos kyla iš prievolės, ir tuo pagrindu yra reiškiamas reikalavimas. Jeigu asmuo įgijo teisę į svetimą daiktą prievolių santykių pagrindu, ieškinys atsakovui gali būti reiškiamas dėl restitucijos, dėl nepagrįsto praturtėjimo ar dėl nuostolių atlyginimo, o jeigu ginčo turto natūra nebėra – savininkas teismo gali prašyti taikyti alternatyvius civilinių teisių gynimo būdus (CK 1.138 str.)²¹². Tarp šalių kilęs teisinis santykis tiesiogiai lemia taikytinus savininko teisių gynimo būdus. Todėl vindikacinis ieškinys ne visada bus tinkama teisių gynimo priemonė, praradus daikto valdymą.

²⁰⁸ Valentinas Mikelėnas, *supra* note 121, p. 41.

²⁰⁹ *Ibid.*, p. 40.

²¹⁰ *Supra* note 162.

²¹¹ *Supra* note 131.

²¹² *Supra* note 162.

Teismai, teisingai kvalifikavę tarp šalių susiklosčiusius teisinius santykius, kartais pritaiko netinkamus savininko teisių gynimo būdus. Praktikoje tokie atvejai pasitaiko tuomet, kai nustatę tarp šalių susiklosčiusius prievolinius santykius, teismai nuosavybės teisės gynimui taiko vindikacinį ieškinį. Manytina, kad šias teismų daromas klaidas kartais nulemia netinkamai ieškovo suformuluotas ieškinio reikalavimas. Vienoje Lietuvos apeliaciniame teisme nagrinėtoje byloje buvo peržiūrimas pirmosios instancijos teismo sprendimas, kuriuo ieškovui pareiškus reikalavimą taikyti CK 4.95 str. įtvirtintą civilinių daiktinių teisių gynimo būdą (vindikaciją) ir nurodžius tokio reikalavimo faktinį pagrindą, o kituose procesiniuose dokumentuose – prievolių teise grindžiamus reikalavimus, teismas bylos šalių santykius kvalifikavo kaip prievolinius, kartu pritaikydamas daiktinį civilinių teisių gynimo būdą²¹³. Įdomu tai, kad vindikuojamas turtas pas atsakovą atsirado panaudos sutarties pagrindu. Taigi, teismas, neatsižvelgęs į tarp šalių susiklosčiusius prievolinius santykius, vindikuojamą daiktą ieškovui grąžino vadovaudamasis daiktinės teisės normomis. Šioje byloje apeliacinis teismas taip pat konstatavo, kad būtent ieškovas turi pareigą tiksliai suformuluoti ieškinio dalyką ir pasirinkti pažeistos teisės gynimo būdą, nes taip yra užtikrinamas tinkamas teisės kreiptis į teismą įgyvendinimas bei apibrėžiamos bylos teismo nagrinėjimo ribos. Taigi, jeigu ieškovas šios savo pareigos nevykdo, „teismas [...] privalo reikalauti, kad ieškinio pagrindas ir dalykas, tai yra pasirinktas teisės pažeidimo šalinimo būdas, būtų suformuluotas tiksliai ir aiškiai, o neįvykdžius šios procesinės pareigos, privalo taikyti CPK 115 str. nustatytą trūkumų šalinimo institutą“²¹⁴. Minėti teismo išaiškinimai leidžia manyti, kad teismai, remdamiesi netiksliai suformuluotais ieškovų reikalavimais, priima sprendimus su aiškiomis teisės taikymo klaidomis, pasireiškiančiomis netinkamu daiktinių teisių gynimo būdų pritaikymu. Šiuo atžvilgiu teismai turėtų atidžiau nagrinėti ieškinio pagrindą ir dalyką bei aklai nesivadovauti ieškovų nurodytais reikalavimais.

Teismų praktikos apžvalga atskleidžia, kad dažnos klaidos teismuose daromos siekiant atriboti vindikacinį ieškinį bei pareikštą reikalavimą taikyti restituciją. Galima manyti, kad problemas dėl šių dviejų savininko teisių gynimo būdų atribojimo lemia jų taikymo pasekmių panašumai. Remiantis CK 4.95 str., vindikacinio ieškinio dalyku yra laikomas reikalavimas grąžinti daiktą iš svetimo neteisėto valdymo. Tuo tarpu reikalavimas taikyti restituciją sietinas su šalių grąžinimu į buvusią padėtį (lot. - *status quo*), t. y. šalys privalo grąžinti viena kitai tai, ką buvo gavusios (CK 6.145 str.). Kaip matyti, šių abiejų teisių gynimo būdų taikymo rezultatas yra susijęs su daikto grąžinimo procesu, tačiau iš pažiūros panašūs savininko teisių gynimo būdai dėl jų teisinės prigimties negali būti tapatinami. Vindikacijos ir restitucijos pagrindą sudaro visai

²¹³“Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-119/2012,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/337236?nr=5>

²¹⁴ *Ibid.*

skirtingi tarp šalių susiklostę civiliniai teisiniai santykiai. Kasacinis teismas, atribodamas vindikaciją nuo restitucijos, yra aiškiai nurodęs, jog restitucija taikoma tik tais atvejais, kai asmenis sieja tarpusavio prievoliniai santykiai, o kai šios aplinkybės nenustačius – taikytinos vindikacijos taisyklės²¹⁵. Vindikacija ir restitucija – du skirtingi savininko teisių gynimo būdai, taikomi remiantis visai kitomis teisės normomis. Pasitaiko bylų, kuriose teismai yra linkę šias dvi savininko teisių gynimo priemones supinti į vieną, pareikšdami, jog vindikacinis ieškinys – tai restitucija natūra. Ypač tai būdinga bylose, kuriose yra keliamas klausimas dėl ginčijamo sandorio pripažinimo negaliojančiu. Šiuo aspektu reikšminga 2011 m. LAT nutartis, kurioje kasacinis teismas nustatė aiškią formulę, kaip atskirti, kurį savininko teisių gynimo būdą rinktis tais atvejais, kai ieškovas prašo pripažinti sandorį negaliojančiu. Jei ieškovas yra sandorio, siejančio jį su atsakovu, šalis, daikto valdymą jis gali susigrąžinti restitucijos būdu, o jeigu daiktas įgijėjui atiteko po daugiau kaip vieno sandorio ir savininkas nebuvo paskutinio sandorio šalis, jis savininkui grąžinamas ne restitucijos, o vindikacijos būdu²¹⁶. Šiame teismo nutarime ypatingai akcentuota, kad daikto grąžinimas savininkui remiantis daiktinėmis teisės gynimo priemonėmis nėra laikomas restitucija.

Nors Lietuvos teisinė sistema nenumato daiktinių ir prievolių teisių gynybos būdų konkurencijos, tačiau galime pastebėti, kad daiktinėms teisėms yra teikiamas prioritetas. Teisės doktrinoje sutinkama nuomonių, jog prievolių teisė gali būti laikoma tik organiška nuosavybės teisės dalimi²¹⁷. Ši teorija pasitvirtina ir analizuojant vindikacinio ieškinio sąlyčio su prievolėmis savininko teisių gynimo būdais taškus teismų praktikoje. Nagrinėdamas restitucijos bei vindikacijos tarpusavio santykį LAT savo praktikoje yra minėjęs, kad „be vindikacijos taikant ir kitą asmens pažeistų teisių gynimo būdą, jis taikomas tokia apimtimi, kiek tai neliečia pagal vindikacijos taisykles išreikalauto daikto“²¹⁸. Tai reiškia, kad vindikacijos taikymas neužkerta kelio ginčui pritaikyti ir prievolių gynybos būdus, tačiau jie niekaip negali apriboti daiktinių savininko teisių gynimo priemonių taikymo. Praktikoje tokia situacija atrodytų taip: pripažinus sandorį negaliojančiu (CK 1.80 str.), o savininkui daiktą sugrąžinus remiantis vindikacijos taisyklėmis, restitucijos taikymas tokioje situacijoje būtų įmanomas, tačiau ribotas. Tai reiškia, kad dvišalė restitucija nebūtų galima, kadangi teikiant prioritetą daiktiniams savininko teisių gynybos būdams, daiktas jau būtų sugrąžintas savininkui, tačiau teismas turėtų teisę taikyti vienašalę restituciją. Ieškovo reikalavimas be vindikacijos taikyti ir vienašalę

²¹⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugpjūčio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2010,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/168719?nr=1>

²¹⁶“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-149/2011,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/199124?nr=1>

²¹⁷ Karolis Jovaišas, *supra* note 32, p. 69.

²¹⁸ *Ibid.*

restituciją, teismų praktikoje yra traktuojamas, kaip papildomas reikalavimas²¹⁹. Daiktinėms teisėms taikomas prioritetas yra pastebimas ir užsienio valstybėse. Pvz., Vokietijoje deliktiniai ir prievoliniai savininko teisių gynimo būdai, daiktinių gynybos priemonių atžvilgiu, taip pat yra laikomi papildomais²²⁰. Galima manyti, kad prioritetas daiktinei teisei, kaip subjektinės nuosavybės teisės atmainai, yra teikiamas būtent dėl jos absoliutumo. Nuosavybės teisė tarp asmenų ir daikto sukuria stipresnį teisinį ryšį, nei prievoliniai teisiniai santykiai, kylantys tarp asmenų dėl daikto.

Vindikacinis ieškinys yra skirtas tiesiogiai ginti nuosavybę kaip absoliučią subjektinę teisę, nesusietą su prievole, ir turi tikslą atkurti disponavimą, naudojimą, valdymą savininkui jam priklausančiu daiktu²²¹. Vis dėlto, gyvenime galimos situacijos kai vindikacinis savininko teisių gynimo būdas yra neveiksmingas. Tokie atvejai yra galimi dėl įvairių priežasčių: atsakovas nebevaldo savininkui priklausančio daikto (pvz. jį pardavė), atsakovas sunaikino vindikuojamą objektą (pvz. sudegino) ir kt. Tokiais atvejais ieškovas nebetenka galimybės reikšti vindikacinį reikalavimą ir yra priverstas savo teises ginti prievoliniais teisių gynimo būdais. Praktikoje dažnai pasitaiko, kai ieškovai, nebūdami užtikrinti, kad daiktiniai gynimo būdai bus veiksmingi bei siekdami apsisaugoti nuo nesėkmingo teismo proceso, savo ieškiniuose reiškia alternatyvius reikalavimus, t. y. remdamiesi daiktinėmis teisės normomis prašo teismą įpareigoti atsakovą grąžinti neteisėtai valdomą daiktą, o tokiai galimybei nesant, vadovaudamiesi prievolinėmis teisės normomis, prašo atlyginti prarasto turto vertę²²². Pažymėtina, jog kasacinis teismas palaiko galimybę ieškinyje nurodyti alternatyvius reikalavimus. Anot LAT, tokių reikalavimų „esmė yra ta, kad vienas ieškinio reikalavimas pašalina kito galimybę, tačiau bet kuriuo iš jų yra siekiama apginti pažeistas ar ginčijamas asmens materialines subjektines teises [...]. Alternatyvių ieškovo reikalavimų nurodymas reiškia, kad ieškovas, kreipdamasis į teismą [...] apibrėžia teisme nagrinėtino ginčo ribas tokiu būdu, kad bet kurio iš pareikštų reikalavimų patenkinimas reikštų kilusio ginčo išsprendimą iš esmės”²²³. Taigi alternatyvių daiktinių bei prievolinių reikalavimų formulavimas suteikia didesnes galimybes atkurti pažeistas teises, kai savininkas nėra užtikrintas - prievolių ar daiktinės teisės pagrindu buvo pažeistos jo nuosavybės teisės. Tuo atveju, jeigu vindikacinis reikalavimas būtų pareikštas neteislingai, savininkas būtų apgintas prievoliniais teisių gynimo būdais ir atvirkščiai.

²¹⁹ *Supra* note 215.

²²⁰ Nigel Foster ir Satish Sule, *supra* note 24, p. 455.

²²¹ *Supra* note 131.

²²² “Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1114-253/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1118912?nr=2>

²²³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-690/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1046647?nr=5>

Prievoliniai reikalavimai kartu su vindikaciniu reikalavimu ieškinyje gali būti nurodomi ne tik kaip alternatyva daiktiniams teisių gynimo būdams, tačiau ir kaip jų papildinys. Daiktinės savininko teisių gynimo priemonės ne visada gali būti efektyvios ar pasiekti norimą rezultatą – tokiu atveju visiškai atstatyti pažeistas savininko teises gali padėti prievoliniai teisių gynimo būdai²²⁴. Vindikacinio ieškinio patenkinimas ne visada reiškia, kad savininko teisės bus atstatytos pilna apimtimi. Juk dėl prarasto daikto asmuo gali patirti ir tam tikrų finansinių nuostolių, kurių atlyginimas nėra vindikacinio reikalavimo dalykas. Pvz., vienoje byloje ieškovas teismo prašė ne tik įpareigoti atsakovą grąžinti jam priklausančią automobilinę radijo stotį, tačiau taip pat priteisti iš atsakovo ir negautas pajamas, kurių ieškovas negavo negalėdamas disponuoti jam nuosavybės teise priklausančiu turtu²²⁵. Daiktinės teisės pažeidimo pagrindu kilęs nuosavybės valdymo praradimas sąlygojo savininko patirtus nuotolius, kurie atlyginami prievoliniais teisių gynimo būdais. Pažymėtina, kad panašiai savininko teises galima ginti ir Vokietijoje. Be vindikacinio ieškinio Vokietijoje savininkas gali pareikšti ir prievolinio pobūdžio reikalavimus. Vindikacinis reikalavimas nėra priklausomas nuo prievolių gynybos būdų, tačiau veikia kartu su jais²²⁶. Panašios pozicijos laikomasi ir Bulgarijoje²²⁷. Teisės doktrinoje sutinkama nuomonių, jog toks „daiktinės ir prievolinės teisės santykis pasireiškia kaip tikslo ir priemonės tam tikslui pasiekti santykis, kuriame prievolinė teisė atlieka daiktinės teisės aptarnavimo vaidmenį“²²⁸. Taigi, ieškovo prašymas priteisti negautas pajamas yra tarsi pagalbinė priemonė siekiant atstatyti daiktinio teisės pažeidimo pagrindu kilusias neigiamas pasekmes. Akivaizdu, kad prievolinis teisinis santykis šiuo atveju kyla būtent iš daiktinės teisės pažeidimo, todėl su teisės doktrinoje išreikšta nuomone galima sutikti. Ryšys tarp daiktinės bei prievolinės teisės yra nepaneigiamas. Tačiau vienareikšmiškai teigti, kad prievolinė teisė visais atvejais aptarnauja daiktinę teisę, negalima. Prievoliniai teisiniai santykiai gali kilti ir savarankiškai, neturėdami nieko bendro su daiktine teise.

Apibendrinant galima teigti, kad daugelio vindikacijos taikymo klausimų atžvilgiu Lietuvos teismų praktika yra nuosekli ir nusistovėjusi. Visgi, naujausia LAT praktika, formuojanti platųjį nestandartinį požiūrį į vindikacijos objektą, įneša naujovių. Sutinkama nemažai teismo sprendimų, kuriuose identifikuojant vindikacinio ieškinio šalis ar nustatant vindikacijos objektą yra daromos aiškios teisės taikymo klaidos. Taip pat Lietuvos teismai neretai susiduria su sunkumais taikant ir aiškinant byloje pagal pareikštą vindikacinį ieškinį taikytiną užsienio teisę, o kartais šią pareigą neteisingai permeta ieškovui. Pasitaiko situacijų,

²²⁴ Justas Sakavičius, *supra* note 2, p. 45.

²²⁵ *Supra* note 131.

²²⁶ Andreas Rahmatian, *supra* note 25.

²²⁷ Sonia Martin Sansisteban ir Peter Sparkes, *supra* note 23, p. 70.

²²⁸ Justas Sakavičius, *op. cit.*, p. 45.

kuomet teismams taip pat sunkiai sekasi atriboti vindikacinį ieškinį nuo prievolių savininko teisių gynimo būdų. Visos minėtos aplinkybės dažnai lemia neteisingo teismo sprendimo priėmimą ir kartais nepagrįstai apsunkina savininko teises įgyvendinti savo teisių gynybą.

3. KAI KURIE NEGATORINIO IEŠKINIO YPATUMAI TEISMŲ PRAKTIKOJE

Savininko teisių pažeidimas gali pasireikšti ne tik daikto valdymo netekimu. Galimos situacijos, kai savininkas turtą valdo, tačiau yra pažeidžiamos kitos nuosavybės teisių turinį sudarančios teisės, pvz. galimybė turtą naudoti ar juo disponuoti. Vindikacijos institutas nebebūtų tinkama priemonė apginti pažeistas savininko teises. Tokio pobūdžio nuosavybės teisių pažeidimui sustabdyti Lietuvos teisinė sistema numato kitą instrumentą – negatorinį ieškinį, skirtą savininko subjektinėms nuosavybės teisėms apginti²²⁹. Negatorinis ieškinys yra kildinamas iš romėnų sukurto nuosavybės teisės gynimo būdo – *actio negatoria*²³⁰. Senovės Romoje reikšdamas negatorinį ieškinį savininkas siekė trijų pagrindinių dalykų: 1) pripažinimo, kad jo nuosavybė yra laisva nuo ginčijamų apribojimų, 2) nuosavybės teisės pažeidimų nutraukimo, 3) žalos atlyginimo²³¹. Šiuolaikinėje civilinėje teisėje žalos atlyginimo nėra laikomas negatorinio ieškinio dalyku – tai prievolių teisės normomis sprendžiamas klausimas. Tačiau pagrindinė negatorinio ieškinio paskirtis iki šiol išliko apginti pažeistas daikto savininko teises²³². CK 4.98 str., įtvirtinantis negatorinio ieškinio galimybę, numato savininko teisę reikalauti pašalinti bet kuriuos jo teisės pažeidimus, nors ir nesusijusius su valdymo netekimu. Įstatymas tiesiogiai neįvardina, nuo kokių pažeidimų savininkas gali gintis reikšdamas vindikacinį ieškinį. Svarbiausias kriterijus – jog pažeidimas nebūtų susijęs su valdymo netekimu. Tokio plataus turinio įstatymo nuostata suteikia savininkui visapusiškas galimybes ginti pažeistas teises. Negatoriniu ieškiniu savininkas gali gintis ne tik nuo jau įvykusių teisės pažeidimų bet ir užkirsti kelią ateityje gresiančiam pažeidimui²³³. Panaši kaip ir CK savininko teisės ginanti nuostata yra įtvirtinta DCFR. DCFR VIII knygos 6:101 str. 2 d. numato, kad jeigu asmuo trukdo savininkui naudotis jam priklausančiomis nuosavybės teisėmis arba jeigu akivaizdu, kad toks pažeidimas neišvengiamai įvyks, savininkas turi teisę kreiptis dėl nuosavybės teisės pripažinimo ir teisės pažeidimo pašalinimo. Nors ši DCFR nuostata neatskleidžia nuo kokių konkrečių savininko teisių pažeidimų numato teisę gintis, tačiau aiškumo suteikia DCFR komentaras. Jame pateikiamas VIII knygos 6:101 str. 2 d. paaiškinimas atskleidžia, kad minėta teisės nuostata yra skirta gintis būtent nuo nuosavybės teisės pažeidimų, kurie nėra susiję su valdymo netekimu²³⁴. Be kita ko, gynybos teisė suteikiama nuo pažeidimų, kurie jau įvyko, tebevyksta ar įvyks ateityje. Taigi, DCFR yra įtvirtintas klasikinis *actio negatoria* pavyzdys, kurį pripažįsta didelė

²²⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7-378/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/994557?nr=1>

²³⁰ Virginijus Papirtis ir Inga Karulaitytė - Kvainauskienė, *supra* note 17, p. 100.

²³¹ Marius Jonaitis, *supra* note 53, p. 233.

²³² Raimonda Joskaudienė, *Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai* (Vilnius: Eugrimas, 2012), 124.

²³³ Virginijus Papirtis ir Inga Karulaitytė - Kvainauskienė, *op. cit.*, p. 100.

²³⁴ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1235.

dalį Europos. Negatorinis ieškinys, kaip savininko teisių gynimo būdas, yra įtvirtintas tokiose valstybėse kaip Vokietija, Austrija, Čekija, Italija, Ispanija ir kt.²³⁵. Vis dėlto, nei užsienio, nei Lietuvos teisės doktrinoje negatorinio ieškinio instrumentui aptarti daug dėmesio nėra skiriama. Kaip ir vindikacinio, taip ir negatorinio ieškinio ypatumai atsiskleidžia teismų praktikoje, kurios analizei bus skirtas šis darbo skyrius.

3.1. Negatorinio ieškinio faktinis pagrindas

Negatorinį ieškinį iš visų galimų civilinių teisių gynimo priemonių išskiria svarbiausios jo turinio sudėtinės dalys – ieškinio dalykas ir pagrindas²³⁶. Ieškinio elementų būtinumas bei esmė yra nulemti dispozityvumo principo (CPK 13 str.), reiškiančio, kad pats asmuo sprendžia ar ginti jo pažeistą teisę, o jeigu ginti – tai kokį pažeistų teisių gynybos būdą pasirinkti²³⁷. Savininkas, manantis, kad jo teisės buvo pažeistos, pasirinkdamas konkrečią gynybos priemonę bei jos pagrindą suformavęs ieškinio dalyką ir pagrindą, nulemia teismo ginčo nagrinėjimo ribas. Negatorinį ieškinį reiškiantis asmuo taip pat yra įpareigotas nurodyti savo reikalavimo pagrindą – aplinkybes, kurios pagrįstų jo subjekcinę teisę ir reikalavimo pagrįstumą²³⁸. Tiek teisės doktrinoje, tiek teismų praktikoje yra išskiriamas faktinis ir teisinis ieškinio pagrindas. Atsižvelgiant į Lietuvos teismų praktikos problematiką, šioje darbo dalyje aptarsime tik klausimus, susijusius su negatorinio ieškinio faktiniu pagrindu.

Faktinis ieškinio pagrindas – tai įvairios aplinkybės, kurių pagrindu yra reiškiamas ieškovo reikalavimas dėl pažeistos nuosavybės teisės. Kitaip sakant, tai įvairūs faktai, lemiantys teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą arba pasibaigimą²³⁹. Įstatyme įtvirtintos teisės normos, reglamentuojančios savininko teisių gynimo būdus, paprastai neatskleidžia ieškinio pagrindo turinio arba atskleidžia tik jo dalį. CK 4.98 str. taip pat aiškiai nenurodo, kokias aplinkybes privalo įrodyti reiškiant negatorinį ieškinį. Į šį klausimą atsako Lietuvos teismų praktika. LAT jau nuo 2001 m. laikosi pozicijos, kad reikšdamas negatorinį ieškinį asmuo privalo įrodyti du dalykus: 1) kad jis yra turto savininkas; 2) kad jo teisės yra pažeistos²⁴⁰. Šios suformuotos

²³⁵ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1238-1251.

²³⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2013,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/766424?nr=1>

²³⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2011,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/201894?nr=1>

²³⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440-687/2016,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1359684?nr=1>

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-949/2001,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/11957?nr=1>

sąlygos yra nekintančios jau daugelį metų ir iki šių dienų atkartojamos daugelyje LAT bylų²⁴¹. Taigi, siekiant apginti savininką nuo pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu, reikia pagrįsti nuosavybės teisę į turtą, kurio atžvilgiu yra vykdomas pažeidimas, bei įrodyti, kad ginčijamas atsakovo veikimas arba neveikimas trukdo savininkui visapusiškai naudotis savo turtu bei pažeidžia jo turimą nuosavybės teisę. Nuosavybės faktas yra nustatomas įrodinėjant nuosavybės teisės į turtą atsiradimo pagrindą²⁴². Negatoriniui ieškiniui yra keliami daug mažiau sąlygų nei vindikacinio reikalavimo atveju. Kadangi remiantis CK 4.98 str., ieškovui reikia įrodyti daug mažiau aplinkybių nei pagal CK 4.95 str., galima daryti prielaidą, kad apginti savininko teises negatoriniu ieškiniu yra lengviau nei vindikaciniu. Ieškant tai lemiančių priežasčių galima manyti, kad negatoriniui ieškiniui keliamų įrodinėtų sąlygų skaičius gali būti nulemtas paties ginčijamo pažeidimo pobūdžio. Vindikacinio ieškinio pareiškimą sąlygoja daikto valdymo netekimo faktas. Tai reiškia, kad vindikuojamas objektas yra kito asmens valdžioje. Tuo tarpu negatorinio ieškinys yra kildinamas iš pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu. Tai reiškia, kad asmuo savo turtą valdo, tačiau naudojimasis juo yra ribotas. Reikalavimas įpareigoti atsakovą sustabdyti savininko teises pažeidžiančius veiksmus atsakovui daro daug mažesnę neigiamą poveikį nei turto išreikalavimas, todėl ir aplinkybių šiuo atveju įrodinėti reikia mažiau, o įrodinėjimo pareiga yra paskirstyta tarp ieškovo ir atsakovo.

Svarbus momentas, susijęs su negatorinio ieškinio faktiniu pagrindu, yra tas, kad LAT savo nutartyse ne tik konkrečiai ir aiškiai nurodo, kokias aplinkybes privalo įrodyti ieškovas, reikšdamas negatorinį ieškinį bei siekdamas užkirsti kelią nuosavybės teisės pažeidimui, tačiau taip pat akcentuoja ir tai, ko ieškovas neprivalo įrodyti. Dėstydamas privalomas įrodinėti aplinkybes, LAT yra aiškiai nurodęs, kad savininkas nėra įpareigotas įrodyti, kad asmuo, pažeidžiantis jo teises, elgiasi neteisėtai. Pareiga įrodyti, kad atsakovo elgesys atitinka teisės aktų reikalavimui tenka pačiam atsakovui²⁴³. Palyginus su užsienio valstybėmis, Lietuvoje savininkui tenkanti įrodinėjimo pareiga yra lengvesnė. Pvz., Vokietijoje savininkas taip pat turi įrodyti ir trukdymo naudotis nuosavybe neteisėtumą, kitu atveju privalės toleruoti savininko teisių pažeidimą²⁴⁴. Privalomumas įrodyti neteisėtumą numatytas ir Austrijoje²⁴⁵. Tuo tarpu Lietuvos

²⁴¹„Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2011,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/204644?nr=1>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-285/2010,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/165110?nr=5>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-374/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/700441?nr=2>; „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/663629?nr=1>; *supra* note 229.

²⁴² „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-344/2012,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/390507?nr=12>

²⁴³ *Ibid.*

²⁴⁴ Nigel Foster ir Satish Sule, *supra* note 24, p. 457.

teisinėje sistemoje prioritetas yra teikiamas savininko teisėms. Minėti LAT pasisakymai paskirsto tarp šalių įrodinėjimo našą. Skirtingai nuo vindikacijos negatoriniame procese įrodinėjimo pareiga (lot. - *onus probandi*) tenka ne vienam ieškovui, bet abiem ginčo šalims²⁴⁶. Reikšdamas negatorinį ieškinį ieškovas turi pareigą įrodyti, kad turi nuosavybės teisę į objektą, kuriuo naudotis teisė yra varžoma, o atsakovas, manydamas, kad teisėtai varžo savininko teises, privalo tai įrodyti. Atsakovo teisę į svetimą nuosavybę gali pagrįsti įvairios aplinkybės. Pvz., vienoje byloje ieškovui net ir įrodžius, kad atsakovui priklausantys elektros laidai, esantys ieškovo žemės sklype, varžo jo galimybes visapusiškai naudotis nuosavybe, ieškovo negatorinis ieškinys buvo atmestas tuo pagrindu, kad atsakovas įrodė turintis teisėtą pagrindą riboti ieškovo nuosavybės teises – elektros laidams ieškovo sklype buvo nustatytas įstatyminis servitutas²⁴⁷. Nors nuosavybės teisė, kaip daiktinė teisė, ir yra absoliutaus pobūdžio, tačiau tai nereiškia, kad ši teisė negali būti ribojama – varžymai galimi įstatymo pagrindu arba teismo sprendimu²⁴⁸. Atsakovui įrodžius teisėtą pagrindą varžyti savininko nuosavybės teises, teismas neturės pagrindo tenkinti savininko reikalavimą. Nuosavybės teisės ribojimas privalo būti pagrįstas įstatymiškai, kitu atveju jis nėra teisėtas.

Siekiant negatorinio ieškinio pagrindu taikyti reikalavimą uždrausti atlikti nuosavybės teises pažeidžiančius veiksmus pakanka teises pažeidžiančių veiksmų fakto²⁴⁹. „Faktinės bylos aplinkybės pripažįstamos nustatytomis, kai yra pasiekiamas įstatyme įtvirtintas įrodinėjimo tikslas – teismo įsitikinimas, pagrįstas byloje esančių įrodymų tyrimu ir įvertinimu, kad tam tikros su ginčo dalyku susijusios aplinkybės egzistuoja arba neegzistuoja”²⁵⁰. Teismų pozicija, jog reikšdamas negatorinį ieškinį ieškovas neturi pareigos įrodinėti atsakovo veiksmų neteisėtumo, jei atsakovas neįrodys, kas jo veiksmai yra teisėti²⁵¹, suponuoja, kad pats ribojimo savininkui naudotis jam priklausančia nuosavybe faktas reiškia tokių veiksmų neteisėtumą, kuris gali būti paneigtas tik atsakovui įrodžius priešingai. Todėl savininkas neturi pareigos įrodinėti neteisėtumą pagrindžiančių aplinkybių. Nagrinėjant pastarųjų metų bylas dėl savininko teisių pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu, matyti, kad klaidų paskirstant tarp šalių įrodinėjimo našą teismuose pasitaiko nedaug. Tačiau kartais teismo sprendimuose ar nutartyse

²⁴⁵ Faber Wolfgang, “National Report on the transfer of movables in Austria,” iš *National reports on the transfer of movables in Europe, Volume 1: Austria, Estonia, Italy, Slovenia*, Faber Wolfgang, Brigita Lurger, (Munich: European Law publishers, 2008), 29.

²⁴⁶ Marius Jonaitis, *supra* note 53, p. 234.

²⁴⁷ “Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-300-124/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/829617?nr=1>

²⁴⁸ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/827333?nr=1>

²⁴⁹ Vytautas Mizaras et al., *supra* note 22, p. 555.

²⁵⁰ *Supra* note 242.

²⁵¹ “Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-773-357/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/874846?nr=1>

susiduriama su klaidinančia argumentacija, sudarančia įspūdį, kad įrodinėjimo pareiga yra paskirstoma nesilaikant LAT praktikos. Pvz., vienoje Kauno apygardos teisme nagrinėtoje byloje tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai pripažino, kad ieškovės negatorinis ieškinys su prašymu pašalinti 0,4 kW skirstomąją kabelių spintą, įrengtą ant ieškovei nuosavybės teise priklausančių patalpų, negali būti patenkintas dėl to, kad ginčo statinys yra skirtas viešajam interesui – elektros energijos tiekėjo vykdomai veiklai užtikrinti. Taigi, ieškovės nuosavybės teisės ribojimą byloje patvirtino įstatymai. Tačiau pirmosios instancijos teismas, argumentuodamas savo sprendimą atmesti ieškinį, vietoj to, kad nurodytų, jog atsakovas byloje įrodė ieškovės nuosavybės teisių ribojimo teisėtą pagrindą, priešingai - konstatavo, kad ieškovė neįrodė, jog energetikos statinys ant pastato sienos buvo įrengtas neteisėtai²⁵². Tokie teismo argumentai klaidinančiai leidžia suprasti, kad ieškovė byloje turėjo pareigą įrodinėti pažeidimo neteisėtumo faktą, nors remiantis LAT praktika tokia pareiga ieškovei nekyla. Atkreiptinas dėmesys, kad apeliacinės instancijos teismas šiuo aspektu nieko nepasisakė. Nepaisant to, kad tokia klaidinanti teismo argumentacija neturėjo esminės reikšmės teisingam bylos išnagrinėjimui, tačiau yra kritikuotina, kaip prieštaraujanti nusistovėjusiai teismų praktikai bei galinti sukelti prielaidas neteisingsiems teismo sprendimams ateityje.

Negatorinio ieškinio taikymo sąlygos išsiskiria ne tik tuo, kad ieškinio tenkinimui pakanka faktinių aplinkybių konstatavimo, bet ir tuo, kad taikant reikalavimą nutraukti neteisėtus veiksmus atsakovo kaltė nėra būtina sąlyga ieškiniui tenkinti²⁵³. LAT savo praktikoje tiesiogiai dėl kaltės faktoriaus reiškiant negatorinį ieškinį nėra pasisakęs. Tačiau žemesniųjų instancijų teismuose sutinkama sprendimų, kuriuose išreiškiama nuomonė, kad kadangi reiškiant negatorinį ieškinį nurodomos tik faktinės aplinkybės, nėra reikalaujama, kad ieškovas įrodytų atsakovo kaltę²⁵⁴. Aplinkybė, kad atsakovas yra kaltas arba nekaltas dėl savininko teisių pažeidimo, neturi jokios reikšmės sprendimo pagal pareikštą negatorinį ieškinį priėmimui. Vis dėlto, kai kurie teismai yra klaidingai linkę nustatinėti atsakovo kaltę tokio pobūdžio bylose. Vieną iš ydingų pavyzdžių atskleidžia Šiaulių apygardos teisme apeliacine tvarka nagrinėta byla, kurioje ieškovai kreipėsi į teismą su negatoriniu ieškiniu, prašydami įpareigoti atsakovą pašalinti virš jiems priklausančių patalpų savavališkai įrengtą atsakovui priklausančią orinę elektros liniją. Pirmosios instancijos teismas, net ir nustatęs visas faktines aplinkybes, būtinas negatoriniui reikalavimui

²⁵² “Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-40-153/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/800379?nr=1>

²⁵³ Vytautas Mizaras et al., *supra* note 22, p. 555.

²⁵⁴ “Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. A2-5057-258/2011,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/696375?nr=1>; “Šiaulių apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 31 d. sprendimas už akių civilinėje byloje Nr. e2-5462-641/2015,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1132299?nr=1>; “Šiaulių miesto apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-106-79/2011,” INFOLEX, <http://eteismai.lt/byla/250822383994546/2-106-79/2011>

tenkinti, ieškovų ieškinį atmetė konstatavęs, kad byloje surinkti įrodymai nepatvirtina atsakovo kaltės dėl to, kad ieškovams rekonstravus pastatą prie namo sienos neleistina priartėjo orinės elektros linijos laidai. Pagrindinis argumentas ieškiniui atmesti buvo atsakovo kaltės trūkumas. Galiausiai, apeliacinės instancijos teismas, konstatavęs, jog ieškovai įrodė, kad yra turto savininkai, ir kad jų teisės yra pažeistos, o atsakovas neįrodė, kad jo elgesys atitinka teisės aktų reikalavimus, ieškovų apeliacinį skundą patenkino bei įpareigojo atsakovą pašalinti ieškovų nuosavybės teisių pažeidimus²⁵⁵. Nors apeliacinės instancijos teismas tiesiogiai dėl atsakovo kaltės fakto ir nepasisakė, tačiau leido suprasti, kad kaltės faktorius nagrinėjamoje byloje apskritai nėra svarbus. Kaltės aspektu negatorinis ieškinys yra panašus į taikomą Vokietijoje ir Austrijoje. Nors Vokietijoje savininko teisių pažeidimas turi būti neteisėtas, tačiau atsakovo kaltė nėra būtina sąlyga negatoriniui ieškiniui tenkinti²⁵⁶, o Austrijoje nereikia įrodinėti ne tik atsakovo kaltės, bet atsakovas apskritai neprivalo būti veiksnus²⁵⁷. Taigi, galime manyti, kad šis negatoriniui ieškiniui būdingas bruožas yra vienas svarbiausių jo taikymo ypatumų²⁵⁸.

Teismų praktikos apžvalgia atskleidžia, jog tam, kad negatorinis reikalavimas būtų patenkintas, o savininko nuosavybės teisės pažeidimas nutrauktas, ne visuomet pakanka įrodyti dvi negatorinio ieškinio tenkinimo sąlygas. Privalu įrodyti ir tai, kad savininko teisės pažeidžia būtent atsakovas. Tai patvirtina ir kasacinio teismo praktika. 2013 m. balandžio 19 d. LAT nagrinėjo bylą pagal ieškovų kasacinį skundą, kuriuo buvo prašoma panaikinti pirmosios ir antrosios instancijos teismų sprendimus, kuriais ieškovų prašymas įpareigoti atsakovus pašalinti savavališkos statybos padarinius ieškovams priklausančiame gyvenamajame name buvo atmestas neįrodžius, kad atsakovai pažeidžia ieškovų nuosavybės teises. LAT, išanalizavęs bylos aplinkybes, konstatavo, kad nagrinėjamos bylos kontekste ieškovų nuosavybės teisės yra neginčytinos, o teisių pažeidimas taip pat tikėtinas. Vis dėlto, LAT atmetė ieškovų kasacinį skundą tuo pagrindu, jog byloje neįrodyta, kad ieškovų nuosavybės teises, nesusijusias su valdymo netekimu, pažeidė ir toliau pažeidinėja būtent atsakovai²⁵⁹. Tapačiais pagrindais tenkinti negatorinius ieškinius atsisako ir apeliacinės instancijos teismai²⁶⁰. Tokia teismų pozicija atrodo racionali ir pagrįsta. Negalima asmenims taikyti civilinės teisės poveikio priemonių neturint įrodymų, kad būtent atsakovais patraukti asmenys yra atsakingi už ieškovo nuosavybės teisės pažeidimą. Kitu atveju susiklostytų teisinės situacijos, kuomet teismo nustatyti

²⁵⁵ “Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-24-154/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/803167?nr=1>

²⁵⁶ Andreas Rahmatian, *supra* note 25.

²⁵⁷ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1241.

²⁵⁸ Vytautas Mizaras et al., *supra* note 22, p. 555.

²⁵⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2013,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/663629?nr=1>

²⁶⁰ “Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-79-577/2014,” INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/800906?nr=9>

įpareigojimai būtų pritaikyti neteisingai. Atsižvelgiant į tai, kad nenustačius tinkamo asmens, atsakingo už savininko teisių pažeidimą, savininko teisių gynība yra negalima, galima daryti prielaidą, kad negatorinio ieškinio sąlygas reikėtų papildyti dar viena įrodinėtina aplinkybe: už savininko teisių pažeidimą yra atsakingas atsakovas. Tokiu atveju nekiltų neaiškumų ieškovo įrodinėtinų aplinkybių kontekste.

Kalbant apie negatorinio ieškinio faktinį pagrindą, reiktų nepamiršti aptarti ir CK 4.99 str. įtvirtinto savininko teisių gynimo būdo, kuris remiantis LAT praktika²⁶¹, taip pat yra laikytinas negatoriniu ieškiniu. Kad šioje CK normoje įtvirtinta nuosavybės teisių gynimo priemonė atitinka negatorinio ieškinio požymius leidžia manyti ir pats straipsnio pavadinimas - „žemės sklypo savininko teisių gynimas nuo galimų pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu“. CK 4.99 str. turinys atskleidžia, kad skirtingai nuo CK 4.98 str., šia specifine negatorinio ieškinio rūšimi yra ginamas ne bet kokio daikto, o žemės sklypo savininkas, taip pat aiškiai nurodyta nuo kokio pobūdžio pažeidimų savininko teisės yra ginamos – nuo naujų statinių statymo, perstatymo, rekonstravimo ar esančių statinių išsaugojimo. Kalbant apie CK 4.99 str. pagrindu įrodinėtinas ieškinio faktines aplinkybes LAT praktikoje pasisakyta, kad „siekiant apginti žemės sklypo savininko daiktinę teisę CK 4.99 str. nustatytu pagrindu, įrodinėjimo dalykas yra neigiamas neleistinas poveikis žemės sklypui ar jame esantiems pastatams“²⁶². Būtent šių įrodinėtinų aplinkybių atžvilgiu negatorinis ieškinys, reiškiamas CK 4.99 str. pagrindu, yra skiriamas nuo ieškinio dėl neteisėtų statybų padarinių pašalinimo (CK 4.103 str. 2 d.), kurio įrodinėjimo dalykas yra išimtinai teisės aktų reikalavimų pažeidimas²⁶³. Beje, kaip ir CK 4.98 str. atveju, „savininkas neturi įrodinėti, kad jo teisės pažeidžiantis asmuo elgiasi neteisėtai. Savininkas (ieškovas) turi įrodyti savo nuosavybės teises į daiktą ir šių teisių pažeidimo faktą, o atsakovas – kad jo veiksmai atitinka teisės aktų reikalavimus.“²⁶⁴. Jeigu CK 4.98 str. atveju savininkas privalo įrodyti ieškinio pareiškimo metu egzistuojantį trukdymą naudotis nuosavybe, tai CK 4.99 str. pagrindu savininkas „privalo pateikti įrodymus, iš kurių teismas galėtų daryti prielaidą apie neigiamą neleistiną poveikį jo žemės sklypui arba grėsmę pastatų stabilumui“²⁶⁵. Taigi, savininkui, siekiančiam pagrįsti žemės sklypo ar jame esančių pastatų nuosavybės teisių pažeidimą, nebūtina įrodyti, kad jo teisės jau yra pažeidžiamos, užtenka įrodyti, kad dėl atsakovo veiksmų jos galimai bus pažeistos ateityje – būtina įtikinama prielaida. Kai savininko teisių pažeidimas yra dar neįvykęs, tačiau numanomas,

²⁶¹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-230/2010,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/166014?nr=1>

²⁶² *Supra* note 248.

²⁶³ *Supra* note 261.

²⁶⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-244-611/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1257637?nr=1>

²⁶⁵ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-240/2009,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/127524?nr=1>

panašios aplinkybės įrodinėtinos ir Vokietijoje – savininkas privalo įrodyti nuosavybės teisės faktą bei galimo pažeidimo tikėtinumą²⁶⁶. Jeigu galimas pažeidimas yra pakartotinis, jo tikėtinumo įrodinėti nebereikia – pakanka įrodyti pavojų, kurį sukeltų pažeidimas²⁶⁷. Tuo tarpu Lietuvoje švelnesnės įrodinėjimo taisyklės pakartotinio savininko teisių pažeidimo atveju nenumatytos.

3.2. Negatorinio ieškinio reikalavimai

Svarbus negatorinio ieškinio nagrinėjimo ribas nulemiantis elementas – ieškinio dalykas, kitaip vadinamas ieškinio reikalavimu. Teismų praktikoje ieškinio dalyku yra laikomas materialinis reikalavimas, kurio įgyvendinimo siekia ieškovas, ar kaip ieškovo pasirinktas pažeistų teisių gynimo būdas²⁶⁸. Ieškinio dalyko suformulavimas yra ne tik ieškovo teisė, bet ir pareiga. Ieškovas privalo suformuluoti ieškinio dalyką taip, kad būtų aišku, kokio materialinio teisinio rezultato jis siekia, nes būtent ieškinio dalyko tinkamas suformulavimas užtikrina ieškovo teisės kreiptis į teismą įgyvendinimą, leidžia nustatyti bylos nagrinėjimo ribas bei sudaro pagrindą apginti savininko pažeistas teises²⁶⁹. Tik ieškinyje suformuluotas reikalavimas leidžia identifikuoti, jog pareikštas būtent negatorinis ieškinyš²⁷⁰. Savininkas, siekdamas tinkamos teisių gynybos, negatorinio ieškinio dalyką privalo suformuluoti aiškiai bei tiksliai.

Nors negatorinis ieškinyš Lietuvos teisinėje sistemoje yra įtvirtintas jau labai senai, tačiau teismų praktikoje ilgą laiką nebuvo konkrečiai nustatyta, kokius reikalavimus reikšdamas negatorinį ieškinį gali formuluoti ieškovas. Kaip jau buvo užsiminta šio skyriaus pradžioje, teisės norma, įtvirtinanti negatorinio ieškinio galimybę, yra labai abstrakti ir tiksliai nenurodo, ko gali reikalauti ieškovas. Iš CK 4.98 str. aišku viena – reikalavimo esmė turi būti susijusi su reikalavimu pašalinti nuosavybės teisės pažeidimus. Lietuvos civilinės teisės doktrinoje sutinkama nuomonių, jog negatorinis ieškinyš yra priskirtinas prie prevencinių teisių gynimo būdų, kuriuo siekiama teises pažeidžiančių veiksmų uždraudimo su tikslu apsaugoti nuo esamo ir būsimo teisės pažeidimo²⁷¹. Pirmą kartą negatorinio ieškinio dalykas teismų praktikoje aiškiai buvo suformuotas ne taip ir seniai – tik 2015 m., kuomet LAT aiškiai nurodė, kad negatorinio ieškinio dalyku gali būti reikalavimas: „1) nutraukti ieškovo subjektinę nuosavybės teisę pažeidžiančius veiksmus; 2) atkurti iki ieškovo subjektinės nuosavybės teisės pažeidimo buvusią

²⁶⁶ Mary-Rose McGuire, *supra* note 155, p. 32-33.

²⁶⁷ *Ibid.*, p. 32.

²⁶⁸ *Supra* note 132.

²⁶⁹ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/89768?nr=1>

²⁷⁰ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63/2009,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/104575>

²⁷¹ Vytautas Mizaras et al., *supra* note 117, p. 555.

padėtį; 3) uždrausti ateityje taip pažeisti ieškovo subjektinę nuosavybės teisę²⁷². Galime pastebėti, kad tapačius negatorinio ieškinio reikalavimus, tik ne taip koncentruotai, teisės doktrinoje daug seniau buvo išdėstęs ir V. Mizaras. Šis autorius yra pastebėjęs, jog negatorinio ieškinio paskirtis yra nutraukti esamus neteisėtus veiksmus bei taip užkirsti kelią jų atlikimui ateityje. Be to, nutraukiant savininko teises pažeidžiančius atsakovo veiksmus kartu yra atkuriamas ir iki teisių pažeidimo buvusi padėtis²⁷³. Iš to, kas išdėstyta, galime pastebėti, kad LAT formuodamas negatorinio ieškinio reikalavimus, tik atkartojė tai, ką jau daugiau nei prieš 10 m. buvo pateikusi teisės doktrina.

Pagal siekiamą tikslą negatorinio ieškinio reikalavimai yra suskirstyti į tris pagrindines grupes. Vienu atveju siekiant apginti pažeistas savininko teises reikalingas atsakovo neteisėtų veiksmų nutraukimas, kitu atveju savininko nuosavybės teisių pažeidimo negalima pilnai atstatyti neatkūrus iki teisės pažeidimo buvusios padėties ar neuždraudus neteisėtus veiksmus atlikti ateityje. Akivaizdu, kad dėl nuosavybės teisių pažeidimų įvairovės smulkiai visų negatorinio ieškinio reikalavimų įvardyti tiesiog neįmanoma. Negatorinio ieškinio reikalavimą nulemia konkretus savininko teisių pažeidimas. Reikalavimas nutraukti ieškovo subjektinę teisę pažeidžiančius veiksmus teismų praktikoje pasireiškia įvairiai: ieškovo reikalavimu „išmontuoti atsakovui gretimo sklypo savininkui priklausančią tvorą ir jos pamatus, kertančius ieškovui priklausančią žemės sklypą“²⁷⁴, „iškeldinti atsakovus iš jam nuosavybės teise priklausančio žemės sklypo“²⁷⁵, „atlaisvinti ieškovei nuosavybės teise priklausančią pastatą“²⁷⁶, „perkelti tvoros dalį, einančią per ieškovo sklypą“²⁷⁷, „įpareigoti atsakovus sumažinti jiems [...] priklausančio žemės sklypo [...] šiaurinėje pusėje augančios [...] gyvatvorės aukštį“²⁷⁸ ir pan. Bylų, ginant pažeistas savininko teises, apžvalga atskleidžia, jog reikalavimas įpareigoti atsakovą nutraukti ieškovo nuosavybės teises pažeidžiančius veiksmus yra pats dažniausias. Tuo tarpu reikalavimas uždrausti ateityje pažeisti ieškovo nuosavybės teisę teismų praktikoje ryškiausiai atsispindi ieškovams reikalaujant uždrausti atsakovams ateityje važiuoti ar eiti per ieškovui priklausančią žemės sklypą²⁷⁹. Ne visada savininko prašymą nutraukti jo teisių pažeidimą ir uždrausti pažeisti

²⁷² *Supra* note 229.

²⁷³ Vytautas Mizaras et al., *supra* note 22, p. 555.

²⁷⁴ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2014,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/937324?nr=5>

²⁷⁵ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-217/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/652790?nr=10>

²⁷⁶ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1748-254/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1334396?nr=6>

²⁷⁷ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-559-450/201,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1232883?nr=22>

²⁷⁸ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1204-254/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1141123?nr=44>

²⁷⁹ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-419-163/2014,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/822158?nr=12>

savininko teises ateityje galima klasifikuoti į du atskirtus reikalavimus. Kai kurių nuosavybės teisių pažeidimų specifika lemia, kad reikalavimas pašalinti esantį nuosavybės teisės pažeidimą savaime lemia ir pažeidimo eliminavimą ateities perspektyvoje. Pvz., teismo sprendimas įpareigoti atsakovus sumažinti jiems priklausančios gyvatvorės aukštį reiškia ne tik tai, kad bus pašalintas besitęsiantis ieškovo teisės pažeidimas, bet atsakovai taip pat turės pareigą išlaikyti nustatytą gyvatvorės aukštį ir ateityje – privalės ir toliau nepažeisti ieškovo nuosavybės teisių. Taigi, atskirti du minėtus reikalavimus ne visada yra įmanoma.

Teismų praktikoje taip pat galima sutikti įvairaus pobūdžio negatorinio ieškinio reikalavimų su tikslu atkurti iki ieškovo subjektinės nuosavybės teisės pažeidimo buvusią padėtį (CK 1.138 str. 2 p.). Vienose bylose ieškovai, siekdami minėto tikslo, prašo teismo įpareigoti atsakovus „atstatyti gyvenamojo namo [...] sanitarinio mazgo [...] nuotekų vamzdį“²⁸⁰, kitose reikalauja „atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį ir įpareigoti atsakovą [...] nugriauti ieškovo sklype pastatytą atsakovui priklausančią tvorą ir sutvarkyti statybvietai“²⁸¹ ar „pašalinti [...] savavališkai (be ieškovo sutikimo) įrengtas pertvaras balkone, koridoriuje, pirties patalpoje ir atstatyti bendro naudojimo patalpų (koridoriaus, pirties) būklę“²⁸². Ieškovo reiškiamas reikalavimas atstatyti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį iš kitų galimų reikalavimų išsiskiria savo specifiškumu. Vienoje byloje LAT, nagrinėdamas ieškovo prašymą įpareigoti atsakovą atstatyti nugriautą namą ir taip atkurti iki jo nuosavybės teisės pažeidimo buvusią padėtį, konstatavo, kad „šis civilinių teisių gynimo būdas yra specifinis, jo taikymo galimybė, be kita ko, priklauso nuo to, ar konkrečiu atveju buvusios iki teisės pažeidimo padėties atkūrimas yra įmanomas, ar padėtis, buvusi iki ieškovo subjektinės teisės pažeidimo, buvo teisėta, ar tokios padėties atkūrimas neprieštarautų teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principams“²⁸³. Šie LAT samprotavimai leidžia manyti, kad net ir nustačius akivaizdų savininko teisių pažeidimą, reikalavimas sugrąžinti savininką į prieš jo teisės pažeidimą buvusią padėtį ne visada bus įmanomas, kadangi šio teisių gynimo būdo taikymą sąlygoja daugelis kitų priežasčių. Tokią išvadą kasacinis teismas priėjo nustatęs, kad ieškovo ieškinio tenkinimas būtų reiškęs, kad atsakovai būtų įpareigoti atstatyti avarinės būklės gyvenamąjį namą, t. y. atlikti tai, ką draudžia statybą reglamentuojantys teisės aktai, nustatantys saugumo reikalavimus statomiems statiniams, o kartu ir tai, kas yra neįmanoma (lot. - *impossibile nulla obligatio est*). Siekiant atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį negatorinis ieškinys, kaip savininko pasirinktas teisių gynimo

²⁸⁰ „Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-917-538/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1297428?nr=14>

²⁸¹ „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 5 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1308-638/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1297868?nr=12>

²⁸² „Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-165-480/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1208063?nr=32>

²⁸³ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-230-969/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1044039?nr=1>

būdas, teisiškai ne visada gali būti taikomas. Nors iš savininko perspektyvos šis teisių gynimo būdas atrodo tinkamas siekiant pašalinti jo teisės pažeidimus, tačiau teisine prasme negatorinio ieškinio tenkinimas gali sukurti teisiškai nepateisinamas situacijas, kuriose būtų pažeisti ne tik kitų asmenų interesai bet ir norminiai teisės aktai. Tokiu atveju savininkas yra priverstas savo teises ginti kitais būdais, pvz. pareikšdamas ieškinį dėl žalos atlyginimo.

Iš aukščiau aptartos teismų praktikos matyti, kad nagrinėjant reikalavimus atkurti iki savininko teisės pažeidimo buvusią padėtį, dažniausi klausimai kyla dėl tokio reikalavimo įmanomumo. Tuo tarpu užsienio valstybių praktikoje analizuojant tapačius ieškovų reikalavimus kyla ir kitokio pobūdžio abejonių. Pvz., Austrijos teisės doktrinoje kurį laiką buvo keliami teorija, kad atsakovo atsakomybė pagal ieškovo negatorinį reikalavimą atkurti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį turėtų būti apribota pagrįstomis ir protingomis išlaidomis. Naujausia Austrijos teismų praktika, patvirtindama šią teoriją išaiškino, kad vertinant išlaidų pagrįstumą reikia atsižvelgti į tai, kad būtų atkurta tokia savininko turto padėtis, kuri būtų daugiau ar mažiau panaši į buvusią prieš teisės pažeidimą²⁸⁴. Taigi, Austrijos teismų išaiškinimai apibrėžė atsakovo atsakomybės laipsnį šalinant savininko teisių pažeidimą pripažindami, kad išlaidos, siekiant sugrąžinti iki savininko teisių pažeidimo buvusią padėtį, turi būti pagrįstos ir būtinos rezultatui pasiekti. Nors Lietuvos teismų praktikoje panašaus pobūdžio išaiškinimų nerasime, tačiau iš LAT nutartyse vartojamos argumentacijos, paremtos teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principais, galime manyti, kad Lietuvos teismai, net ir pripažinę savininko teisių pažeidimą, nepateisintų ieškovų reikalavimų įpareigoti atsakovą sugrąžinti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį, jei toks reikalavimas sąlygotų neprotingas ir nepagrįstas išlaidas, tenkančias atsakovui.

Pasitaiko teismo sprendimų, kuriuose sudėtinga nustatyti, kokiai reikalavimų grupei priskirti negatoriniu ieškiniu pareikštą ieškovo prašymą. Šiuo aspektu abejotina yra Vilniaus apygardos teismo 2016 m. rugpjūčio 31 d. nutartis. Šioje byloje buvo nagrinėjamas ieškovo prašymas įpareigoti atsakovą įsileisti Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnus į atsakovo atskirai naudojamas patalpas su tikslu apžiūrėti ir patikrinti patalpose įrengtos krosnies atitikimą priešgaisrinės saugos reikalavimams. Pirmosios instancijos teismas atsisakė priimti ieškovo ieškinį nustatęs, kad ieškovas nėra įgaliotas reikšti tokio pobūdžio reikalavimų kito subjekto vardu. Apeliacinės instancijos teismas, nors iš neišnagrinėjo bylos iš esmės, tačiau savo nutartyje konstatavo, kad toks ieškovo reikalavimas yra kvalifikuotinas, kaip negatorinis ieškiny, siekiant įgyvendinti teisę į saugią, priešgaisrinius reikalavimus atitinkančią aplinką bendroje nuosavybėje²⁸⁵. Tačiau, tokia teismo pozicija kelia klausimų. Kvalifikavus ieškovo

²⁸⁴ Wolfgang Faber ir Brigitta Lurger, *supra* note 27, p. 1241.

²⁸⁵ "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1859-450/2016," INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1327849?nr=8>

reikalavimą kaip negatorinį ieškinį, reiktų konstatuoti, kad ieškovo prašymas įpareigoti atsakovą įsileisti Valstybinės priešgaisrinės gelbėjimo tarnybos pareigūnus į atsakovo atskirai naudojamas patalpas reiškia: arba ieškovo reikalavimą nutraukti ieškovo teisę pažeidžiančius veiksmus, arba atkurti iki ieškovo teisės pažeidimo buvusią padėtį, arba uždrausti ieškovo teisės pažeidimą ateityje. Vis dėlto, iš ieškovo pareikšto reikalavimo aišku, kad ieškovo teisės pažeidimas ieškinio pareiškimo metu nėra identifikuotas. Paties reikalavimo tikslas ir yra skirtas nustatyti ar atsakovo įrengta krosnis atitinka teisės aktų reikalavimus, ar ne, t. y. ar nepažeidžiamos ieškovo kaip bendraturčio teisės. Atsižvelgiant į tai, kad ieškovo nuosavybės teisių pažeidimas byloje nenustatytas, ieškovo reikalavimo negalima priskirti nei vienai negatorinio ieškinio reikalavimų grupei. Tuo tarpu šioje byloje apeliacinės instancijos teismas savo sprendimą grąžinti bylą nagrinėti pirmosios instancijos teismui motyvuoja argumentu, kad atsakovo pastatyta krosnis neatitinka priešgaisrinės saugos reikalavimų ir taip pažeidžia ieškovo teises. Manytina, kad tokia teismo pozicija yra nepagrįsta, o negatorinio ieškinio institutas yra pritaikytas netinkamai. Nesant savininko teisių pažeidimo, negatorinio ieškinio reikalavimas negali būti tenkinamas.

Negatorinio ieškinio reikalavimai LAT praktikoje yra suformuoti atsižvelgiant į siekiamą tikslą. Tuo tarpu užsienio valstybių praktikoje pastebima ir kitokių negatorinio reikalavimo klasifikavimo pavyzdžių, skirstant juos pagal materialaus ir nematerialaus pobūdžio savininko teisių pažeidimus. Štai vienas Vokietijos teismas, nagrinėdamas bylą dėl kaimyniniame žemės sklype išverstų šiukšlių bei aiškindamas negatorinio ieškinio institutą, konstatavo, kad įstatyme nėra numatyta, jog savininko nuosavybės teisių pažeidimas privalo būti materialus, todėl negatoriniu ieškiniu reiškiamas savininko reikalavimas gali būti susijęs ne tik su reikalavimu pašalinti materialaus pobūdžio trikdžius, bet ir nematerialaus pobūdžio nuosavybės teisės pažeidimus (pvz. įpareigoti atsakovą pašalinti jo žemės sklype esančias šiukšles, bjaurojančias iš ieškovo žemės sklypo atsiveriantį vaizdą ar kitaip trukdančias mėgautis jam savo nuosavybe)²⁸⁶. Nepaisant šio drąsaus bandymo išplėsti savininko galimybes apsiginti negatoriniu ieškiniu, aukštesnieji Vokietijos teismai minėtą praktiką pakoregavo pasisakydami, kad negatorinio ieškinio reikalavimai, nukreipti į kaimyninio sklypo savininkus, negali būti paremti tik gėdos jausmu ar estetiniu jautrumu²⁸⁷. Vis dėlto, faktas, kad negatorinio ieškinio reikalavimas gali būti susijęs su nematerialaus pobūdžio savininko teisių pažeidimu, nebuvo paneigtas. Nors Lietuvos teismų praktikoje panašaus pobūdžio išaiškinimų nėra, tačiau CK 4.98 str. taip pat nėra minima, kad savininko teisės pažeidimas privalo pasireikšti materialiai.

²⁸⁶ Dumped rubbish case, The local court of Münster, (1983). (Cituota iš: Murray Raff, *Private Property and Environmental Responsibility: A comparative study of German real property law* (Hague: Kluwer Law International, 2003), 203.

²⁸⁷ Brothel case 2, The Federal Court of Justice of Germany, (1985). (Cituota iš: Murray Raff, *Private Property and Environmental Responsibility: A comparative study of German real property law* (Hague: Kluwer Law International, 2003), 205.

Teoriškai galime manyti, kad savininkui įrodžius, jog tam tikri kaimyno veiksmai trukdo savininkui naudotis jam priklausančia nuosavybe, savininkas turėtų galimybę pareikšti atsakovui reikalavimą dėl nematerialaus pobūdžio pažeidimo pašalinimo. Vis dėlto, žvelgiant iš procesinės pusės, įrodinėjimo procesas tokiu atveju būtų labai sudėtingas, kadangi taip pat tektų paneigti ir kaimyno teisę savo nuožiūra naudotis jam priklausančia nuosavybe.

Reiškiant negatorinį reikalavimą taip pat svarbu įvertinti ir aplinkybę ar ieškovo nuosavybės teisės ribos yra aiškios ir nekeliančios abejonių. Būtent šis faktas dažnai turi didelės reikšmės, lemiančios negatorinio ieškinio sėkmingumą. Teismų praktikoje neretai sutinkamos situacijos, kai ginčai dėl nuosavybės teisių pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu, kyla tarp dviejų kaimyninių teritorijų savininkų. Įprastai tokio pobūdžio konfliktuose ieškovo reiškiamas negatorinis reikalavimas yra susijęs su numanomu jo nuosavybės teisių pažeidimu, vykstančius ties dviejų sklypų skiriamąja riba. Pvz., 2015 m. spalio 2 d. LAT nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas prašė įpareigoti atsakovus (kaimyninio sklypo savininkus) perkelti tvorą, skiriančią ieškovams ir atsakovams priklausančius žemės sklypus. Ieškovo manymu, atsakovai naudojosi dalimi ieškovams priklausančio žemės sklypo, kuris yra atitvertas tvora ir apsodintas tujomis, todėl jų žemės sklypo plotas yra sumažintas, o atsakovų atitinkamai padidintas²⁸⁸. Taigi, byloje buvo pareikštas negatorinis ieškinys su reikalavimu nutraukti ieškovo subjektinę nuosavybės teisę pažeidžiančius veiksmus. Svarbus dalykas, kurį LAT pabrėžė šioje byloje buvo tas, kad „žemės sklypo savininkui pareiškus negatorinį ieškinį ir nepareiškus reikalavimo nustatyti žemės sklypo ribas, teismas negali spręsti dėl nuosavybės teisių į ginčytiną žemės sklypo plotą ir nustatinėti kaimyninių žemės sklypų ribų“²⁸⁹. Tai reiškia, kad kai tarp ieškovo ir atsakovo yra kilęs ginčas dėl nuosavybės ribų, reikšdamas negatorinį reikalavimą ieškovas taip pat turi teismo paprašyti nustatyti jam priklausančio žemės sklypo ribas CK 4.45 str. 1 d. pagrindu. Panašios pozicijos yra laikomasi ir Bulgarijoje, kurioje esant neaiškioms kaimyninių sklypų riboms, negatorinis ieškinys yra reiškiamas kartu su prašymu nustatyti žemės sklypų ribas²⁹⁰. Tiksliai nenustačius ieškovui ir atsakovui priklausančių sklypų ribų, teismas negali nuspręsti ar ieškovo nuosavybės teisės yra pažeidžiamos. Taigi, tais atvejais kai ieškovas ir atsakovas nesutaria dėl jų teritorijas skiriančios ribos, o žemės sklypų ribų klausimas nėra išspręstas, negatorinio ieškinio reikalavimai negali būti išnagrinėti bei patenkinami. Tapačius išaiškinimus LAT yra pateikęs ir ankstesnėse savo bylose²⁹¹.

²⁸⁸“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488-219/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1142344?nr=3>

²⁸⁹ *Ibid.*

²⁹⁰ Sonia Martin Sansisteban ir Peter Sparkes, *supra* note 23, p. 379-380.

²⁹¹“Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2009,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/138193?nr=1>; *supra* note, 182; *supra* note, 274.

3.3. Negatorinio ieškinio galimybė ginant bendraturčių nuosavybės teises

Lietuvos teismų praktikos pavyzdžiai²⁹² atskleidžia, kad negatorinis ieškinys gali būti reiškiamas ne tik tretiesiems asmenimis, tačiau ir ieškovo nuosavybės teises pažeidžiantiems bendraturčiams. Įstatyme nėra jokie draudimo, numatančio, kad esant bendrajai nuosavybei bendraturtis negali savo nuosavybės teisių ginti pareikšdamas negatorinį ieškinį kitam bendraturčiui, trukdančiam naudotis bendru turtu ar be teisėto pagrindo naudojantis bendru turtu vienam²⁹³. Reikšdamas negatorinį ieškinį savininkas gali teismo reikalauti pripažinti bendraturčio veiksmus pažeidžiančiais ieškovo nuosavybės teises ir pašalinti savininko teisių pažeidimą. Tokio pobūdžio reikalavimai pasireiškia įvairiai: štai vienoje byloje negatoriniu ieškiniu ieškovė teismo prašė „apginti jos nuosavybės teises nuo pažeidimo, nesusijusio su valdymo netekimu ir įpareigoti atsakovę nelaikyti lengvųjų automobilių žemės sklypo [...] kieme“²⁹⁴, kitoje byloje ieškovė „prašė įpareigoti atsakovę netrukdyti naudotis [...] vandentiekio bei kanalizacijos inžinerine technine įranga“²⁹⁵. Dažniausiai ieškovų reikalavimai yra susiję su trukdymu naudotis ieškovui bei atsakovui bendrąja nuosavybės teise priklausančiu turtu.

Negalima paneigti, kad bendraturčių tarpusavio santykiai išsiskiria savo specifiškumu, turinčiu reikšmės ir nagrinėjant bylas pagal pareikštą negatorinį ieškinį. Nuosavybės teisės įgyvendinimo ribos priklauso nuo to, keliems asmenims priklauso turtas - ar nuosavybė yra asmeninė, ar bendroji²⁹⁶. Savininko teisių gynimo ribos savo apimtimi yra platesnės tuo atveju, kai turtas asmeniui priklauso ne bendrosios, o asmeninės nuosavybės teise. Tai lemia bendraturčių tarpusavio santykių ypatumai. Pati bendroji nuosavybė, kaip nuosavybės valdymo forma, „traktuotina kaip savininko teisių apribojimas, kai savininko teisės ribojamos ne trečiųjų asmenų, bet kitų to paties nuosavybės teisės objekto savininkų. Bendrosios dalinės nuosavybės teisės ypatumas – savininkų daugetas lemia, kad, be santykių su trečiaisiais asmenimis, susiklosto ir vidiniai bendraturčių teisiniai santykiai, kitaip tariant, jie turi įvairių teisių ir pareigų vienas kitam“²⁹⁷. Bendrosios nuosavybės teisės ypatumai lemia, jog kilus ginčus dėl nuosavybės teisių pažeidimo, nesusijusio su valdymo netekimu, teismai, nagrinėdami negatorinio ieškinio

²⁹² *Supra* note 280.

²⁹³ “Lazdijų rajono apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-451-780/2015,“ ETEISMAI, <http://eteismai.lt/byla/187140058865832/e2-451-780/2015>

²⁹⁴ “Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-289-210/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1024804?nr=10>

²⁹⁵ “Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-30-538/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/505191?nr=1>

²⁹⁶ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-245-248/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1257644?nr=1>

²⁹⁷ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345-378/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1297756?nr=2>

reikalavimų pagrįstumą ir įgyvendinamumą, taip pat papildomai turi atsižvelgti ir į tarp ieškovo ir atsakovo kaip bendraturčių susiklosčiusius tarpusavio santykius.

Svarbus veiksnys, turintis didelės reikšmės nagrinėjant bendraturčių pareikštus negatorinius reikalavimus, yra aplinkybė, ar bendraturčiai yra nusistatę naudojimosi jiems priklausančia nuosavybe tvarką. „Pagrindinė bendrosios nuosavybės teisės įgyvendinimo taisyklė, taikoma bendraturčių vidiniams santykiams, kuri kartu yra ir pagrindinis specifinis bendrosios dalinės nuosavybės teisės požymis bei esminė sąlyga bendro objekto valdymui, naudojimui, disponavimui, įtvirtinta CK 4.75 str. 1 d.: bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas valdomas, juo naudojamas ir disponuojama bendraturčių sutarimu“²⁹⁸. Vis dėlto, bendraturčiams ne visuomet pavyksta susitarti, nuomonės kartais išsiskiria, todėl kilus ginčui dėl nuosavybės valdymo tvarkos, bet kuris iš bendrasavininkų turi teisę kreiptis į teismą dėl turto naudojimo tvarkos nustatymo (CK 4.75 str. 1 d.).

Kilus ginčui dėl nuosavybės teisės pažeidimo, o bendraturčiams neturint teismo nustatytos turto valdymo, naudojimosi ir disponavimo tvarkos, negatorinio ieškinio įgyvendinimas tampa praktiškai neįmanomas. Kaip žinia, negatorinio ieškinio tikslas yra apsaugoti savininko nuosavybės teises nuo pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu. Kai negatorinis ieškinytis yra reiškiamas bendraturčiui, o naudojimosi bendru turtu tvarka nėra nustatyta, kyla keblumų identifikuojant ieškovo nuosavybės teisės pažeidimo faktą. Atsakovas, būdamas nuosavybės bendrasavininku, turi tokias pat teises kaip ir ieškovas. Taigi, kyla klausimas – ar atsakovas, naudodamasis jam priklausančiomis nuosavybės teisėmis, pažeidė ieškovo nuosavybės teises? Tokios faktinės situacijos kelia nemažai problemų, kurias išspręsti padeda tarp ginčo šalių nustatyta naudojimosi turtu tvarka. Faktą, jog turto naudojimosi tvarkos nebuvimas lemia nesėkmingą teismo procesą, inicijuotą negatorinio ieškinio pagrindu, pagrindžia ir teismų praktika. 2015 m. liepos 4 d. Vilniaus apygardos teismas apeliacine tvarka nagrinėjo bylą, kurioje ginčas tarp bendraturčių kilo dėl bendrosios nuosavybės sklype pasodintų tujų. Ieškovė, teigdama, kad atsakovai be jos sutikimo pasodino augalus, trukdančius naudotis jai nuosavybės teise priklausančiu nekilnojamuoju daiktu, prašė teismo įpareigoti atsakovus pasodintas tujas perkelti. Pirmosios instancijos teismas ieškovės negatorinį ieškinį atmetė, o apeliacinės instancijos teismas paliko pirmosios instancijos teismo sprendimą nepakeistu. Šioje byloje teismai nustatė, kad nei žemės sklypo, nei gyvenamojo namo naudojimosi tvarka tarp ginčo šalių nustatyta. Šios tvarkos nebuvimas, teismų manymu, reiškia, kad visi bendraturčiai minėtu turtu naudojami bendrai²⁹⁹. Taigi, neįrodžius, kad žemės sklypo dalis, kurioje pasodintos

²⁹⁸ „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2014“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/861702?nr=3>

²⁹⁹ „Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1977-450/2015“, INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1083620?nr=6>

tujos, priklauso ieškovei, o bendraturčiai savo veiksmais pažeidžia ieškovės interesus, teismai neturėjo jokio teisinio pagrindo konstatuoti nuosavybės teisės pažeidimo.

Taisyklės, kad nesant nustatytai naudojimosi bendraturčiams priklausančiu turtu tvarkai negatorinis ieškinys negali būti išnagrinėtas ir patenkintas, negalima automatiškai taikyti visose bylose. Jeigu bendraturčiams priklausančios nuosavybės valdymo, naudojimo bei disponavimo tvarka yra faktiškai nusistovėjusi jau daugelį metų, o ginčo dėl naudojimosi turtu tvarkos tarp ieškovo ir atsakovo nėra, ši aplinkybė byloje pagal pareikštą negatorinį ieškinį nėra esminė. Kartais teismai yra linkę suabsoliutinti tą faktą, kad ginčo šalys nėra nusistačiusios naudojimosi turtu tvarkos bei jos įregistruotos viešajame registre. Tokiu atveju savininko, reiškiančio negatorinį ieškinį, nuosavybės teisės lieka nepagrįstai neapgintos. Pvz., 2015 m. balandžio 15 d. Kauno apygardos teismas apeliacine tvarka nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas negatoriniu ieškiniu prašė uždrausti atsakovams naudoti gyvenamąjį namą ir ūkinį pastatą ne pagal jų funkcinę paskirtį, uždraudžiant atsakovams vykdyti ūkinę – komercinę veiklą be ieškovo (bendraturčio) sutikimo. Pirmosios instancijos teismas nustatė, kad kadangi ieškovas nepateikė įrodymų apie realiąją pastatų valdomą dalį, t. y. kokia yra nustatyta naudojimosi tvarka pagal idealiąsias nuosavybės dalis, nėra galimybės nustatyti, ar ieškovo nuosavybės teisės yra pažeidžiamos, todėl nustatė ieškovui terminą ieškinio trūkumams pašalinti. Apeliacinės instancijos teismas nesutiko su pirmosios instancijos teismo padarytomis išvadomis ir konstatavo, kad kadangi faktiškai tarp bendraturčių yra nusistovėjusi naudojimosi gyvenamojo namo patalpomis tvarka ir ginčo dėl to nėra, reali naudojimosi gyvenamuoju namu tvarka pagal idealiąsias nuosavybės dalis tarp bendraturčių neturi įtakos ginčo sprendimui³⁰⁰. Taigi, šioje byloje apeliacinis teismas iš esmės konstatavo, kad bendraturčiai neturi pareigos bet kuriuo atveju nusistatyti bendrosios dalinės nuosavybės teise valdomo objekto naudojimosi tvarkos ir ją įregistruoti viešame registre. Galima manyti, kad toks įpareigojimas nepagrįstai varžytų bendraturčių teises bei jų galimybės apginti savo pažeistas teises negatoriniu ieškiniu.

Nereikia painioti negatoriniu ieškiniu bendraturčių reiškiamų reikalavimų su kitais galimais jų teisių įgyvendinimo būdais. Kaip žinia, bendrosios nuosavybės faktas lemia bendraturčiams taikomus ribojimus, susijusius su jų teisių įgyvendinimo tvarka. Pvz., norėdamas atlikti tam tikrus bendrosios dalinės nuosavybės modifikavimo darbus, bendraturtis privalo gauti kitų bendraturčių sutikimą, nes bendrosios dalinės nuosavybės teisės objektas valdomas, juo naudojama ir disponuojama bendraturčių sutarimu (CK 4.75 str. 1 d.), o padidinti bendrą daiktą ar jo vertę bendraturtis gali tik turėdamas kitų bendraturčių sutikimą (CK 4.77 str. 1 d.). Tais atvejais, kai bendraturčiai minėtais klausimais nesusitaria, teismui pareikšto reikalavimo

³⁰⁰ “Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-992-259/2015,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1036816?nr=7>

pripažinti bendraturčio teisę įgyvendinti nuosavybės teisę be kito bendraturčio sutikimo, negalima tapatinti su negatorinio ieškinio reikalavimais. Kaip vienoje iš savo bylų yra konstatavęs Klaipėdos apygardos teismas, reikalavimas pripažinti teisę atlikti kapitalinio remonto darbus be bendraturčių sutikimo nėra tapatus negatoriniui reikalavimui dėl nuosavybės teisės pažeidimo pašalinimo. Pirmuoju atveju reikalavimo esmė – pripažinti teisę, antruoju – pašalinti teisės pažeidimus³⁰¹. Leidimo nesuteikimas savaime negali reikšti nuosavybės teisės pažeidimo, tad ir negali būti pagrindu reikšti negatorinį reikalavimą. Šių reikalavimų painioti negalima. Ne kiekvienas bendraturčių nuosavybės teisės ribojimas gali būti laikomas nuosavybės teisės pažeidimu.

3.4. Proporcingumo principo įgyvendinimas nagrinėjant bylas pagal pareikštą negatorinį ieškinį

Ginčai dėl nuosavybės teisės pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu, paprastai kyla tarp dviejų asmenų, disponuojančių jiems priklausančiomis nuosavybės teisėmis. Sprendžiant kilusį konfliktą neišvengiamai susiduriama su kelių savininkų interesų derinimo klausimu, sąlygojančiu proporcingumo principo taikymo poreikį. Šį poreikį iš esmės lemia pačios civilinės teisės ypatumai. Civilinė teisė, reglamentuodama laisvų asmenų, turinčių priešingus interesus, santykius, privalo juos sureguliuoti taip, kad būtų pasiektas socialinis kompromisas, užtikrinantis, abiejų šalių interesų įgyvendinimą³⁰². Interesų derinimo būtinybę bylose pagal pareikštą negatorinį ieškinį taip pat skatina ir nuosavybės teisės ypatumai, sukuriantys savininkams pareigas, susijusias su jų nuosavybės teisės realizavimu. Savininkas jam priklausančias nuosavybės teises privalo įgyvendinti taip, kad nepažeistų kitų asmenų teisių ir teisėtų interesų bei galiojančių įstatymų reikalavimų³⁰³. Savininko, kurio nuosavybės teisės yra pažeistos, galimybė visapusiškai įgyvendinti jam priklausančias teises reikalaujant pašalinti atsiradusį nuosavybės teisės pažeidimą, nėra absoliuti. Net ir esant pažeidimui, svarbu įvertinti ir kitų asmenų teisių ribas.

Proporcingumo principas yra esminis elementas derinant kelių asmenų interesų konflikto klausimą. LAT savo praktikoje yra pažymėjęs, kad proporcingumo principas reiškia ne tik viešojo ir privataus interesų derinimą, bet ir privačių interesų pusiausvyros palaikymą³⁰⁴. Reikšdamas negatorinį ieškinį asmuo prašo pašalinti jo nuosavybės teisės pažeidimus. Šio

³⁰¹ “Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-18-460/2016,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/1210957?nr=2>

³⁰² *Supra* note 259.

³⁰³ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-374/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/700441?nr=2>

³⁰⁴ “Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2013,“ INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/659245?nr=1>

reikalavimo įgyvendinimas paprastai yra susijęs su įpareigojimu atsakovą atlikti tam tikrus veiksmus, galinčius turėti didelės reikšmės ir paties atsakovo nuosavybės teisėms. Kiekvienam savininkui svarbu, kad niekas netrukdytų jam naudotis turima nuosavybe, tačiau naudodamasis jam suteiktomis nuosavybės gynimo galimybėmis, asmuo negali pažeisti kitų asmenų teisių ir interesų. Reguluojant santykius tarp asmenų, turinčių priešingus interesus, svarbu konfliktinius santykius sureguliuoti taip, kad būtų pasiektas abipusis kompromisas, užtikrinantis ginčo šalių interesų pusiausvyrą³⁰⁵. Asmens pasirinktos nuosavybės teisių gynimo priemonėmis turi būti racionalios ir neperžengti protingumo ribų. Siekiant optimaliausio rezultato negalima pernelyg sureikšminti vienos šalies interesų bei taikomu savininko teisių gynimo būdu neproporcingai neapriboti kitos šalies nuosavybės teisių ir interesų³⁰⁶. Draudžiama įgyvendinti civilines teises tokiu būdu ir priemonėmis, kurios be teisinio pagrindo pažeistų ar varžytų kitų asmenų teises ar darytų žalą kitiems asmenims (CK 1.137 str. 3 d.). Taigi, civilinių teisių įgyvendinimas negali būti beatodairiškas.

Savininko nuosavybės teisių pažeidimo faktas nėra pakankama priežastis neproporcingai apriboti kito asmens, atsakingo už pažeidimą, teises. Net ir nustatius abi negatorinio ieškinio tenkinimo sąlygas, savininkas negali būti įsitikęs, kad jo pažeistos teisės bus apgintos. Jeigu savininko teisių gynimo priemonė neproporcingai apribos kito asmens teises, toks teisių gynimo būdas nebus tinkamas siekiant pašalinti nuosavybės teisės pažeidimą. Štai 2013 m. vasario 8 d. LAT nagrinėjo bylą, kurioje ieškovės negatoriniu ieškiniu pareiškė reikalavimą įpareigoti atsakovę nukelti nuo ieškovėms priklausančio žemės sklypo atsakovei priklausančią pastatą 3 m atstumu nuo ieškovių sklypo ribos. Tiek pirmosios, tiek antrosios instancijos teismai, konstatavę, kad trukdymas ieškovėms naudotis 20 kv. m sklypo dalimi akivaizdžiai pažeidžia jų teises į privačią nuosavybę ir daro neigiamą neleistiną poveikį ieškovių interesams pagal paskirtį naudoti joms priklausančią sodo sklypą, ieškovių ieškinį tenkino. Siekdami apginti pažeistas ieškovių teises, teismai iš esmės neatsižvelgė į tai, kokias pasekmes teismo sprendimas sukels atsakovei. Pastato perkėlimas, kurį teismo sprendimu buvo įpareigota atlikti atsakovė, galimas tik jį nugriovus ir pastačius naujoje vietoje. Konstatavęs, kad ieškovių pasirinktas nuosavybės teisių gynimo būdas nulemtų atsakovei ypač didelius netekimus, LAT panaikino apeliacinės instancijos teismo nutartį. Kasacinis teismas šioje byloje pripažino aiškų pasirinkto teisių gynimo būdo neproporcingumą³⁰⁷. Su tokia LAT pozicija negalima nesutikti. Pastato perkėlimo procesas atsakovei būtų sukėlęs daug daugiau neigiamų pasekmių, nei pats ieškovių nuosavybės teisės pažeidimo egzistavimas. Teismų pritaikytą teisių gynimo priemonę

³⁰⁵ *Supra* note 259.

³⁰⁶ *Ibid.*

³⁰⁷ "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80/2013," INFOLEX, <http://www.infolex.lt/tp/509091?nr=11>

nebuvo proporcinga siekiamam tikslui. Svarbu paminėti, kad šioje byloje LAT taip pat numatė gaires kaip nagrinėjant negatorinius ieškinius identifikuoti reiškiamo reikalavimo atitikimą proporcingumo principui. Pasak LAT, „taikant proporcingumo principą svarbu atsakyti į klausimą: ar priemonė tinkama pageidaujama tikslui pasiekti; ar ji tokia reikalinga; ar per daug nesuvaržo asmenų, palyginus su pageidaujamo tikslo pasiekimu”³⁰⁸. Visais atvejais būtina užtikrinti savininko ir jo teises pažeidžiančio asmens teisių pusiausvyrą. Būtina pusiausvyra nebus rasta, jei dėl numatyto ribojimo asmuo turės prisiimti individualią ir pernelyg didelę naštą. Kitaip tariant, tarp naudojamų priemonių ir siekiamo įgyvendinti tikslo turi būti pagrįstas proporcingumas³⁰⁹. Taikomos savininko teisių gynbos priemonės turi būti ne tik proporcingos, bet ir protingos. Kito asmens teisių negalima suvaržyti labiau, nei tai yra būtina tikslui pasiekti.

Proporcingumo principo taikymas taip pat svarbus sprendžiant ir tarp bendraturčių kilusius konfliktus, susijusius su nuosavybės teisių pažeidimu. Nagrinėjant ginčus dėl turto, priklausančio keliems asmenims bendrąja daline nuosavybės teise, civilinės teisės normas dėl bendrosios dalinės nuosavybės teisės įgyvendinimo aiškinti ir taikyti privalu taip, kad nebūtų pažeistos konstitucinės teisės į nuosavybę, tačiau būtina atsižvelgti ir į aplinkybę, jog šis principas nėra absoliutus ir ginant vieno asmens nuosavybės teises negalima pažeisti kitų asmenų nuosavybės teisių³¹⁰. Abiejų bendraturčių interesai privalo būti tarpusavyje derinami. LAT praktikoje pastebimas poreikis proporcingumo principą taikyti ir aiškinti visais atvejais, kuomet ginčas yra kilęs iš konstitucinių nuosavybės teisių santykių ar net tuomet, kai proporcingumo principo taikymas bylos sprendimui neturi esminės reikšmės³¹¹. Kadangi bylose pagal pareikštą negatorinį ieškinį taip pat yra keliami su nuosavybe susiję klausimai, proporcingumo principo taikymas yra neišvengiamas.

Faktas, jog negatoriniu ieškiniu reiškiama reikalavimai negali būti tenkintini dėl jų neatitikimo proporcingumo principui, nereiškia, kad savininko galimybė apginti pažeistas nuosavybės teises yra paneigiama. Jeigu taip atsitiktų, savininko teisių gynimo institutas taptų tik teisine fikcija, kadangi faktiškai apginti pažeistas savininko teises dažnai būtų neįmanoma. Tokios situacijos yra teisiškai nepateisinamos. Tais atvejais, kai teismas negali tenkinti ieškovo pareikšto negatorinio ieškinio, privalu ieškoti alternatyvių būdų savininko teisėms apginti. Pareigą spręsti dėl kitų galimų savininko nuosavybės teisių gynbos būdų turi ginčą nagrinėjantys teismai. Tokią poziciją galime sutikti kasacinio teismo praktikoje. 2013 m. birželio 21 d. LAT nagrinėjo bylą, kurioje ieškovas kaip savo teisių gynimo būdą pasirinko *ultima ratio* priemonę – reikalavo nugriauti atsakovų konteinerius nuo jo sklypo. LAT palaikė ankstesnių

³⁰⁸ *Supra* note 307.

³⁰⁹ Case of Allard v. Sweden, European Court of Human Rights, 12 (2003).

³¹⁰ *Supra* note 251.

³¹¹ *Supra* note 259.

ginčą nagrinėjusių teismų sprendimus atmesti ieškovo negatorinį reikalavimą, kaip prieštaraujantį proporcingumo, teisinio apibrėžtumo ir pagarbos įgytoms teisėms principams (CK 1.2 str.). Svarbus aspektas, kurį šioje byloje konstatavo kasacinis teismas buvo tas, kad atsižvelgiant į ginčo pobūdį ir civilinio proceso tikslą kuo greičiau atkurti teisinę taiką tarp ginčo šalių, teismai konstatavę nuosavybės teisės pažeidimą, nors ginčo šalys nėra pareiškusios tokio reikalavimo, turi pareigą *ex officio* spręsti dėl kitų galimų ieškovo pažeistos teisės gynimo būdų taikymo esamoje teisinėje ir faktinėje situacijoje³¹². Taigi, LAT pripažino, kad atsisakyti taikyti negatorinio ieškinio reikalavimą neproporcingumo pagrindu galima tik tuomet, jei savininko pažeista teisė gali būti apginta kitu būdu. Negalimos tokios situacijos, jog teismai pripažinę savininko teisių pažeidimą netaiko jokių gynybos priemonių. Kitų atveju būtų pažeistas civilinio proceso tikslas – ginti asmenų, kurių materialinės subjektinės teisės pažeistos, interesus (CPK 2 str.)

Apibendrinant galima sakyti, kad negatorinis ieškinys yra labai plataus taikymo teisinis institutas, ginantis savininko teises nuo visų nuosavybės teisės pažeidimų, nesusijusių su valdymo netekimu. Šiuo teisiniu instrumentu galima apsiginti tiek nuo trečiųjų asmenų, tiek nuo bendraturčių neteisėtų veiksmų. Nors LAT praktikoje negatorinio ieškinio faktinis pagrindas yra suformuotas jau daugiau nei prieš 15 m., tačiau vis dar pasitaiko abejotinų teismų sprendimų, kuriuose ieškovai įpareigotini įrodyti aplinkybes, kurios nėra būtinos ieškinio tenkinimui, arba kurias įrodyti pareiga tenka atsakovui. Dėl didelės nuosavybės teisės pažeidimų įvairovės Lietuvos teismų praktikoje negatorinio ieškinio reikalavimai yra suformuoti labai abstrakčiai. Kai kurie iš reikalavimų pasižymi specifiškumu ir tam tikrais atvejais negali būti įgyvendinti dėl prieštaravimo teisės normoms ir principams. Nors negatorinis ieškinys pasižymi plačiomis taikymo aplinkybėmis, tačiau kai kuriais atvejais šio savininko teisių gynimo būdo įgyvendinimas yra ribotas. Tai gali nulemti reikalavimo neatitikimas proporcingumo principui ar nesuderinamumas su kitų asmenų teisėmis ir interesais.

³¹² *Supra* note 303.

IŠVADOS

1. Šiuolaikinėje visuomenėje nėra priimtina savininko teisių turinio ribas nustatyti taikant vadinamąją teisių „triadą“. Siekiant savininko teisėms suteikti universalumo ir absoliutumo LRKT yra suformavo platesnę nei CK nuosavybės teisės turinį atspindinčią sampratą, kuria savo praktikoje remiasi ir bendrosios kompetencijos teismai. Šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje sistemoje savininko teisės apima laisvę su jam priklausančiu turtu atlikti bet kokius veiksmus, kiek tai neprieštarauja įstatymams ar kitų asmenų teisėms ir laisvėms.
2. Lietuvos teismų praktikoje numatyta ieškovo pareiga reiškiant vindikacinį ieškinį įrodyti nuosavybės teisės fakto egzistavimą iki daiktą neteisėtai užvaldant atsakovui yra perteklinė bei nepagrįstai ribojanti savininko galimybę apginti pažeistas nuosavybės teises.
3. Daikto valdymo faktas yra esminė aplinkybė nustatant atsakovo tinkamumą byloje pagal pareikštą vindikacinį ieškinį. Vis dėlto, Lietuvos žemesniųjų instancijų teismo sprendimuose vis dar pasitaiko klaidų vindikuojant daiktus iš asmenų, kurie jų faktiškai nevaldo.
4. Vindikacinio reikalavimo objektas išsiskiria savo specifiškumu. Jam taikomi materialumo, individualumo ir išlikimo natūra reikalavimai. Minimalūs daikto pasikeitimai, nekeičiantys esminių jo požymių, nėra pagrindas atsisakyti tenkinti vindikacinį ieškinį. Naujausia LAT praktika, vertybinius popierius (akcijas) pripažįstanti vindikacijos objektu, formuoja netradicinį platesnį požiūrį į vindikacijos objektą. Turtinių teisių priskyrimą nuosavybės teisės objektui lemia sudėtingėjantys ekonominiai santykiai. Nors pliuralistinis požiūris į nuosavybės teisės objektą atitinka šių dienų ekonominius poreikius, tačiau nėra suderinamas su Lietuvos civilinės teisės sistema.
5. Pagrindinės priežastys, lemiančios taikytinos teisės klausimais teismų praktikoje kylančias problemas nagrinėjant vindikacinius ieškinius, yra kelios: 1) teismai neatlieka savo pareigos *ex officio* išsiaiškinti, kokia teisė taikoma ir remiasi Lietuvos teise; 2) teismai netinkamai nustato taikytinos užsienio teisės turinį.
6. Vindikacinio ieškinio santykis su prievoliniais savininko teisių gynybos būdais teismų praktikoje pasireiškia dvejopai: 1) kai vindikacinis ieškinys yra nepakankama priemonė atstatyti pažeistas savininko teises – prievoliniai reikalavimai yra laikomi vindikacinio ieškinio papildiniais; 2) kai savininkas nežino kuriuo būdu ginti pažeistas teises – vindikacinis ir prievolinis reikalavimas yra formuluojami kaip alternatyvūs savininko teisių gynimo būdai. Vis dėlto, teismai ne visuomet sugeba tinkamai identifikuoti kurį - vindikacinį ar prievolinį teisių gynybos būdą taikyti.

7. Priešingai nei reiškiant vindikacinį ieškinį, negatorinio ieškinio bylose įrodinėjimo pareiga yra padalinta abiem ginčo šalims, todėl įrodyti faktines negatorinio ieškinio aplinkybes ieškovui yra kur kas lengviau. Reikalavimo patenkinimui privalu įrodyti ne tik dvi negatorinio ieškinio sąlygas, bet ir aplinkybę, kad savininko teises pažeidžia būtent atsakovas. Kartais teismai nepagrįstai reikalauja ieškovą įrodyti atsakovo kaltę ir veiklos neteisėtumą.
8. Dėl nuosavybės teisių pažeidimų įvairovės negatorinio ieškinio reikalavimai LAT praktikoje yra suformuluoti labai abstrakčiai: pagal siekiamą tikslą suskirstyti į tris grupes. Reikalavimas atstatyti iki teisės pažeidimo buvusią padėtį iš kitų galimų reikalavimų išsiskiria savo specifiškumu. Jo taikymo galimybė ne visada yra teisiškai įmanoma net ir įrodžius visas negatorinio ieškinio tenkinimo sąlygas.
9. Negatorinis ieškinys suteikia galimybę savininkui apsiginti ne tik nuo trečiųjų asmenų, bet ir nuo bendraturčių, pažeidžiančių savininko nuosavybės teises. Bendraturčių tarpusavio santykių ypatumai neišvengiamai lemia negatorinio ieškinio taikymo galimybes. Esminės reikšmės nagrinėjant bendraturčių pareikštus negatorinius reikalavimus turi aplinkybė, ar bendraturčiai yra nusistatę naudojimosi jiems priklausančia nuosavybe tvarką, ar ne.
10. Proporcingumo principas yra vienas iš esminių elementų teismų praktikoje sprendžiant negatorinio ieškinio taikymo klausimą. Savininko nuosavybės teisių pažeidimo faktas nėra pakankama priežastis neproporcingai apriboti asmens, atsakingo už pažeidimą, teises. Atsisakyti taikyti negatorinio ieškinio reikalavimą neproporcingumo pagrindu galima tik tuomet, jei savininko pažeista teisė gali būti apginta kitu būdu.
11. Lietuvos teisinėje sistemoje įtvirtinti daiktiniai savininko teisių gynimo būdai yra tapatūs tiems, kuriuos numato tarptautiniai teisės aktai bei dauguma užsienio valstybių. Panašios tiek įrodinėtinos aplinkybės, tiek ginčo šalims taikomi reikalavimai. Palyginus su kitomis teisinėmis sistemomis, Lietuvoje ieškovams tenkanti įrodinėjimo pareiga yra lengvesnė.

PASIŪLYMAI

1. Atsižvelgiant į tai, kad teismų praktikoje suformuotas reikalavimas asmeniui, reiškiančiam vindikacinį ieškinį, įrodyti nuosavybės faktą iki turtą neteisėtai užvaldant atsakovui užkerta kelią vindikaciniu ieškiniu gintis asmenims, kurie nuosavybės teisę į daiktą perėmė tik po neteisėto daikto užvaldymo, siūlytina teismams apsvarstyti galimybę teismų praktikoje suformuotą vindikacinio ieškinio sąlygą „ieškovas turėjo ir turi nuosavybės [...] teisę į daiktą ieškinio pareiškimo momentu ir iki daiktą neteisėtai užvaldant atsakovui, iš kurio reikalaujama grąžinti daiktą“ keisti į: „ieškovas turi nuosavybės teisę į daiktą ieškinio pareiškimo momentu“.
2. Tam, kad negatorinis reikalavimas būtų patenkintas, o savininko nuosavybės teisės pažeidimas sustabdytas, privalu įrodyti ne tik dvi negatorinio ieškinio tenkinimo sąlygas, tačiau ir tai, kad savininko teises pažeidžia būtent atsakovas. Atsižvelgiant į tai, kad ši aplinkybė yra įrodinėtina visais atvejais, teismams siūlytina galimybę negatorinio ieškinio sąlygas papildyti reikalavimu įrodyti, jog: „už savininko nuosavybės teisių pažeidimą yra atsakingas atsakovas“.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Monografijos ir straipsnių rinkiniai:

1. Baranauskas, Egidijus, et al. *Civilinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007.
2. Baranauskas, Egidijus, et al. *Daiktinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
3. Bussani, Mauro, ir Franz Werro. *European Private Law: a handbook*. Berne: Stampfli Publishers Ltd, 2009.
4. Butterfield, Jeremy. *Fowler's Concise Dictionary of Modern English Usage*. USA: Oxford University Press, 2016.
5. Clarke, Alison, ir Paul Kohler. *Property law: commentary and materials*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.
6. Faber, Wolfgang, ir Brigitta Lurger. *Acquisition and loss of ownership of goods*. Berne: Stampfli Publishers Ltd, 2011.
7. Foster Nigel ir Satish Sule. *German legal system and laws*. USA: Oxford University Press, 2010.
8. Gadžijev, Gadis Abdullajevič. *Aktualnyje problemy prava sobstvennosti*. Moskva: Jurisprudencija, 2007. (Cituota iš: Saukalienė, Kristina. "Nuosavybės teisės įgijimo ir praradimo probleminiai aspektai statybos rangos teisiniuose santykiuose." Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2015. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14402/25107_48_disertacija_Saukaliene_WEB.pdf?sequence=1).
9. *Gajaus institucijos – Gai institutiones*. Vilnius: Registrų centras. 2012.
10. Garner, Bryan A. *A dictionary of modern legal usage*. USA: Oxford University Press, 2001.
11. Jonaitis, Marius. *Romėnų privatinė teisė*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
12. Joskaudienė, Raimonda. *Kreditoriaus teisių užtikrinimo ir gynimo būdai*. Vilnius: Eugrimas, 2012.
13. Kuzavinis, Kazimieras. *Lotynų-lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla. 1996.
14. Laužikas, Egidijus, et al. *Civilio proceso teisė: I tomas*. Vilnius: Justitia, 2003.
15. Mattei, Uggo. *Basic principles of property law: a comparative legal and economic introduction*. Greenwood: Greenwood Publishing group, 2000.
16. Mikelėnas, Valentinas. *Civilinis procesas*. Vilnius: Justitia, 1997.

17. Mikelėnas, Valentinas, et al. *Civilinė teisė: vadovėlis*. Kaunas: Vijusta, 1998.
18. Mikelėnas, Valentinas. *Prievolių teisė: pirmoji dalis*. Vilnius: Justitia, 2002.
19. Mikelėnas, Valentinas. *Tarptautinės privatinės teisės įvadas*. Vilnius: Justitia, 2001.
20. Mizaras, Vytautas, et al. *Civilinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Justitia, 2009.
21. Nekrošius, Ipolitas, et al. *Romėnų teisė*. Vilnius: Justitia, 2007.
22. Raff, Murray. *Private Property and Environmental Responsibility: A comparative study of German real property law*. Hague: Kluwer Law International, 2003.
23. Samuel, Geoffrey. *An introduction to comparative law theory and method*. USA: Bloomsbury Publishing, 2014.
24. Santisteban, Sonia Martín, ir Peter Sparkes. *Protection of immovable in European Legal System*. Cambridge: Cambridge University Press, 2015.
25. Smith, Patricia. *The nature and process of law: an introduction to legal philosophy*. Oxford: Oxford University Press, 1993.
26. Vasarienė, Dalia. *Civilinė teisė: paskaitų ciklas*. Vilnius: Vilniaus vadybos kolegija, 2002.
27. Van Zyl, Deon Hurter. *History and Principles of Roman Private Law*. Durban: Butterworths, 1983.
28. Zwugwrt, Konrad, ir Hein Kotz. *Lyginamosios teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2001.

Straipsniai iš knygų, mokslo darbų rinkinių ir konferencijų medžiagos:

29. Birštonas, Ramūnas. “Valdymas ir nuosavybės teisė.“ Iš *Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas: pirmieji dešimt galiojimo metų. Mokslo studija*, Vytautas Pakalniškis et al., 519-557. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.
30. Birštonas, Ramūnas. “Dvi nuosavybės teisės istorijos: civilinio ir konstitucinio požiūrių susidūrimas.“ Iš *Privatinės teisės doktrina ir praktika. Liber amicorum Vytautui Pakalniškiui. Mokslinių straipsnių rinkinys*, Juozas Žilys et al, 222-242. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
31. McGuire, Mary-Rose. “National Report on the transfer of movables in Germany.“ Iš *National reports on the transfer of movables in Europe, Volume 3: Germany, Greece, Lithuania, Hungary*, Faber Wolfgang, Brigita Lurger, 1-192. Munich: European Law publishers, 2011.
32. Staugaitienė, Teodora. “Nuosavybė Lietuvos Respublikos Konstitucijoje.“ Iš *Konstitucija, žmogus, teisinė valstybė: konferencijos medžiaga*, 67-77. Vilnius: Lietuvos žmogaus teisių centras, 1998.

33. Wolfgang, Faber. "National Report on the transfer of movables in Austria." Iš *National reports on the transfer of movables in Europe, Volume 1: Austria, Estonia, Italy, Slovenia*, Faber Wolfgang, Brigita Lurger, 1-218. Munich: European Law publishers, 2008.

Moksliniai straipsniai:

34. Bubnytė, Karolina. "Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos poveikis Lietuvos konstitucinei jurisprudencijai – jo būdai ir leistinos ribos." *Teisė* 89 (2013): 136–158.
35. Cirtautienė, Solveiga. "Impact of human rights on private law in Lithuania and other European countries: problematic aspects." *Jurisprudencija* 20, 1 (2013): 77-90.
36. Cirtautienė, Solveiga, ir Dalia Vasarienė. "Social purpose of private property." *Jurisprudencija* 4, 118 (2009): 105–122.
37. Dambrauskaitė, Asta. "Sandorių pripažinimas negaliojančiais ir sąžiningo įgijėjo interesų apsauga." *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 23-33.
38. Dambrauskaitė, Asta. "Restitucijos taikymo sandorių pripažinimo negaliojančiais bylose problemos." *Jurisprudencija* 37, 29 (2003): 79-88.
39. Jakutytė-Sungailienė, Asta. "Turto samprata Lietuvos civilinėje teisėje." *Socialinių mokslų studijos* 3,3 (2009): 213-227.
40. Jovaišas, Karolis. "Nuosavybės teisinis režimas." *Teisės problemos* 3, 53 (2006): 60–86.
41. Laurinavičius, Kęstutis. "Vertybinių popierių vieta civilinių teisių objektų sistemoje." *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 53-68.
42. Medžiūnas, Rolandas. "Vindikacijos ribojimas: teorinis aspektas." *Mokslas ir edukaciniai procesai* 2, 8 (2009): 78-84.
43. Mikelėnas, Valentinas. "Vindikacija ir jos taikymas." *Justitia* 1, 55 (2005): 2-13.
44. Mizaras, Vytautas. "Nuosavybės turinys pagal Europos teisę." *Teisė* 34 (2000): 25-36.
45. Pakalniškis, Vytautas. "Daiktai civilinių teisių objektų sistemoje." *Jurisprudencija* 71 63 (2005): 76 – 85.
46. Pakalniškis, Vytautas. "Nuosavybės teisės doktrina ir Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas." *Jurisprudencija* 28, 20 (2002): 69–79.
47. Pakalniškis, Vytautas. "Valdymas ir valdymo gynimas Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse." *Jurisprudencija* 54, 46 (2004): 29-40.
48. Papirtis, Virginijus, ir Inga Karulaitytė – Kvainauskienė. "Kai kurie civilinių teisių gynimo ypatumai taikant prevencinį ieškinį" *Jurisprudencija* 69(61) (2005): 99-106.

49. Ravluševičius, Pavelas. "Tarptautinės ir Europos sąjungos teisės santykis su Lietuvos teise." *Jurisprudencija* 2, 92 (2007): 28-36.
50. Ruškytė, Ramutė. "Nuosavybė ir nuosavybės apsauga Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje." *Konstitucinė jurisprudencija* 2, 14 (2009): 267-288.
51. Sakavičius, Justas. "Kai kurios daiktinės ir prievolinės teisės santykio probleminiai aspektai." *Jurisprudencija* 5, 107 (2008): 42-49.
52. Švilpaitė Eglė. "Valstybės teisė riboti nuosavybės teisę pagal Europos Žmogaus teisių konvencijos Pirmąjį protokolą." *Jurisprudencija* 44, 36 (2003): 23-36.
53. Tranavičiūtė, Brigita. "Ar nėra pažeidžiamos sąžiningo įgijėjo teisės, kai CK 4.96 straipsnyje numatytais atvejais iš jo galima išreikalauti turtą, buvusį negaliojančio sandorio dalyku?" *Teisės apžvalga* 1, 7 (2011): 65-112.
54. Vaišvila, Alfonsas. "Teisinis aiškinimas kaip teisės atpažinimas įstatymų tekstuose." *Jurisprudencija* 8, 86 (2006): 7-17.

Elektroniniai leidiniai:

55. Rahmatian, Andreas. "A Comparison of German Moveable Property Law and English Personal Property Law." German law archive. Žiūrėta 2016 m. rugsėjo 29 d. <http://germanlawarchive.iuscomp.org/?p=340>

Lietuvos Respublikos teisės aktai:

56. "Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas." *Valstybės žinios* 74, 2262 (2000).
57. "Lietuvos Respublikos Konstitucija." *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).
58. "Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos civilinis kodeksas." *Lietuvos Tarybų Socialistinės Respublikos įstatymų sąvadas* 19, 138 (1964).
59. "Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, garantuojant kai kurias kitas teises ir laisves, be tų, kurios joje nurodytos, Pirmasis protokolai." *Valstybės žinios* 15, 386 (1996).

Lietuvos Respublikos teismų praktika:

60. "Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-119/2012." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/337236?nr=5>
61. "Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1332/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/874803?nr=3>

62. "Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2016m. gegužės 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-584-241/2016." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1258234?nr=7>
63. "Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-293-236/2016." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1258526?nr=5>
64. "Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-487-241/2016." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1297516?nr=4>
65. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2000 m. kovo 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-318/2000." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/18332?nr=1>
66. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2001 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-949/2001." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/11957?nr=1>
67. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 7 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-469/2008." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/89679?nr=1>
68. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2008 m. spalio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-485/2008." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/89768?nr=1>
69. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-44/2009." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/99553?nr=8>
70. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. vasario 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-63/2009." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/104575>
71. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. birželio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-240/2009." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/127524?nr=1>
72. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. spalio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-455/2009." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/138193?nr=1>
73. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2009 m. lapkričio 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-527/2009." ETEISMAI. <http://eteismai.lt/byla/48674124833823/3K-3-527/2009>
74. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2010." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/161819?nr=6>
75. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-285/2010." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/165110?nr=5>
76. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. liepos 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-230/2010." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/166014?nr=1>

77. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. rugpjūčio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-356/2010." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/168719?nr=1>
78. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2010 m. lapkričio 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-446/2010." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/178465?nr=13>
79. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. sausio 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/188723?nr=13>
80. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-149/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/199124?nr=1>
81. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-197/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/201894?nr=1>
82. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. balandžio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-189/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/201970?nr=4>
83. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. gegužės 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-242/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/204644?nr=1>
84. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. liepos 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-310/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/216017?nr=12>
85. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-393/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/227681?nr=1>
86. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. liepos 9 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-344/2012." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/390507?nr=12>
87. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. spalio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-424/2012." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/454500?nr=8>
88. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-78/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/509503?nr=1>
89. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-80/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/509091?nr=11>
90. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-165/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/659245?nr=1>
91. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. kovo 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-217/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/652790?nr=10>
92. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. balandžio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-233/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/663629?nr=1>
93. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. birželio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-374/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/700441?nr=2>

94. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-578/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/766424?nr=1>
95. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-86/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/827333?nr=1>
96. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-297/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/828614?nr=1>
97. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. liepos 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-367/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/861702?nr=3>
98. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. lapkričio 21 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-528/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/937324?nr=5>
99. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. vasario 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-7-378/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/994557?nr=1>
100. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-230-969/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1044039?nr=1>
101. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-169-690/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1046647?nr=5>
102. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-282-686/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1049425?nr=3>
103. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. gegužės 25 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-110-684/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1049895?nr=1>
104. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. birželio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-377-611/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1058926?nr=1>
105. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-451-686/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1071881?nr=1>
106. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-488-219/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1142344?nr=3>

107. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-244-611/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1257637?nr=1>
108. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-245-248/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1257644?nr=1>
109. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. gegužės 13 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-265-706/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1266877?nr=4>
110. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-345-378/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1297756?nr=2>
111. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugsėjo 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-395-469/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1344457?nr=2>
112. "Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. spalio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-440-687/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1359684?nr=1>
113. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1993 m. gruodžio 13 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 3." LRKT.
<http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta478/content>
114. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2003 m. rugsėjo 30 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 40/01." LRKT.
<http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta288/content>
115. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 14/02." LRKT.
<http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta240/content>
116. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2006 m. kovo 14 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 17/02-24/02-06/03-22/04." LRKT.
<http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta198/content>
117. "Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 09/06-30/06-01/07-30/08." LRKT.
<http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta511/content>

118. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2009 m. kovo 27 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 33/06.“ LRKT. <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta515/content>
119. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2011 m. sausio 6 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 13/2008.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta142/content>
120. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2012 m. vasario 6 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 46/2010-47/2010-48/2010-49/2010-51/2010-52/2010-70/2010-77/2010-82/2010-83/2010-84/2010-85/2010-86/2010-87/2010-94/2010100/2010-101/2010-109/2010-114/2010-123/2010-124/2010-128/2010-129/2010-133/2010-134/2010-142/2010-143/2010-1/2011-2/2011-5/2011-8/2011-16/2011-21/2011-23/2011-25/2011-29/2011-32/2011-37/2011-39/2011.“ LRKT. <http://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta107/content>
121. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2012 m. birželio 29 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 39/2009-40/2009-46/2009-48/2009-51/2009-10/2010-23/2010-137/2010-7/2011-38/2011.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta122/content>
122. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2013 m. liepos 1 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. 125/2010-26/2011-21/2012-6/2013-8/2013-10/2013.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta90/content>
123. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 m. gegužės 8 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT17-N6/2014.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta20/content>
124. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2014 m. gruodžio 19 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT50-N16/2014.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta30/content>
125. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2015 m. liepos 9 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT20-N13/2015.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1474/content>
126. “Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2015 m. lapkričio 26 d. nutarimas konstitucinės justicijos byloje Nr. KT31-N20/2015.“ LRKT. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1528/content>
127. “Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-40-153/2014.“ INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/800379?nr=1>

128. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-651-527/2014." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/820945?nr=1>
129. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. balandžio 15 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-992-259/2015." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1036816?nr=7>
130. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 18 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1204-254/2015." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1141123?nr=44>
131. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. spalio 22 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-1321-273/2015." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1148189?nr=16>
132. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. sausio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-165-480/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1208063?nr=32>
133. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 5 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1308-638/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1297868?nr=12>
134. "Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugsėjo 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1748-254/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1334396?nr=6>
135. "Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2013 m. sausio 2 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-30-538/2013." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/505191?nr=1>
136. "Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. balandžio 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-419-163/2014." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/822158?nr=12>
137. "Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-1114-253/2015." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1118912?nr=2>
138. "Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. vasario 5 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-67-459/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1210305?nr=7>
139. "Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. vasario 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-18-460/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1210957?nr=2>

140. "Klaipėdos apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. birželio 30 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2A-917-538/2016." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1297428?nr=14>
141. "Lazdijų rajono apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. rugsėjo 25 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. e2-451-780/2015." ETEISMAI. <http://eteismai.lt/byla/187140058865832/e2-451-780/2015>
142. "Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. vasario 18 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-24-154/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/803167?nr=1>
143. "Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-289-210/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1024804?nr=10>
144. "Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-300-124/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/829617?nr=1>
145. "Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. liepos 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-617-210/2016." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1300121?nr=3>
146. "Šiaulių apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. spalio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-773-357/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/874846?nr=1>
147. "Šiaulių apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 31 d. sprendimas už akių civilinėje byloje Nr. e2-5462-641/2015." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/1132299?nr=1>
148. "Šiaulių miesto apylinkės teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. kovo 23 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2-106-79/2011." ETEISMAI. <http://eteismai.lt/byla/250822383994546/2-106-79/2011>
149. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2011 m. lapkričio 24 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. A2-5057-258/2011." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/696375?nr=1>
150. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2012 m. balandžio 12 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-964-467/2012." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/373407?nr=11>
151. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-79-577/2014." INFOLEX. <http://www.infolex.lt/tp/800906?nr=9>

152. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2014 m. kovo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2S-186-823/2014." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/826062?nr=1>
153. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. kovo 6 d. sprendimas civilinėje byloje Nr. 2A-1149-565/2015." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1161157?nr=26>
154. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2015 m. liepos 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-1977-450/2015." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1083620?nr=6>
155. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. kovo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 2A-559-450/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1232883?nr=22>
156. "Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus 2016 m. rugpjūčio 31 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2S-1859-450/2016." INFOLEX.
<http://www.infolex.lt/tp/1327849?nr=8>

Tarptautinės sutartys ir kiti dokumentai:

157. "Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR)." Žiūrėta 2016 m. spalio 6 d.
http://ec.europa.eu/justice/policies/civil/docs/dcfr_outline_edition_en.pdf

Tarptautinių teismų sprendimai:

158. Case of Allard v. Sweden, European Court of Human Rights, 12 (2003)

Užsienio valstybių teisės aktai:

159. "Code Civil Belge." Žiūrėta 2016 m. spalio 3 d.
http://lexinter.net/Legislation/des_biens_dans_leurs_rapports_avec_ceux_qui_les_possedent.htm
160. "France Civil Code." Žiūrėta 2016 m. spalio 6 d.
https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/7754/105592/version/4/file/Code_civil_20130701_EN.pdf
161. "German Civil Code." Žiūrėta 2016 m. spalio 6 d. http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/englisch_bgb.html#p3699

Užsienio valstybių teismų sprendimai:

162. Dumped rubbish case, The local court of Münster, (1983). (Cituota iš: Raff, Murray. *Private Property and Environmental Responsibility: A comparative study of German real property law*. Hague: Kluwer Law International, 2003.).
163. Brothel case 2, The Federal Court of Justice of Germany, (1985). (Cituota iš: Raff, Murray. *Private Property and Environmental Responsibility: A comparative study of German real property law*. Hague: Kluwer Law International, 2003.).

ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS

Šiame magistro baigiamajame darbe yra išskiriami ir nagrinėjami daiktiniai savininko teisių gynimo būdai: vindikacinis ir negatorinis ieškinys. Siekiant išgryninti daiktinių savininko teisių gynybos būdų ypatumus bei įvertinti praktinį nuosavybės teisės gynimo užtikrinimą darbe yra atliekama kritiška pastarųjų penkerių metų bylų dėl nuosavybės teisių pažeidimo analizė, keliami vindikacinio bei negatorinio ieškinio praktinio taikymo probleminiai klausimai, aptariamos išryškėjusios ypatybės, lyginama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika, vertinamos savininko galimybės apginti pažeistas nuosavybės teises.

Atlikta analizė atskleidė, kad Lietuvos teismų praktikoje iki šiol susiduriama su daiktinius savininko teisių gynimo būdus reglamentuojančių teisės normų taikymo ar aiškinimo klaidomis. Taip pat pastebimi nukrypimai nuo susiformavusios teismų praktikos. Šios aplinkybės lemia jog savininko galimybės apginti pažeistas nuosavybės teises vindikaciniu arba negatoriniu ieškiniu yra apsunkintos.

Reikšminiai žodžiai: savininkas, nuosavybės teisių gynimas, vindikacija, negatorinis ieškinys.

Two types of actions *in rem*: vindication action and negatorian action are distinguished and analyzed in this Master thesis. In order to examine peculiarities of actions *in rem* and to evaluate the assurance of practical protection of property rights a critical analysis of cases concerning infringements of property rights of last five years is performed, problematic issues of practical application of vindication action and negatorian action are raised, features of *actions in rem* are discussed, Lithuanian and foreign court practice are compared, possibilities to protect violated rights of the owner are evaluated.

The analysis revealed that Lithuanian courts still make some mistakes while applying and interpreting legal norms of actions *in rem*. Also, deviations of steady court practice are noticed. These circumstances lead to difficulties for owners to protect the violated rights of ownership with the help of vindication action or negatorian action.

Keywords: owner, protection of property rights, vindication action, negatorian action.

SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA

Magistro baigiamajame darbe „Savininko teisių apsauga ir gynimas: teismų praktikos analizė“ yra išskiriami ir nagrinėjami daiktiniai savininko teisių gynimo būdai: vindikacinis ir negatorinis ieškinys. Temos aktualumą lemia ypatinga savininko teisių apsaugos svarba šiuolaikinėje teisinėje sistemoje bei aplinkybė, kad Lietuvos teismų praktikoje iki šiol susiduriama su daiktinius savininko teisių gynimo būdus reglamentuojančių teisės normų taikymo ar aiškinimo klaidomis. Siekiant išgryninti daiktinių savininko teisių gynybos būdų ypatumus bei įvertinti praktinį nuosavybės teisės gynimo užtikrinimą darbe yra atliekama kritiška pastarųjų penkerių metų bylų dėl nuosavybės teisių pažeidimo analizė, iškeliami nauji, neaptarti ar tik fragmentiškai teisės doktrinoje paliesti vindikacinio bei negatorinio ieškinio taikymo probleminiai klausimai bei išryškėjusios ypatybės, lyginama Lietuvos ir užsienio valstybių teismų praktika, vertinamos savininko galimybės apginti pažeistas nuosavybės teises.

Magistro baigiamasis darbas susideda iš 3 dalių. Pirmajame darbo skyriuje aptariami bendrieji savininko teisių į nuosavybę aspektai: atskleidžiamas savininko teisių turinys, jo apsaugos teisinėje sistemoje mechanizmas, analizuojamas nuosavybės sąvokos civilinėje teisėje daugiaprasmiškumas. Antrasis darbo skyrius skirtas vindikacinio ieškinio ypatumų ir problematikos teismų praktikoje analizei. Šiame skyriuje aptariami vindikacinio reikalavimo šalių, objekto, taikytinos teisės ir santykio su prievoliniiais savininko teisių gynimo būdais klausimai. Trečiajame darbo skyriuje nagrinėjami negatorinio ieškinio ypatumai bei problematika teismų praktikoje. Aptariamas negatorinio ieškinio faktinis pagrindas, dalykas, galimybės gintis nuo bendraturčių bei proporcingumo principo taikymo ypatumai.

Analizės pabaigoje nustatoma, kad vindikacijos atžvilgiu Lietuvos teismų praktika yra nuosekli ir nusistovėjusi, visgi pastebimas naujai besiformuojantis platusis požiūris į vindikacijos objektą. Neišvengiama ir aiškių teisės taikymo klaidų. Pasitaiko, jog teismai klaidingai vindikuoja daiktus iš asmenų, kurie jų faktiškai nevaldo, neteislingai taiko ir aiškina byloje taikytiną teisę ar nepagrįstai permeta pareigą aiškinti užsienio teisės turinį ieškovui. Taip pat susiduriama su problemomis atskiriant vindikacinį ieškinį nuo prievoliųjų savininko teisių gynybos būdų. Atlikta analizė atskleidžia, kad negatorinis ieškinys yra labai plataus taikymo teisinis institutas. Juo galima apsiginti tiek nuo trečiųjų asmenų, tiek nuo bendraturčių neteisėtų veiksmų. Vis dėlto, kai kuriais atvejais negatorinio ieškinio įgyvendinimo galimybės yra ribotos. Tai lemia negatorinio ieškinio reikalavimų ypatumai, bendraturčių savininkų tarpusavio santykių specifika ir proporcingumo principo taikymo ypatybės. Padarytos išvados suponuoja, jog Lietuvos teismų klaidos, aiškinant bei taikant daiktinius savininko teisių gynimo institutą bei laikantis suformuotos teismų praktikos, apsunkina savininko teisių gynybos užtikrinimą.

SANTRAUKA ANGLŲ KALBA

Two types of actions *in rem*: vindication action and negatorian action are distinguished and analyzed in this Master thesis „The Protection and Defense of Owner’s Rights: Case Law Analysis“. Relevance of the topic is determined by great importance of protection of owner’s rights in contemporary legal system and a circumstance that mistakes of applying and interpreting legal norms of actions *in rem* are still faced in Lithuanian case law. In order to examine peculiarities of actions *in rem* and to evaluate the assurance of practical protection of property rights a critical analysis of cases concerning infringements of property rights of last five years is performed, problematic issues of practical application of vindication and negatorian actions are raised, features of actions *in rem* are discussed, Lithuanian and foreign court practice is compared, possibilities to protect violated rights of the owner are evaluated.

The Master thesis consists of 3 parts. The first chapter is dedicated to discuss common aspects of the owner’s right to property: the content of owner’s rights and the system of ownership protection in legal system are revealed, the multiplicity of concept of ownership in civil law is analyzed. The second chapter is devoted to analyze peculiarities and problems of vindication action in case law. Issues of parties of vindication, object of vindication, applicable law and relationships between vindication and actions *in personam* are discussed. Finally, peculiarities and problems of negatorian action in case law are analyzed in chapter three. Therein factual basis and requirements of negatorian action, opportunities to defend from co-owners and features of application of proportionality principle are discussed.

At the end of analysis it is concluded that in relation to vindication Lithuanian case law is consistent and steady however a development of new extensive approach to the object of vindication is notable. Obvious mistakes of application of law were not avoided. It occurs that Lithuanian courts sometimes wrongly vindicate things from people who actually do not manage them, incorrectly apply and interpret a law applicable in as case or unreasonably impose an obligation to interpret the content of foreign law to the claimant. Also, there are some problems of distinguishing a vindication action and actions *in personam*. The analysis reveals that negatorian action is very broadly applicable legal institute. It can be used to protect the owner from illegal actions of both third parties and other co-owners. However, in some cases the implementation of negatorian action is limited. This is due to the peculiarities of requirements of negatorian action, particularity of relationships between co-owners and features of application of proportionality principle. Conclusions presume that mistakes made by Lithuanian courts while applying and interpreting legal norms of actions *in rem* and following of formed case law leads to difficulties of assuring the defense of ownership rights.

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2016-11-30
Vilnius

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas), Teisės fakulteto Privatinės teisės instituto, Civilinės teisės programos studentė Kristina Panavaitė patvirtinu, kad šis magistro baigiamasis darbas „Savininko teisių apsauga ir gynimas: teismų praktikos analizė“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;
2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;
3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

(parašas)

(vardas, pavardė)